

กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ
บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2563

กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ
บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตาม

พระราชดำริ

บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

อาทิตย์ ศรีภูธร

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนากุมิสังคมอย่างยั่งยืน

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพิระกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารถนา ยศสุข)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รักษาการแทนรองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายอาทิตย์ ศรีภูธร
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนามนุษย์สังคมอย่างยั่งยืน
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพิระกุล

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างคือเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า และบ้านห้วยสะแพด จำนวน 165 คน โดยใช้การจัดเวทีสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การฝึกอบรม และการสาธิต ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตสัตว์มากที่สุด คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 19 ราย และการผลิตพืช คือ กล้ายหอมทอง จำนวน 11 ราย หลังจากการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรโดยการฝึกอบรมและสาธิตการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และการปลูกกล้ายหอมทอง มีเกษตรกรที่มีศักยภาพในการผลิตในการจัดการเกษตร คุณภาพผลผลิต การเก็บเกี่ยว และการตลาด ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ 3 ราย และ การปลูกกล้ายหอมทอง จำนวน 1 ราย

คำสำคัญ : ศักยภาพ, การพัฒนา

Title	POTENTIAL DEVELOPMENT PROCESS OF FARMERS UNDER THE ROYAL INITIATED FARM PROJECT, BAN DONGYEN, CHOMTHONG DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE
Author	Mr. Arthit Sripoothorn
Degree	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Kanitta Satienerakul

ABSTRACT

The objectives of this study aims to study the potential development process on the requirement of farmers under the royal initiated farm project, Ban Dong Yen, Chomthong District, Chiang Mai Province. The sample group consists of farmers in 5 villages : Ban Dong Yen, Ban Tha Ko Muang, Ban Sop Chaem Fang Say, Ban Bwk ha and Ban Huai Sapad, totaling 165 people. Focus group discussion, In-depth interview, training, and demonstration. were used for data collection. Results of the study reveal that informants need for animal production most, Chiang Mai Pradu Hang Dam – 19 persons and follows by crop production, Hom Thong banana – 11 persons. It is found that three of the informants have potential in agricultural production and the management of yield quality, harvest, marketing. Only 1 informant has potential in Hom Thong banana growing.

Keywords : Potential, Development

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ สัมฤทธิ์ผลได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ที่มีพระคุณหลายท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการให้ข้อมูลต่าง ๆ การให้คำปรึกษาและ ข้อเสนอแนะเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพิระกุล อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารธนา นยศุข อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ ข้อเสนอแนะ และคำปรึกษา พร้อมทั้งได้สละเวลาตรวจแก้ไขรูปเล่มวิทยานิพนธ์ และการพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ เสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ของสาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนทุก ๆ ท่าน ที่ได้ ประสิทธิ์ประสาทความรู้ วิชาการต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่ได้ทำการศึกษาในรายวิชาของหลักสูตรเป็นอย่างดี ขอขอบคุณบุคลากร เจ้าหน้าที่ของสาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนทุกคนที่ได้ช่วยประสานงาน และอำนวยความสะดวก ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาและทำวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณทูนโนวาร์ติสเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา ผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่ได้ให้การสนับสนุนให้เข้ารับการศึกษา และทำวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณคณะทำงานผู้ช่วยงานวิจัยในการลงพื้นที่ ขอขอบคุณผู้นำชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน ขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัว และเพื่อน ๆ สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน รุ่นที่ 13 คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์นี้ ขอมอบแต่ผู้ที่มีพระคุณทุกท่าน ด้วยจิตคารวะ

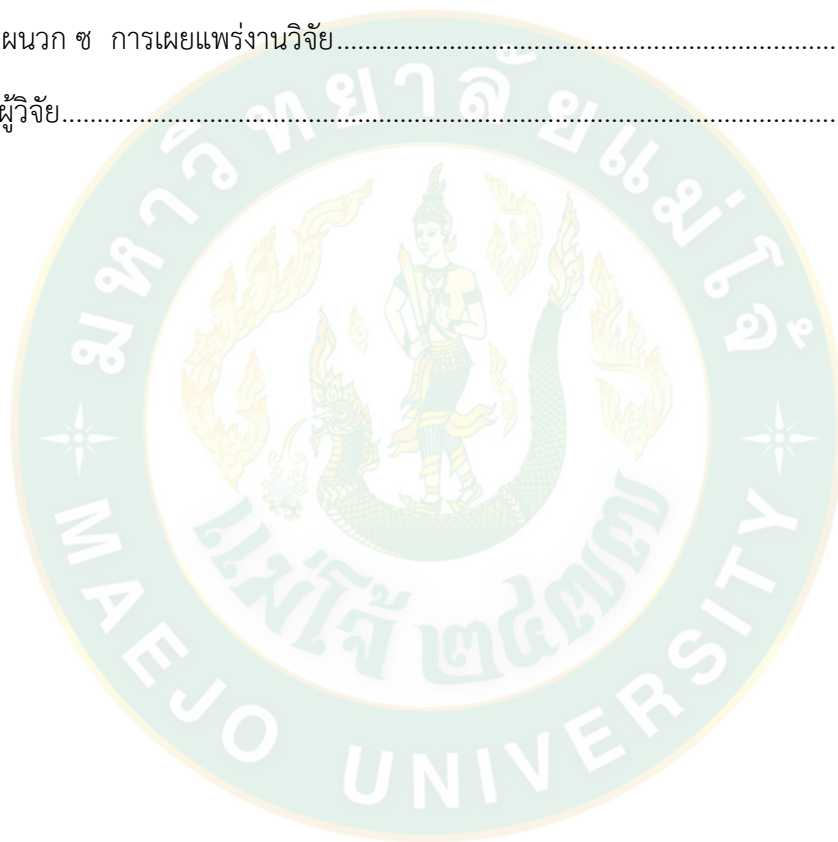
อาทิตย์ ศรีภูธร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ขอบเขตในการวิจัย.....	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
นิยามศัพท์.....	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร.....	7
หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9).....	7
แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.....	20
แนวพระราชดำริเพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในชนบท ตามหลักการแห่งทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม.....	24
แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	32
โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น.....	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	49

บทที่ 3 วิธีการวิจัย.....	50
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	50
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	50
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	51
ขั้นตอนการทำวิจัย.....	52
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	53
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	53
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	54
ตอนที่ 1 ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน ของเกษตรกร ภายใต้ศักยภาพของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น	54
ตอนที่ 2 การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตรตาม ความ ต้องการของเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ฝึกอาชีพตาม ระยะเวลาและกิจกรรมที่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดความชำนาญ จนสามารถนำไปประกอบอาชีพที่ ยั่งยืนได้	93
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	113
สรุปผล	113
อภิปรายผล.....	118
ข้อเสนอแนะ	121
ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป.....	122
บรรณานุกรม.....	123
ภาคผนวก.....	125
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกร.....	126
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	130

ภาคผนวก ค	แบบสัมภาษณ์ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน ของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง.....	136
ภาคผนวก ง	กำหนดการ การอบรมการเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่	142
ภาคผนวก จ	การอบรมการเชิงปฏิบัติการ เรื่องกล้วยหอมทอง.....	144
ภาคผนวก ฉ	คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมือง.....	146
ภาคผนวก ช	คู่มือการปลูกกล้วยหอมทอง.....	162
ภาคผนวก ซ	การเผยแพร่งานวิจัย.....	177
ประวัติผู้วิจัย.....		191

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	การใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น	58
ตารางที่ 2	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเลี้ยงสัตว์ที่โครงการส่งเสริม.....	66
ตารางที่ 3	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเลี้ยงสัตว์ อื่น ๆ	66
ตารางที่ 4	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการประมงที่โครงการส่งเสริม	67
ตารางที่ 5	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการประมงอื่น ๆ.....	67
ตารางที่ 6	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตพืชที่โครงการส่งเสริม	68
ตารางที่ 7	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตพืชอื่น ๆ.....	69
ตารางที่ 8	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตสัตว์.....	70
ตารางที่ 9	ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตพืช	71
ตารางที่ 10	ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ต้องการพัฒนาศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่73	
ตารางที่ 11	ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร (จำนวน 19 คน)	78
ตารางที่ 12	ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดง เย็น (จำนวนเกษตรกร 19 คน).....	82
ตารางที่ 13	ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง (จำนวน 11 คน).....	85
ตารางที่ 14	ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร (11 คน).....	89
ตารางที่ 15	ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น	92
ตารางที่ 16	กลุ่มเกษตรกร ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพเรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่.....	97
ตารางที่ 17	กลุ่มเกษตรกร ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพเรื่องการปลูกกล้วยหอมทอง.....	108

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	49
ภาพที่ 2 แผนที่ที่ตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.....	56
ภาพที่ 3 การใช้ประโยชน์ที่ดินโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น.....	59
ภาพที่ 4 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านห้วยสะแพด หมู่ 9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่.....	64
ภาพที่ 5 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านดงเย็น หมู่ 15 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่.....	64
ภาพที่ 6 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านบวักห้า หมู่ 18 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	65
ภาพที่ 7 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านท่ากอม่วง หมู่ 10 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ...	65
ภาพที่ 8 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย หมู่ 11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	65
ภาพที่ 9 การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ณ ห้องประชุมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น วิทยากรโดย นายอำพล ปัญญา	95
ภาพที่ 10 หนังสือคู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ของกรมปศุสัตว์	95
ภาพที่ 11 การอบรมเชิงปฏิบัติการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยนายอาทิตย์ ศรีภูธร ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ และเกษตรกรที่สนใจอบรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ณ โครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ	96
ภาพที่ 12 การสำรวจพื้นที่โรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของเกษตรกรรายที่ 1 นายอัษฎาฐ กอระบาง	98
ภาพที่ 13 การสำรวจพื้นที่โรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของเกษตรกรรายที่ 2 นายสมพงษ์ บุญมา	98
ภาพที่ 14 สภาพของโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของเกษตรกรรายที่ 3 นายสิงห์ทอง ภูยานาคร	99
ภาพที่ 15 การอนุบาลลูกไก่ การตัดจอยปากไก่ และการให้วัคซีน ณ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ.	100

ภาพที่ 16	การรับลูกไก่ของเกษตรกรทั้ง 3 ราย	100
ภาพที่ 17	วิธีการดูแลและเลี้ยงไก่ ของเกษตรกรรายที่ 1 นายอัฐภาวูธ กองระบาง	101
ภาพที่ 18	วิธีการดูแลและเลี้ยงไก่ ของเกษตรกรรายที่ 2 และรายที่ 3.....	102
ภาพที่ 19	การติดตามประเมินผลการเลี้ยงไก่ฯ ของเกษตรกร รายที่ 1 นายอัฐภาวูธ กองระบาง	103
ภาพที่ 20	การติดตามประเมินผลการเลี้ยงไก่ฯ ของเกษตรกรรายที่ 2 และรายที่ 3.....	105
ภาพที่ 21	เกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตกล้วยหอมทอง ณ ห้องประชุม ภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น วิทยากร โดย คุณศรินวล ทองเหลือง	106
ภาพที่ 22	เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการและการรับเอกสารของผู้เข้าร่วมอบรม	106
ภาพที่ 23	การอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องกล้วยหอมทอง ณ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น	108
ภาพที่ 24	การปรับปรุงดิน การเตรียมพื้นที่ของเกษตรกรเพื่อทำการปลูกกล้วยหอมทอง	109
ภาพที่ 25	ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ การขุดหลุม เตรียมหน่อกล้วยแช่น้ำยากันเชื้อรา	110
ภาพที่ 26	การเก็บเกี่ยวผลผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ	111
ภาพที่ 27	ผลผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการและ สามารถนำไปจำหน่ายได้ ราคาที่พอใจ	112

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2549 เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชเสาวนีย์ กับ นายสหัส บุญญาวิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2549 เมื่อคราวเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านห้วยสะแพด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ความตอนหนึ่งว่า “...ให้จัดหาพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เพื่อสร้างอาชีพให้ราษฎรที่มีฐานะยากจนได้มีงานทำ...” หลังจากนั้น นายสหัส บุญญาวิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ร่วมกับ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 ได้สำรวจคัดเลือกพื้นที่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าธาร บ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่ 300 ไร่ และให้จัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เป็นแหล่งสร้างงานและสร้างอาชีพให้แก่ราษฎร 2) เป็นแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรในด้านการวิจัยและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ และ 3) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของราษฎรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร ประกอบด้วย การปลูกพืช เช่น การปลูกเมล่อน มะนาว มะม่วง แก้วมังกร ไม้กิมซุง และพืชผักต่าง ๆ การเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงแพะนม การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การเลี้ยงไก่ไขแบบปล่อยลาน การเลี้ยงเป็ดอีเหลียง และการเลี้ยงห่าน การประมง เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงปลาดุกในบ่อดินขนาดเล็ก ตลอดจนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น การทำนมแพะ พลาสเจอร์ไรส์ การทำชีสนมแพะ การทำชาผักเชียงดา และการทำกล้วยฉาบ ซึ่งได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานับ 10 ปี ทำให้สมาชิกที่เข้ามาฝึกอาชีพ ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงตามกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดความชำนาญ สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, กปร., 2556) แต่ทั้งนี้ด้วยกิจกรรมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ที่มีอยู่มากมายหลายกิจกรรมนั้น ล้วนเกิดจากพระราชดำรินองสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ที่มีความห่วงใยต่อราษฎรของพระองค์ท่านในด้านการประกอบอาชีพ เพื่อที่จะมีความอยู่ดีกินดีตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปในบางกิจกรรม ยังไม่สามารถตอบสนองความ

ต้องการของเกษตรกรในหมู่บ้านที่โครงการฯ รับผิดชอบได้ทั้งหมด เนื่องจากปัจจุบันโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น มีพื้นที่รับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝิ่งซ้าย บ้านบวักห้า และบ้านห้วยสะแพด รวมประชากรทั้งหมด 5 หมู่บ้าน 665 ครัวเรือน จำนวน 2,064 คน และปัจจุบันได้มีสมาชิกเข้ามาฝึกอาชีพ จำนวน 40 คน ซึ่งมีความหลากหลายในเชื้อชาติ และภูมิสังคมของแต่ละหมู่บ้าน มีความหลากหลาย ทางด้านความคิด ความต้องการในการประกอบอาชีพ และความชำนาญของแต่ละชุมชน

ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาทางการเกษตรเหมาะสมกับภูมิสังคมของชุมชน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการฯ ในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน เพื่อความอยู่ดีกินดีตามพระราชประสงค์ในองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน ของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
2. เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัย

1. ศึกษาถึงความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น โดยการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อสำรวจความต้องการทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น มีประชากร จำนวน 387 คน บ้านท่ากอม่วง มีประชากร จำนวน 339 คน บ้านสบแจ่มฝิ่งซ้าย มีประชากร จำนวน 397 คน บ้านบวักห้า มีประชากร จำนวน 393 คน และบ้านห้วยสะแพด มีประชากร จำนวน 548 คน รวมประชากรทั้งหมด 5 หมู่บ้าน จำนวน 2,064 คน เพื่อให้ได้ความต้องการในการฝึกอาชีพที่แท้จริงแล้วนำมาคัดอาชีพตามความต้องการ และอยู่ภายใต้ศักยภาพของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น สามารถดำเนินการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรได้

2. การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร ตามความต้องการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยการจัดอบรม และฝึกอาชีพตามระยะเวลา และกิจกรรมที่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดความชำนาญจนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้
3. ประเมินผลความรู้ความชำนาญของเกษตรกร ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ทางด้านการเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

มิติวิจัย

1. เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและการเพิ่มศักยภาพ และความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ
2. มีองค์ความรู้ด้านความร่วมมือของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น กับกลุ่มเกษตรกร 5 หมู่บ้าน ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน
3. มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไข/ ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถพัฒนาแนวทางการเพิ่มศักยภาพด้านการเกษตร และพัฒนาความร่วมมือกับโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

มิติพัฒนา

1. กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามศักยภาพของเกษตรกร
2. การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้ได้มีความรู้ความชำนาญเป็นไปตามความต้องการของชุมชนโดยมีส่วนร่วม และเป็นไปตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร คือ ระเบิดจากข้างใน ทำให้การพัฒนาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
3. สามารถสร้างเกษตรกรที่มีความเข้มแข็ง มีทักษะ มีความรู้ และมีภูมิคุ้มกันในตัวดี เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากทั้งภายใน และภายนอก
4. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น สามารถขยายผล และส่งเสริมเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ด้านการเกษตร ในชุมชนอื่น ๆ ในอนาคต

นิยามศัพท์

เพื่อให้การทำความเข้าใจในงานวิจัยเล่มนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงได้ให้ความหมายและขอบเขตของคำศัพท์ คำที่สำคัญ ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผน กำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

กระบวนการพัฒนา หมายถึง ขั้นตอนการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร ของเกษตรกรภายใต้การส่งเสริมการพัฒนาของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น โดยดำเนินการกิจกรรมการเกษตรที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ความต้องการของเกษตรกร หมายถึง ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ส่งเสริม 4 ด้านคือ

1) **ด้านการเลี้ยงสัตว์** เช่น การเลี้ยงไก่ไขโรดไทย การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงเป็ดอีเหลียง การเลี้ยงห่าน

2) **ด้านการประมง** เช่น การเลี้ยงปลาตุ๊ก ปลานิลในกระชัง

3) **ด้านการปลูกพืช** หมายถึง การปลูกพืชผักและไม้ผล

การปลูกพืชผัก เช่น มะเขือเปราะ พริก กระเพรา โหระพา ผักชี ถั่วฝักยาว ผักบุ้ง แดงกวา และผักเชียงดา

การปลูกผลไม้ เช่น เมล่อน แก้วมังกร มะม่วง มะนาว มะขาม ฝรั่งหวาน กัลยน้ำว่า และกล้วยหอมทอง

4) **ด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร** เช่น ชาผักเชียงดา กล้วยฉาบ ไข่เค็ม

ศักยภาพ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และความสามารถทางด้านเกษตร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการการเกษตร ด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยวบรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ 1) การเลี้ยงสัตว์ 2) การปลูกพืช 3) การประมง และ 4) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ศักยภาพด้านการจัดการเกษตร หมายถึง เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพทางด้านการเกษตรที่เกษตรกรเลือกกิจกรรมทางการเกษตร มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการบริหารจัดการในกิจกรรมด้านการเกษตรที่เกษตรกรเป็นผู้เลือก และสามารถพัฒนาทักษะเพื่อเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรได้อย่างเหมาะสม

ศักยภาพด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต หมายถึง เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพทางด้านการเกษตรที่เกษตรกรเลือกกิจกรรมทางการเกษตร มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานตามที่กำหนด

ศักยภาพด้านการเก็บเกี่ยวบรรจุกัญท์ หมายถึง เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนา ศักยภาพทางการเกษตรที่เกษตรกรเลือกกิจกรรมทางการเกษตร มีความรู้ ทักษะ และ ความสามารถในการเก็บเกี่ยวผลผลิตและบรรจุกัญท์อย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

ศักยภาพด้านการตลาด หมายถึง เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนา ศักยภาพทางการเกษตรที่เกษตรกรเลือกกิจกรรมทางการเกษตร มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในด้าน การตลาดเกี่ยวกับผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้อย่างมีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาด

การพัฒนาศักยภาพเกษตรกร หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ ทักษะในการทำการเกษตรของเกษตรกรภายใต้การส่งเสริมของโครงการฟาร์ม ตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษา การฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติ และการผ่านกระบวนการประเมินผลตามที่โครงการกำหนด

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่อยู่ใน 5 หมู่บ้าน คือ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่ม ฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า บ้านห้วยสะแพด และเป็นสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ฟาร์มตัวอย่างตาม พระราชดำริ บ้านดงเย็น

การเกษตร หมายถึง กิจกรรมด้านการเกษตรที่อยู่ภายใต้ศักยภาพโครงการฟาร์มตัวอย่าง ตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ประกอบด้วย กิจกรรมด้านพืช กิจกรรมด้านสัตว์ กิจกรรมการประมง กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ที่สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายหลังจากคัดสรรกิจกรรม ด้านการเกษตรตามที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องการ และลงมือปฏิบัติ เกิดความชำนาญ สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพที่ยั่งยืนได้

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง การรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ทำงานในภาคเกษตรของหมู่บ้านใน ความรับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น 5 หมู่บ้าน

การคัดเลือกเกษตรกรที่มีความเหมาะสมในการพัฒนา ศักยภาพ หมายถึง เกษตรกรที่ผ่าน การสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นของเกษตรกร และการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการการเกษตรทั้ง 4 ด้าน ได้แก่การจัดการด้านการเกษตร การจัดการด้านคุณภาพผลผลิต การจัดการด้านการเก็บเกี่ยว บรรจุกัญท์ และการจัดการด้านการตลาด

การประเมินผลการพัฒนา หมายถึง การสอบถามความรู้ความเข้าใจด้านการเกษตรที่อยู่ ภายใต้อุทยานโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ที่สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ หลังจากคัดสรรกิจกรรมด้านการเกษตรตามที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องการ และสามารถลงมือ ปฏิบัติแล้วเกิดทักษะ และความชำนาญสามารถนำไปพัฒนาเพื่อประกอบอาชีพที่ยั่งยืนได้

การฝึกอบรม หมายถึง การฝึกอบรมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้าน ดงเย็น ในกิจกรรมด้านการเกษตร ที่คัดสรรตามที่เกษตรกรต้องการภายใต้อุทยานโครงการฟาร์ม ตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ที่สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ หลังจากคัดสรร กิจกรรมด้าน

การเกษตรตามที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องการ และสามารถลงมือปฏิบัติแล้วเกิดทักษะและความชำนาญ สามารถนำไปพัฒนาและประกอบอาชีพที่ยั่งยืนได้ มีการบริหารจัดการกลุ่มที่เป็นระบบมากขึ้น เช่น การขยายช่องทางการตลาด การผลิตผลผลิตทางการเกษตรที่เพิ่มขึ้น การปรับปรุงรูปแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ เป็นต้น

แนวทางการเพิ่มศักยภาพ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการการเกษตร 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการการเกษตร ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยว บรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาด ให้ดีขึ้น

การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร หมายถึง การที่กลุ่มเกษตรกรมีการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล กับโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ความร่วมมือ หมายถึง กลุ่มเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงานร่วมกับโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ซึ่งพิจารณาจากตัวชี้วัด เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การวางแผนงานร่วมกัน การร่วมกันจัดกิจกรรมในระดับต่าง ๆ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)
2. แนวคิดการพัฒนาตนเองเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
3. แนวพระราชดำริเพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในชนบทตามหลักการแห่งทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม
4. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม
5. โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชน หรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนา คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลักกิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนั้น ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองของราษฎรทั้งสิ้น ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและการส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่นนั้น พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้ดำเนินการแนะนำสาธิตให้ประชาชนดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทเป็นไปตามหลักการพัฒนาสังคมชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของราษฎรในชนบทเป็นหลักพระองค์ท่านทรงเลือกใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ หลายประการ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่ทรงมุ่งหวังดังกล่าวนี้ มีหลายแนวทาง ดังนี้

1. การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบทซึ่งเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาพึ่งตนเอง โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ ดังนั้น ในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นมาไม่ว่าลักษณะใดจะทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด

2. การเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาที่เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทรงใช้ในบางพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอปปาติกะ ความเป็นคนในท้องถิ่น และรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนที่มักจะมีฐานะดีให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาที่จะช่วยให้บรรลุถึงจุดหมายในอีกมิติหนึ่งว่า

“...ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่นเพียร ซื่อตรงเห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตามุ่งเจริญต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำถือเอาความมั่งคั่งและประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสำคัญ...”

3. การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่อง อาหารก่อนเป็นลำดับแรกนั้น จึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549)

หลักการทรงงานพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)

(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.)

1. ซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกัน

ทรงมีพระราชดำรัส เรื่อง ความซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกันอย่างต่อเนื่องตลอดมา เพราะเห็นว่าหากคนไทยทุกคนได้ร่วมมือกันช่วยชาติ พัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกันแล้วประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...คนที่ไม่มีคุณสุจริต คนที่ไม่มีคุณมั่นคง ชอบแต่มีก่าย ไม่มีวันจะสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีคุณสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้น จึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แท้จริงสำเร็จ...”

พระบรมราชาวาทะในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดีที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2522

“..ถ้าทุจริตแม้แต่นิดเดียวก็ขอแข่ง ให้มีอันเป็นไป พุดอย่างนี้หยาบคายแต่
ว่าขอให้มีอันเป็นไป ถ้าไม่ทุจริตและมีความตั้งใจในธรรม ขอให้ต่ออายุได้ถึง 100 ปี
ถ้าอายุมากแล้วก็แข็งแรง แล้วสุจริตประเทศไทยจะรอดพ้นอันตรายอย่างมาก...”

พระบรมราชาวาทพระราชาทานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ว่าราชการ
จังหวัดบูรณาการ ณ วังไกลกังวล วันอาทิตย์ที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2547

2. อ่อนน้อม ถ่อมตน

การอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นคุณสมบัติที่ทุกคนพึงมีพึงปฏิบัติให้เป็นปกติวิสัยซึ่งทำให้สังคมมี
ความสมานฉันท์ ทรงปฏิบัติให้เห็นมาโดยตลอด ทรงอ่อนน้อมมาก เวลาที่เสด็จฯ ไปเยี่ยมราษฎร ทรง
โน้มพระวรกายไปหาประชาชน คุณเข่าหน้าประชาชน ถามทุกข์สุข ปรีกษาหารือเป็นชั่วโมง ๆ
ประชาชนนั่งพับเพียบ พระองค์ท่านก็ทรงทรุดพระวรกายนั่งพับเพียบบนพื้นเดียวกัน

3. ความเพียร

ความเพียรเป็นคุณสมบัติที่จะทำให้งานสำเร็จ ต้องมีความมุ่งมั่น โดยเฉพาะการทำงานเพื่อ
ประโยชน์ส่วนรวม ทรงปฏิบัติให้เห็นโดยทรงเรือใบจากวังไกลกังวลข้ามอ่าวไทยขึ้นฝั่งที่สตูล ทรงใช้
เวลาเดินทาง 17 ชั่วโมง บนเรือขนาดยาวเพียง 13 ฟุต ลำเรือแคบ ๆ ทรงแสดงให้เห็นถึงการใช้เวลา
เพียรในการทำงานให้สำเร็จ นอกจากนี้ยังทรงแสดงเรื่องความเพียรผ่านทางพระราชนิพนธ์
พระมหาชนกซึ่งพระราชนิพนธ์นี้ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนานในการคิดประดิษฐ์ ทำให้เข้าใจ
ง่าย และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบและคติธรรมต่าง ๆ ได้ส่งเสริม
ให้หนังสือเล่มนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยน้อมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตามรอย
พระมหาชนกกษัตริย์ผู้เพียรพยายาม แม้จะไม่เห็นฝั่ง ก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะ
ตกเป็นอาหาร ปู ปลา จมน้ำตายก่อนถึงฝั่ง

4. รู้ รัก สามัคคี

“รู้ รัก สามัคคี” เป็นพระราชดำรัส ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้
กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึง
วิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรักเป็นพลังผลักดันที่
จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ ถ้าเรามีความรักแล้วจะมีแรงกระตุ้นให้ทำงานด้วยความเต็มใจ

8. ระเบิดจากข้างใน

ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ดังพระราชดำรัสว่า “ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว หรือตั้งตัว อย่าให้โดยที่ผู้รับยังไม่พร้อมที่จะใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

9. ทำตามลำดับขั้น

ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นที่สุดของประชาชนก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาทความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศ กำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517

10. ภูมิสังคม

การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับคนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเรา ไม่ได้แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

11. องค์กรรวม

ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง อย่างครบวงจร ทรงเรียกวิธีนี้ว่า องค์กรรวม (Holistic) หมายถึง การมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นแบบบูรณาการ และกำหนดแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง โดยพิจารณาครบทุกด้านของปัญหา พร้อมแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” มี 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 คือ การมองในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดินตั้งแต่การถือครองที่ดินของประชากรไทยโดยเฉลี่ยที่ดินประมาณ 10-15 ไร่ และแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ และเป็นเรื่องพื้นฐานของเกษตรกรในการพึ่งตนเอง คือ พอกอยู่ พอกินก่อน

ชั้นที่ 2 คือ การให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์เพื่อการจัดการและการตลาดสำหรับผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้

ชั้นที่ 3 คือ การรวมกลุ่ม รวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อพร้อมที่จะออกไปสู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร เพื่อยกระดับไปสู่ธุรกิจชุมชนต่อไป

12. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้น ทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน

ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงให้ใช้หลัก Cost Effectiveness (คุ้มค่า) ไม่ใช่ Cost Benefit (คุ้มทุน) เสมอไป ซึ่งหมายถึง ปัญหาของมนุษย์คิดเป็นราคาไม่ได้ อย่าวไปเน้นกำไร หากแต่เราต้องจัดการให้ความทุกข์ของเขาหมดไปให้ได้ และเน้นความยั่งยืนและประโยชน์สุข

13. ขาดทุนคือกำไร

การพัฒนาเพื่อการอยู่ดีกินดีของประชาชนนั้น อย่าไปนึกหวังกำไรหรือผลตอบแทนแต่อย่าง เดี่ยว ทำอะไรต้องลงทุนลงแรงและปัจจัยบางอย่างเสียก่อนเพื่อสร้างผลกำไรในอนาคต คือ ความอยู่ดี มีสุขของประชาชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าหากว่าอยากให้ประชาชนอยู่ดีกินดี รัฐจะต้องลงทุน ต้องสร้างโครงการ ซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมากเป็นร้อยเป็นพันเป็นหมื่นล้าน. ถ้าทำไปก็เป็น “loss” เป็นการ เสีย เป็นการขาดทุน เป็นการจ่าย คือรัฐบาลต้องตั้งงบประมาณรายจ่าย ซึ่งมาจาก เงินของประชาชน แต่ว่าถ้าโครงการดี ในไม่ช้าประชาชนก็จะได้กำไรจะได้ผล ราษฎรจะอยู่ดี กินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ไป ส่วนรัฐบาลไม่ได้อะไร แต่ข้อนี้ถ้าดูให้ดี ๆ จะเห็นว่าถ้าราษฎรอยู่ดีกินดี มีรายได้ รัฐบาลก็จะเก็บภาษีได้สะดวก ไม่มีการหนี ภาษี เพราะเมื่อมีรายได้ดีขึ้น เขาก็สามารถเสียภาษีได้มากขึ้น...”

14. ปลุกป่าในใจคน

ป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ หากไม่มีการปลูกจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้ให้กับ ทุกคนแล้ว จะทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยความยากลำบาก เจ้าหน้าที่ของรัฐดูแลรักษา ป่าไม้ด้วยหน้าที่พึงกระทำ แต่ชาวบ้านจะสามารถดูแลและหวงแหนป่าไม้ด้วยจิตสำนึกเพื่อรักษา ปัจจัยแห่งชีวิตของตนเอง ทรงมีพระราชดำรัสว่า ควรจะมีป่าไม้หมู่บ้านเสียที ป่าจะได้กลับมา หมายถึง ชาวบ้านลุกขึ้นดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรป่าด้วยตนเอง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ ลงใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็ จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ณ หน่วยจัดการต้นน้ำหุบจ้อ อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่ วันเสาร์ที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2519

16. อธรรมปราบอธรรม

ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติ และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็น หลักการแนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ปกติ ทรงคิดค้น วิธีบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ และเป็นที่มาของ “อธรรมปราบ อธรรม” ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...เห็นใหม่น้ำเน่ามันก็เป็นอธรรม ผักตบชวาที่เราไม่ต้องการมันก็เป็น อธรรมเหมือนกัน...ฉันจะเอาอธรรมสู้กับอธรรม ให้ออกมาเป็นธรรมะให้ได้...”

17. ประโยชน์ส่วนรวม

ทรงเห็นว่าการทำงานทุกอย่างของเรานั้นมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมือง และประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ทุก ๆ ประการให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจและการพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกร ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...ใครต่อใครก็บอกว่าขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่อ อาจจจะรำคาญด้วยซ้ำว่า ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมอาจมานึกในใจว่าให้ ๆ อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรวมนั้นมีได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้...”

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ นิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันจันทร์ที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2514

“...บ้านเมืองของเราเป็นปึกแผ่นมั่นคง และร่มเย็นเป็นสุขสืบมาช้านาน เพราะเรามีความยึดมั่นในชาติ และต่างบำเพ็ญกรณียกิจตามหน้าที่ ให้สอดคล้องเกื้อกูลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชาติ คนไทยทุกคน จึงควรจะได้ตระหนักในข้อนี้ให้มาก แล้วตั้งใจประพฤติตัวปฏิบัติงาน ให้สมแก่ฐานะและหน้าที่ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ส่วนรวม คือความมั่นคงปลอดภัยของชาติบ้านเมืองไทย...”

พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ท้องพระโรง ศาลาราชประชาสมาคม วังไกลกังวล วันพฤหัสบดีที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2556

18. การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในเบื้องต้นเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และขั้นต่อไปคือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางเส้นทางชีวิตของตนเองให้เรียบง่าย ธรรมดา และเดินสายกลางด้วยปัญญาพร้อมคุณธรรมในจิตใจ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุลของทรัพยากร ให้มีความมั่นคง และเกิดความยั่งยืนในที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานของอาคารให้แข็งแรง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

พระบรมราชาโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันศุกร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517

19. เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักความคิดที่จะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน เสมือนเป็นการวางฐานรากของตัวอาคาร ดังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ ดังนี้

“...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...”

20. เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

เข้าใจ : ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการ และปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เข้าถึง : เมื่อเข้าใจระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึงเครื่องมือเครื่องมื่อและวัสดุอุปกรณ์ และความสามัคคีร่วมใจร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กันทำงาน

พัฒนา : เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาก็จะดำเนินการไปอย่าง ยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่นำไปสู่ ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

21. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก คิด MACRO เริ่ม MICRO

ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ไขปัญหาของพระองค์จะเริ่มจาก จุดเล็ก ๆ (Micro) คือ การแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าที่คนมักจะมีมองข้าม ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่ง ว่า

“...ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน... มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริงแต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้ ...แบบ (Macro) นี้ เขาจะทำแบบหรือทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย...อย่างบ้านคนอยู่ เรา บอกบ้านนี้มันผุตรงนั้น ผุตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะซ่อม ...เอา ตกลงหรือบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ ...วิธีทำต้องค่อยๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้...”

22. ไม่ติดตำรา ทำให้ง่าย

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริมีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลม และรอมชอมกับสภาพ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับ วิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย เพราะสภาพ ปัญหาไม่เหมือนกัน หากใช้ปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบ ครบถ้วนจะพบวิธีการพัฒนาใหม่ ๆ ใน การแก้ไขปัญหาของประชาชน

ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นสิ่งที่ง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการ แก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำสิ่งยาก ให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็น ของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนา ประเทศ ในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

23. การมีส่วนร่วม

ในการทรงงานพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ทั้งประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มา ร่วมกันแสดงความคิดเห็น หรือที่เรียกประชาพิจารณ์เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยให้เอาชาวบ้านเป็นครู ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวาง หนักแน่นรู้จักรับฟังความ คิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟัง

อย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มา
อำนวยความสะดวกปฏิบัติการงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

24. พออยู่พอกิน

ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พออยู่พอกิน” ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีขีด
สมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

การดำเนินชีวิตให้พออยู่พอกินนั้น ต้องมีทรัพยากรให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ต้องอาศัย
ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ หากขาดแคลนจะทำให้
ไม่เพียงพอ อดอยาก ไม่มั่นคงในชีวิต จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากรลดลงทุกที ภาวะ
ขาดแคลนย่อมเกิดขึ้น ทรงแก้ไขปัญหาด้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติทรงฟื้นฟูและรักษาความ
สมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไปเพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น เพราะเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต
ของมนุษย์

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่า
เมืองไทยไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่
จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน
ในทางที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามี
ความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอ
อยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวด...ที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอมีพอกิน
พออยู่ ปลอดภัยของประเทศชาติ...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธที่ 4 ธันวาคม
พ.ศ. 2517

25. บริการรวมที่จุดเดียว

การบริการรวมที่จุดเดียวสำหรับเกษตรกรเป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One
Stop Services ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย เพื่อประโยชน์
แก่ประชาชนที่จะมาขอใช้บริการ จะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนา
อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว ซึ่งมีหน่วยงานราชการต่าง ๆ
มาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...กรม กองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนทุกด้าน ได้สามารถ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประองตองกัน ประสานกันตามธรรมดาแต่ละฝ่ายต้องมี ศูนย์ของตน แต่ว่าอาจจะมึงานถือว่่าเป็นศูนย์ของตัวเองคนอื่นไม่เกี่ยวข้อง และ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่

ทุกกรม กอง ทั้งในด้านเกษตรหรือในด้านสังคม ทั้งในด้านหางาน การ ส่งเสริมการศึกษาที่อยู่ด้วยกัน ก็หมายความว่าประชาชน ซึ่งจะต้องใช้วิชาการ ทั้งหลายก็สามารถที่จะมาดู ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนก็มา อยู่พร้อมกันในที่เดียวกัน เหมือนกัน ซึ่งเป็นสองด้าน ก็หมายถึงว่า ที่สำคัญ ปลายทางคือประชาชน จะได้รับประโยชน์และต้นทางของผู้เป็นเจ้าของที่ให้ ประโยชน์...”

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2562

26. ร่าเรึง รื่นเรึง คึกคัก ครึกครื้น กระฉับกระเฉง มีพลัง

เป็นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพการทำงานให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพต้องอาศัย จิตใจเป็นเรื่องสำคัญ ต้องสร้างบรรยากาศรอบตัวให้มีความสุข ไม่เครียด ทรงมีพระราชดำรัสว่า

“..ทำงานต้องสนุกกับงาน มิฉะนั้นเราจะเบื่อและหยุดทำงานในระยะต่อมา ดังนั้นปัจจัยของการทำงานที่มีประสิทธิภาพ คือ ร่าเรึง รื่นเรึง คึกคัก ครึกครื้นร่าเรึง รื่นเรึง เวลาทำงานตัวเราเองก็ต้องร่าเรึง และระหว่างทำงานก็ต้องสร้างบรรยากาศ ให้ผู้เข้าร่วมในการทำงานมีความรื่นเรึง คึกคัก ครึกครื้น คือ ตัวเองต้องคึกคัก กระฉับกระเฉงมีพลังเสียก่อน และต้องสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ครึกครื้น สนุกสนาน...”

พระบรมราโชวาทพระราชทานในงานประชุมสโมสรไลออนส์สากล ประจำปี พ.ศ. 2513

27. ชัยชนะของการพัฒนา

การแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเหมือนการเข้าสู่สงครามที่ไม่ได้ใช้อาวุธในการแก้ไขปัญหา แต่ใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ และ ทุกครั้งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ จึงถือเป็นการได้รับชัยชนะโดยการพัฒนา

พระแสงขรรค์ชัยศรี หมายถึง จะทรงนำทัพเอง

ธงกระบี่ปัทมา หมายถึง ทรงปรารภนาอยากจะให้ทุกคนติดตามและช่วยรบอยู่ในกองทัพของ พระองค์ด้วย

พระมหาสังข์ หมายถึง เพื่อให้เกิดความร่าเรึง งอกงาม เจริญก้าวหน้า

ดอกบัว หมายถึง ความบริสุทธิ์ ความสงบ มีคุณธรรม

ขั้นตอนการทำงาน

โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น มีอยู่มากมายหลากหลายประเภทแตกต่างกันไปตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนา ด้านการทำมาหากินของประชาชนเป็นสำคัญ และส่วนใหญ่ของประชากรของประเทศไทยยังชีพอยู่ ด้วยการทำเกษตรกรรม ดังนั้น โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของ การพัฒนาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ ที่ดินทำกิน ทุน และความรู้ด้านเกษตรกรรม การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นต้น แนวคิดและทฤษฎีที่ได้พระราชทานพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาไว้ หลักสำคัญของทุกเรื่องก็คือ ความเรียบง่ายดังที่ได้ทรงใช้คำว่า “Simplify” หรือ “Simplicity” จะต้องเรียบง่ายไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ทั้งในแนวความคิดและด้าน เทคนิควิชาการจะต้องสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็ว และสามารถแก้ไขปัญหาให้ก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนถึงไปสู่วิถีแห่ง การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) อีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้ทรงคิดพิจารณาอย่างถ่องแท้และได้พระราชทานให้เป็น แนวทางในการปฏิบัติงานนั้น จะเป็นประโยชน์ง่าย ๆ แต่ได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วเป็นอย่างดี เป็น ข้อความง่าย ๆ ที่มีความหมายลึกซึ้ง และบางครั้งบ่งบอกถึงวิธีดำเนินการไว้ด้วยอย่างเบ็ดเสร็จใน ตัวเอง เช่น หลักของ “น้ำดีไล่น้ำเสีย” “4 น้ำ 3 รส” “แก้งดิน” “ป่าสามอย่าง ประโยชน์สี่อย่าง” “ปลูกป่าแบบไม่ปลูก” “ขาดทุนเป็นกำไร” “ทฤษฎีใหม่” “โครงการแก้มลิง” และ “เส้นทางเกลือ” เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เป็นขั้นเป็นตอนอย่างละเอียดก่อนทุกครั้งในการจัดวางแผนโครงการใดโครงการหนึ่ง ก่อนจะมี พระราชดำรินั้น ขั้นตอนต่าง ๆ พอจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูล ก่อนจะเสด็จพระราชดำเนินยังพื้นที่ใด ๆ นั้น จะทรงศึกษาข้อมูลจาก เอกสารและแผนที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้ทราบถึงสภาพในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างละเอียดก่อนเสมอ
2. การหาข้อมูลในพื้นที่ เมื่อเสด็จฯ ถึงพื้นที่นั้น ๆ จะทรงหาข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมอีก ครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลล่าสุด อาทิเช่น ทรงสำรวจพื้นที่เสด็จพระราชดำเนิน ทอดพระเนตรพื้นที่จริงที่คาดว่าจะดำเนินการพัฒนาได้ ทรงสอบถามเจ้าหน้าที่เมื่อทรงศึกษาจาก ข้อมูลเอกสาร และทรงได้ข้อมูลจากพื้นที่จริงแล้วจะทรงปรึกษากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ถึงความ เหมาะสม ความเป็นไปได้อีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งคำนวณวิเคราะห์ทันที ด้วยว่า เมื่อดำเนินการแล้วจะ ได้ประโยชน์อย่างไร และคุ้มค่ากับการลงทุน หรือไม่เพียงใด อย่างไรแล้ว จึงพระราชทานพระราชดำริ ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาในขั้นรายละเอียดตามขั้นตอนต่อไป

3. การศึกษาข้อมูลและการจัดทำโครงการ เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้รับพระราชทานพระราชดำริแล้ว จะไปศึกษาข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อประกอบการจัดทำโครงการให้ เป็นไปตามแนวทางพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำริอยู่เสมอว่า พระราชดำริของพระองค์เป็นเพียงข้อเสนอแนะเท่านั้น เมื่อรัฐบาลได้ทราบแล้ว ควรไปพิจารณาวิเคราะห์ถ่วงถอยตามหลักวิชาการ ก่อน เมื่อมีความเป็นไปได้และมีประโยชน์คุ้มค่า และเห็นควรทำเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาตัดสินใจเอง และในกรณีทีวิเคราะห์พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เหมาะสมสามารถล้มเลิกได้

4. การดำเนินงานตามโครงการ เมื่อจัดทำโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว และผ่านการพิจารณาจากหน่วยเหนือตามลำดับขั้นตอน จนถึงการอนุมัติโครงการและงบประมาณแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการปฏิบัติงานในทันที โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานและประสานแผนต่าง ๆ ให้แต่ละหน่วยงานได้ดำเนินการสนับสนุนสอดคล้องกัน และ/หรืออาจจัดตั้งองค์กรกลางที่ประกอบด้วยแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ควบคุมดูแลให้การดำเนินการต่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ

5. การติดตามผลงาน ในการติดตามผลงานการดำเนินงานนั้น แต่ละหน่วยงาน รวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะได้มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ แต่ที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จะเสด็จฯ กลับไปยังโครงการนั้นด้วยทุกครั้งเมื่อมีโอกาส เพื่อทอดพระเนตรความก้าวหน้าและติดตามผลงานต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ในกรณีที่เกิดมีปัญหาคุสรรคต่าง ๆ จะทรงชี้แนะแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ให้สำเร็จลุล่วงไป

แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนา คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนั้นล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น

ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตรให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่นนั้น พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงดำเนินการแนะนำสาธิตให้ประชาชนดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทเป็นไปตามหลักการพัฒนาสังคมชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนใน

ชนบทเป็นหลัก ดังนั้น การที่ราษฎรในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้นนั้น สืบเนื่องจากแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแก่เกษตรกรทั้งหลายประการ (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.) นั่นคือ แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance) โดยมีวิธีการพัฒนา ดังนี้

วิธีการพัฒนา

1. ทรงยึดหลักที่ไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้คนเหล่านั้นพึ่งตนเองได้ เนื่องจากการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เกิดจากความพึงใจ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...ดำริ คือ ความเห็นที่จะทำไม่ใช่คำสั่งแต่มันเป็นความเห็น มีทฤษฎีอะไรต้องบอกออกมา ฟังได้ฟัง ชอบใจก็เอาไปได้ ใครไม่ชอบก็ไม่ใช่...”

2. ทรงเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มักจะทรงทำหน้าที่กระตุ้นให้เกษตรกรทั้งหลายคิดหาหนทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเองโดยไม่มี การบังคับการแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำเมื่อจำเป็นจริง ๆ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ว่า “...คนทุกคน ไม่ว่าจะชาวกรุงหรือชาวชนบทไม่ว่ามีการศึกษามากหรือน้อยอย่างไร ย่อมมีจิตใจเป็นอิสระ มีความคิดเห็น มีความพอใจ เป็นของตนเอง ไม่ชอบการบังคับ นอกจากนั้นยังมีขนบธรรมเนียม มีแบบแผนเฉพาะเหล่ากันอีกด้วย...”

3. พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการดำเนินการเช่นนั้น จักช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด ดังเคยมีพระราชดำรัสในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2501 กับประชาชนชาวไทยทั้งหลายว่า “...ภาระในการบริหารนั้นจะประสบผลด้วยดีย่อมต้องอาศัยความรักชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ประกอบกับการร่วมมือของประชาชนพลเมืองทั่วไป ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะพยายามปฏิบัติกรณียกิจในส่วนของแต่ละท่านด้วยใจบริสุทธิ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อได้มาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทั่วไปอันเป็นยอดปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น...”

4. หลักสำคัญอีกประการหนึ่ง ในการแนะนำประชาชนเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ เห็นได้ชัดเจนในทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและเกษตรกรร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นหากเจ้าหน้าที่ ทักท้วงสิ่งใดทางวิชาการ กราบบังคมทูลแล้วก็ทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่าปฏิบัติได้ แต่ผลลัพธ์อาจไม่คุ้มค่ากับเงินที่ลงไป พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ก็ทรงให้เปลี่ยนแปลงโครงการได้เสมอ เห็นได้ชัดเจนจาก

พระราชดำรัสศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า “...เป็นสถานที่ที่ผู้ทำงานในด้านพัฒนาจะไปทำอะไรอย่างที่เราเรียกว่าทดลองก็ได้ และเมื่อทดลองแล้วจะทำให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในวิชานั้นสามารถเข้าใจว่าเขาทำกันอย่างไรเขาทำอะไรกัน...” ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมอีกว่า “...ฉะนั้นศูนย์ศึกษาการพัฒนานี้ ถ้าทำอะไรล้มเหลวต้องไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องถูกลงโทษ แต่เป็นสิ่งที่แสดงว่าทำอย่างนั้นไม่เกิดผล...”

5. ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เพราะทรงตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดที่ดำเนินการโดยฉับพลันอาจก่อผลกระทบต่อค่านิยม ความคุ้นเคย และการดำรงชีพในวิถีประชาเหล่านั้นเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงพระราชทานแนวคิดเรื่องนี้ว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศของสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

6. พระราชดำริที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝนจักได้มีโอกาสที่จะมีผลิตผลได้ตลอดปี ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนแข็งแกร่งพร้อมดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการมุ่งเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนนี้ทรงเรียกว่า การระเบิดจากข้างใน ซึ่งเรื่องนี้พระองค์ทรงอธิบายว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...” วิธีการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้นี้ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงชี้แนะว่าควรจะต้องค่อย ๆ กระทำตามลำดับขั้นตอนต่อไป ไม่ควรกระทำด้วยความเร่งรีบซึ่งอาจจะเกิดความเสียหายได้ ดังที่รับสั่งกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 ว่า “...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อยเสริมทีละเล็กทีละน้อยให้เป็นลำดับ ให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มีสิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่าและต่อไป

ย่อมจะต้องกลายเป็นสิ่งเก่า...” พร้อมกันนี้ในเรื่องเดียวกัน ทรงมีรับสั่งกับบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 ว่า “...เมื่อมีพื้นฐานหนาแน่นบริบูรณ์พร้อมแล้ว ก็ตั้งตนพัฒนางานต่อไป ให้เป็นการทำไปพัฒนาไปและปรับปรุงไป...”

7. การส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ ด้านต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักว่า ชาวชนบทควรจะมีความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ตัวอย่างความสำเร็จ ในเรื่องการทำฟุ้งตนเอง ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทได้มีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้ และนำไปปฏิบัติได้เองซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ วิธีการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมีพระราชดำริที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาว่า “...การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่าง ๆ นั้น ว่าโดยหลักการควรจะให้ผลมาก ในเรื่องประสิทธิภาพ การประหยัดและการทุ่มแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามก็คงจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นเป็นพื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเราประชาชนทำมาหาเลี้ยงตัวด้วยการกสิกรรมและการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา เช่นอาจทำให้ต้องลงทุนมากมายสิ้นเปลืองเกินกว่าเหตุ หรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้น เป็นต้น ผลที่เกิดก็จะพลาดเป้าหมายไปห่างไกลและกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้น จึงต้องมีความระมัดระวังมากในการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิบัติงาน คือ ควรพยายามใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สภาวะของบ้านเมืองและการทำกินของราษฎรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้วย เกิดความประหยัดอย่างแท้จริงด้วย...”

8. ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวชนบทอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยทรงมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลจริงในทางปฏิบัติเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงเลือกใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ หลายประการเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่ทรงมุ่งหวังดังกล่าวนี้มีหลายแนวทาง เช่น

8.1 การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาฟุ้งตนเอง โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ ดังนั้นในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นมาไม่ว่าลักษณะใด จะทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด จะเห็นได้ว่า กลุ่มสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จ

หลายโครงการนั้นพัฒนาขึ้นมาจากการรวมตัวกันของราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สหกรณ์หุบกระพงเกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนผักในย่านนั้น เป็นต้น

8.2 การส่งเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทรงใช้ในบางพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอปป้าอมอารี ความเป็นคนในท้องถิ่นและรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนที่มักจะมีฐานะดี ให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น โดยชาวบ้านที่ยากจนให้ความสนับสนุนร่วมมือ ซึ่งในที่สุดแล้วผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้นจะตกแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้นทุกคน ดังพระราชดำริที่ว่า “...ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่นเพียร ซึ่งตรงเห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตาเมตตาใจเมตตาใจต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเอาความมั่นคงและประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสำคัญ...”

8.3 การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใด ๆ ก็ตาม ทรงมีข้อสังเกตเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่าย ๆ อีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทานพระราชดำริแก่กรมการ กปร. และคณะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ณ ศาลาดุสิตดาลัย ความตอนหนึ่งว่า “...ในด้านหนึ่งที่ไม่เคยคิดกัน ในด้านการพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่บัญชี ถ้าหากว่าทำการเพาะปลูก ชาวบ้านทำการเพาะปลูก เมื่อมีผลแล้วเขาบริโภคเองส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ขายเพื่อให้ได้ มีรายได้ แล้วก็เมื่อมีรายได้แล้วก็ไปซื้อของที่จำเป็นและสิ่งที่จะมาเกื้อกูลการอาชีพของตัวเองแบบนี้ไม่ค่อยมีการศึกษากัน เมื่อผลดีอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็มีรายได้ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางที่ไม่ค่อยถูก...”

แนวพระราชดำริเพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในชนบท ตามหลักการแห่งทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม

บรรดานักวิชาการด้านการพัฒนาชนบทและผู้ปฏิบัติด้านการพัฒนามักจะมุ่งอยู่เสมอว่า พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงใช้กลยุทธ์ใดในการแนะนำเผยแพร่ประชาชนให้ยอมรับแนวพระราชดำริของพระองค์ เพราะในการพัฒนาชนบทตาม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยนั้น จำต้องยอมรับด้วยความจริงว่ายังไม่บรรลุเป้าหมายสมบรูณ์ดังที่ได้วางไว้ ปัญหาสำคัญที่ยังต้องคงอยู่เหนียวแน่น คือ การยอมรับการพัฒนาจากผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เมื่อวิเคราะห์จากแนวคิดของ Everett M. Rogers เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion of Innovation Theory) มีสาระสำคัญว่า การที่บุคคลจะยอมรับแนวคิดการพัฒนาได้นั้น จะต้องมียุปัจจัยเกี่ยวข้องมากมายขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ระบบสังคม ระบบสื่อสารของนวัตกรรม และระยะเวลาการดำเนินการด้วย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ขั้นตอนการยอมรับของประชาชนในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรแล้วพบว่าทรงเป็นนักพัฒนาชนบทที่ประสบความสำเร็จยิ่งดังรายละเอียดดังนี้ คือพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงปลูกฝังแนวพระราชดำริให้ประชาชนยอมรับไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยให้วงจรการพัฒนาดำเนินไปตามครรลองธรรมชาติ กล่าวคือ

1. ทรงสร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้รับรู้ (Awareness) ในทุกคราเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนในทุกภูมิภาคต่าง ๆ จะทรงมีพระราชปฏิสันถารให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิ่งที่ควรรับรู้ เช่น การปลูกหญ้าแฝกจะช่วยป้องกันดินพังทลาย และใช้ปุ๋ยธรรมชาติจะช่วยประหยัดและบำรุงดิน การแก้ไขดินเปรี้ยวในภาคใต้สามารถกระทำได้ การตัดไม้ทำลายป่าจะทำให้ฝนแล้ง เป็นต้น ตัวอย่างพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการสร้างความตระหนักให้แก่ประชาชน ได้แก่ “...ประเทศไทยนี้เป็นที่ที่เหมาะสมมากในการตั้งถิ่นฐาน แต่ที่ต้องรักษาไว้ ไม่ทำให้ประเทศไทยเป็นสวนเป็นนากลายเป็นทะเลทราย ก็ป้องกันทำได้...”

2. ทรงสร้างความสนใจแก่ประชาชน (Interest) หลายท่านคงได้ยินหรือรับฟังโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่มีนามเรียกขานแปลกหู ชวนฉงนน่าสนใจติดตามอยู่เสมอ เช่น โครงการแก้มลิง โครงการแก่งดิน โครงการเส้นทางเกลือ โครงการน้ำดีไล่น้ำเสีย หรือโครงการสีน้ำสามรส ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ล้วนชวนเชิญให้ติดตามอย่างใกล้ชิด แต่พระองค์ก็จะมีพระราชอธิบายแต่ละโครงการอย่างละเอียดเป็นที่เข้าใจอย่างรวดเร็วแก่ประชาชนทั่วประเทศ

3. ในประการต่อมา ทรงให้เวลาในการประเมินค่าหรือประเมินผล (Evaluate) ด้วยการศึกษาค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเป็นอย่างไรสามารถนำไปปฏิบัติได้ในส่วนของตนเองหรือไม่ ซึ่งยังคงยึดแนวทางที่ให้ประชาชนเลือกการพัฒนาด้วยตนเองที่ว่า “...ขอให้ถือว่าการทำงานที่จะทำนั้นต้องการเวลาเป็นงานที่มีผู้ดำเนินการมาก่อนแล้ว ท่านเป็นผู้ที่จะเข้าไปเสริมกำลัง จึงต้องมีความอดทนที่จะเข้าไปร่วมมือกับผู้อื่น ต้องปรองดองกับเขาให้ได้แม้เห็นว่ามีจุดหนึ่งจุดใดจะต้องแก้ไขปรับปรุงก็ต้องค่อยพยายามแก้ไขไปตามที่ถูกที่ควร...”

4. ในขั้นทดลอง (Trial) เพื่อทดสอบว่างานในพระราชดำริที่ทรงแนะนำนั้นจะได้ผลหรือไม่ ซึ่งในบางกรณีหากมีทดลองไม่แน่ชัดก็ทรงมักจะมิให้เผยแพร่แก่ประชาชน หากมีผลการทดลองจนแก่พระราชหฤทัยแล้วจึงจะออกไปสู่สาธารณชนได้ เช่น ทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำนั้นได้มีการค้นคว้าหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้จนทั่วทั้งประเทศว่าดียิ่ง จึงนำออกเผยแพร่แก่ประชาชน เป็นต้น

5. ขั้นยอมรับ (Adoption) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเมื่อผ่านกระบวนการมาหลายขั้นตอน บ่มเวลาการทดลองมาเป็นเวลานานตลอดจนทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริและสถานที่อื่น ๆ เป็นแหล่งสาธิตที่ประชาชนสามารถเข้าไปศึกษาดูได้ถึงตัวอย่างแห่งความสำเร็จ ดังนั้น แนวพระราชดำริของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่ราษฎรสามารถพิสูจน์ได้ว่า จะได้รับผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตนได้อย่างไร แนวพระราชดำริทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นนี้แสดงถึงพระวิริยะอุตสาหะที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงทุ่มเทพระสติปัญญา ตรากตรำพระวรกายเพื่อค้นคว้าหาแนวทางการพัฒนาให้พสกนิกรทั้งหลายได้มีความร่มเย็นเป็นสุขสภาพที่ยั่งยืนนานนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงที่ได้พระราชทานแก่ปวงไทยตลอดเวลา 70 ปี จึงกล่าวได้ว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์นั้นสมควรอย่างยิ่งที่ทวยราษฎรจักได้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทตามที่ทรงแนะนำสั่งสอน อบรมและวางแนวทางไว้เพื่อให้เกิดการอยู่ดีมีสุขโดยถ้วนเช่นกัน (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป.)

แนวคิดในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร

แนวทางในการพัฒนาการเกษตรและภาคชนบทของประเทศไทยนั้น ในช่วงระยะเวลาาร่วม 60 ปี หลังจากมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่งในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา นับได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองแต่ละยุคสมัยนั้น ๆ ทำให้มีการเน้นการพัฒนาไปตามปรัชญาและแนวทางที่แตกต่างกัน ซึ่งในทางรูปธรรมก็คือ มีการดำเนินนโยบายและพัฒนาโดยจัดลำดับความสำคัญของภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม และ ภาคบริการ ที่แตกต่างออกไปในแต่ละยุคสมัย

สำหรับภาคการเกษตรของประเทศไทยนั้น เนื่องจากมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเงื่อนไขของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ ที่ไม่เหมือนกันของแต่ละภูมิภาค ทำให้ลักษณะการผลิตการบริโภค การตลาด และการค้าสินค้าเกษตร มีความแตกต่างกันออกไป โดยหลังจากที่การปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ได้อุบัติขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2504 และส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการเกษตรไทยในช่วงปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา แนวทางการพัฒนาการเกษตรไทยในภาพรวมได้ปรากฏชัดเจนขึ้น กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรที่หลากหลายเพื่อยังชีพ

และผลิตสินค้าอาหารเพื่อตอบสนองตลาดในประเทศ มาเป็นการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า และเน้นการผลิตสินค้าวัตถุดิบเพื่อการส่งออกไปยังต่างประเทศ โดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่าง ๆ ที่ล้นไหลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศโดยเฉพาะสารเคมีกำจัดโรคแมลง ปุ๋ยเคมี และเครื่องจักรกลการเกษตร

การทำเกษตรแบบยั่งยืน (Sustainable Agriculture) ซึ่งในความหมายโดยทั่วไป คือระบบเกษตรที่มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลกับสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแต่ละภูมิภาค มีการผลิตที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงและพึ่งพาปัจจัยภายนอก อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในที่สุด นับได้ว่าการปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านานแล้วในประเทศไทย แม้จะไม่มีกรอบบันทึกอย่างเป็นทางการก็ตาม เพราะเป็นแนวทางเกษตรดั้งเดิมที่เกษตรกรต้องพึ่งพาแอบอิงอยู่กับสมดุลของธรรมชาติลักษณะการผลิตในรูปแบบเกษตรผสมผสานและไร่นาสวนผสมทางภาคกลาง รูปแบบ “สวนสมรม” ทางภาคใต้หรือรูปแบบ “สวนสะเปะสะเปะ” ในภาคเหนือเป็นเพียงชื่อเรียกที่ต่างออกไปเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วก็คือระบบเกษตรที่มีความคล้ายคลึงกันในการใช้หลักการผลิตที่หลากหลาย (Diversity) เกื้อกูลซึ่งกันและกัน (Complementary) และเพื่อสร้างความมั่นคง (Security) แก่เกษตรกรและระบบนิเวศนั่นเอง ระบบเกษตรยั่งยืนจึงนับได้ว่ามีมานานแล้วในประเทศไทย เพียงแต่การจัดระบบชื่อเรียกขานหรือสรุปคานิยามขอบเขต อาจจะไม่ชัดเจนเป็นหลักเกณฑ์เหมือนในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามภายหลังที่มีการทำการเกษตรกระแสหลัก (Mainstream Agriculture) ซึ่งเน้นการผลิตเชิงเดี่ยวเพื่อตอบสนองกระแสอุปสงค์ในตลาดเป็นหลัก ได้พัฒนาในประเทศไทยเป็นระยะเวลาหนึ่งก็ต้องประสบกับปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการผลิตเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผลิตภาพที่ลดลงความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม การแพร่ระบาดของโรคแมลง ตลอดจนผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยเฉพาะภายหลังปี พ.ศ. 2528 ซึ่งราคาข้าวตกต่ำเป็นประวัติการณ์ติดต่อกันด้วยการแพร่ระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล ทำให้เกิดการแสวงหาทางออกในระบบเกษตรที่หลากหลายเสียต้นทุนต่ำ และลดความเสี่ยงภัยทั้งทางเศรษฐกิจและทางธรรมชาติ อันนำมาสู่การพัฒนาแนวคิดเรื่องการทำเกษตรแบบยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งในทางข้อมูลวิชาการ การศึกษาวิจัย และในทางปฏิบัติ โดยที่มีความพยายามในการผลักดันการพัฒนาระบบการเกษตร เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งแก่เกษตรกรไทย

แม้นิยามและแนวคิดของเกษตรกรแบบยั่งยืน จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการผลิตทางการเกษตรโดยทั่วไปได้ โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นเกษตรกรรมในลักษณะใด หรือเป็นเกษตรกรในกลุ่มใด การถือหลักว่า เมื่อมีการจัดการบริหารทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในไร่นาให้เหมาะสมกับระบบนิเวศของพื้นที่ และปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องของเกษตรกรแล้วย่อมจะนำไปสู่ความยั่งยืนของเกษตรกรทั้งสิ้น

ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ รัฐซึ่งเป็นเสมือนกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยที่ยากจนเหล่านี้ ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง โดยรัฐเข้าไปสนับสนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเกษตรกร เพราะภายหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเน้นหลักในการกระจายอำนาจการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานและทรัพยากรสู่ภูมิภาคและชนบท การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองของภาคชนบท ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของแนวทางการพัฒนาประเทศในระยะเวลาปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ย่อมเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุด

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (2540-2544) และต่อเนื่องไปยังแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (2545-2549) ซึ่งเน้นการพัฒนาตามปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่เน้นความมีเหตุผล มีความพอดีพอประมาณและสร้างภูมิคุ้มกันตนเองได้ในยามเกิดวิกฤติ โดยจะเป็นการสร้าง kejueness เต็มโตอย่างมั่นคงตามขั้นตอน จากระดับเล็กที่สุด คือ ครัวเรือน ไปยังกลุ่มและชุมชน จนกระทั่งถึงระดับประเทศโดยรวมในที่สุด แนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน จึงได้รับการบรรจุให้เป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาการเกษตรของประเทศ เป็นทางเลือกในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ยากจน เพื่อสร้างความมั่นคงและความสามารถในการพึ่งพาตนเองแก่เกษตรกรตลอดจนชุมชนในชนบทและที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นการลดผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่ประเทศต้องประสบมาตั้งแต่ช่วงกลางปี พ.ศ. 2540 ทำให้ภาคเกษตรกรรมได้กลายมาเป็นความหวังของแรงงานส่วนเกินจากภาคการเมืองและภาคอุตสาหกรรม ทั้งในด้านการเป็นที่ตั้งแห่งการอยู่อาศัยดำรงชีวิต และการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพ

ความสำเร็จของการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนในปัจจุบัน ประกอบไปด้วยสองส่วนหลักที่สำคัญ คือ รูปแบบระบบการเกษตรแบบยั่งยืนที่เหมาะสม และกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียด คือ

1. รูปแบบระบบการผลิตทางการเกษตรหรือระบบฟาร์มในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับภูมิณีเวศของแต่ละพื้นที่ จัดเป็นระบบการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในไร่นาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งรูปแบบของระบบการผลิตทางการเกษตรแบบยั่งยืนนั้น อาจจำแนกเป็นลักษณะต่าง ๆ ตามองค์ประกอบที่สำคัญ และอาจจะมีหลากหลายรูปแบบหรือชื่อเรียกที่ไม่เหมือนกัน รูปแบบหลัก ๆ ที่ชัดเจนและเป็นที่น่าสนใจกันทั่วไป ได้แก่

เกษตรผสมผสาน เน้นกิจกรรมการผลิตมากกว่าสองกิจกรรมขึ้นไปในเวลาเดียวกัน และกิจกรรมเหล่านี้เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้มากขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินที่มีจำกัดใน ไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด จุดเด่นคือ เป็นการจัดการความเสี่ยง และการประหยัดทางขอบข่าย

เกษตรอินทรีย์ เน้นหนักการผลิตที่ไม่ใช้สารอินทรีย์เคมี หรือเคมีสังเคราะห์ แต่สามารถใช้อินทรีย์เคมีได้ เช่น สารสกัดจากสะเดา ตะไคร้หอม หรือสารสกัดชีวภาพเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ทรัพยากรดินจุดเด่นคือ เป็นการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารให้แก่ผู้บริโภค

เกษตรธรรมชาติ เน้นหนักการทำเกษตรที่ไม่รบกวนธรรมชาติ หรือรบกวนให้น้อยที่สุดที่จะทำได้ โดยการไม่ไถพรวน ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี และไม่กำจัดวัชพืชแต่สามารถมีการคลุมดินและใช้ปุ๋ยพืชสด จุดเด่นคือ เป็นการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก

เกษตรทฤษฎีใหม่ เน้นด้านทรัพยากรน้ำในไร่นาให้เพียงพอเพื่อผลิตพืชอาหารโดยเฉพาะข้าว เพื่อบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งมีการผลิตอื่น ๆ เพื่อบริโภคและจำหน่าย เพื่อสร้างรายได้อย่างพอเพียง จุดเด่นคือ เป็นการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน

วนเกษตร เน้นด้านการมีต้นไม้ใหญ่และพืชเศรษฐกิจหลายระดับ ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ เพื่อการใช้ประโยชน์ป่าไม้ของพืชหรือสัตว์ชนิดต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลกัน จุดเด่นคือ เป็นการคงอยู่ร่วมกันของป่าและการเกษตร ทั้งยังเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทั้งหมดของเกษตรกรเอง ตั้งแต่วิถีคิดพิจารณาเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบยั่งยืน ว่ามิใช่เป็นการลงทุนประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้หรือผลกำไรที่เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่การเกษตรแบบยั่งยืน เป็นการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ไร่นาและระบบนิเวศ ซึ่งเกษตรกรเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ก็จะได้รับ ความอุดมสมบูรณ์ไปด้วย

ปัจจัยด้านสังคมของกระบวนการพัฒนาการเกษตร ปัจจัยทางสังคม นับว่ามีความสำคัญในการสร้างกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนให้มีประสิทธิภาพ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยจากภาคเกษตรกร และปัจจัยจากภาครัฐ

ปัจจัยด้านเกษตรกร ที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในท่ามกลางกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาระบบกลุ่มองค์กร และเครือข่ายของเกษตรกร

ปัจจัยด้านภาครัฐ มีความสำคัญเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน คือ ทศนคติของรัฐที่มีต่อเกษตรกรนั่นเอง รัฐในฐานะองค์กรที่คอยสนับสนุนและสร้างเวทีจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเองเสียก่อนเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโดยเฉพาะทัศนคติที่ว่ารัฐไม่ใช่ผู้สั่งการ แต่เป็นผู้หนุนเสริม ในขณะเดียวกัน เกษตรกรจะไม่ใช่ผู้ถูกศึกษาวิจัยด้านการเกษตรแบบยั่งยืนอีกต่อไป แต่เป็นผู้ร่วมศึกษาวิจัยเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นัยของปัจจัยการเกษตรและสังคม ที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร เช่น รายได้ใน การเกษตร รายได้นอกการเกษตร ผลกำไรหรือขาดทุนจากการประกอบการ ความยากจน ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพ ภาระหนี้สินและการเข้าถึงสินเชื่อ อำนาจซื้อของเกษตรกร ความมั่นคงด้านอาหาร กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ไม่ชัดเจน การไม่มีที่ดินทำกิน การขาดแคลนปัจจัยการผลิต

ปัจจัยด้านสังคม เช่น เพศ อายุ การศึกษา สุขภาพ ประสบการณ์ทางการเกษตร ชีวิตครอบครัว วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยมและความเชื่อ แรงบันดาลใจที่มีอยู่ในเกษตรกร ความจริงที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอก็คือ เกษตรกรไม่ได้ยอมรับการพัฒนาใด ๆ ทาง การเกษตรเพียงเพราะว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสมทางด้านเทคนิคหรือมีความเป็นไปได้ทางกายภาพเท่านั้น แต่จะต้องเป็นแนวทางที่เข้ากันได้กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองและชุมชนที่ตนเกี่ยวข้องด้วย

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน จากการพิจารณาปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม

การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ต้องพิจารณามากกว่าการมีเทคโนโลยีทางการเกษตรเมื่อแนวคิดของการเกษตรแบบยั่งยืน เน้นการผลิตที่ไม่เร่งสร้างผลกำไรเป็นตัวเงิน จากความสัมพันธ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แต่ให้ความสนใจด้านความสมดุลของระบบนิเวศอันจะส่งผลกระทบต่อมายังการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรเองในที่สุด แนวทางการผลิตเช่นนี้ เกษตรกรจะต้องมีความขยันขันแข็ง มานะบากบั่น อดทน และที่สำคัญต้องรู้จักความพอเพียงของตนว่าตั้งอยู่ระดับที่ใด จึงจะไม่เบียดเบียนธรรมชาติจนเสียสมดุลไป

ความแตกต่างในกระบวนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

การวางแผนพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน จะต้องตระหนักถึงเป้าหมายสุดท้าย คือ การพัฒนาเกษตรกรที่ยากจนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีพอสมควร การที่เกษตรกรแต่ละคนแต่ละพื้นที่ มีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน เช่น ระดับรายได้ หนี้สิน ความรู้ ความคิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของทรัพยากร หรือประสบการณ์ของเกษตรกรที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเกษตรกรในระดับกลุ่มจึงควรที่จะพัฒนาถึงความแตกต่างของปัจจัยดังกล่าวด้วย และมีการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีความจำเป็นก่อนหลังของแต่ละกลุ่มเกษตรกร เพื่อที่จะนำมาซึ่งการสร้างกระบวนการพัฒนาที่แตกต่างกัน และตรงตามความจำเป็นที่แท้จริง

ความสำคัญของการสร้างเวทีและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปัญหาใหญ่ของเกษตรกรที่ยากจน คือ เป็นผู้ที่ขาดแคลนโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรการผลิต ตลอดจนข้อมูลข่าวสารที่ไม่เพียงพอ การนำเสนอโอกาสหรือเวที ให้แก่เกษตรกรในการพบปะพูดคุย ดูงาน

แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ โดยรัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการ และวิทยากรเชิงกระบวนการ ซึ่งเป็นกรายกระดับความรู้ สร้างความมั่นใจในระบบเกษตรกรแบบยั่งยืนแก่เกษตรกร จะได้เห็นสภาพของจริงเกิดแรงบันดาลใจ

การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนจากฐานชุมชนเป็นหลักการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน ควรจะเน้นการพัฒนาในระดับเกษตรกรแต่ละคน และในระดับชุมชนเดียวกัน เนื่องจากเกษตรกรที่ยากจนจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคงและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะการเกษตรจะต้องเกี่ยวข้องในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความคิดทัศนคติ วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ของครัวเรือนและชุมชน และการวางแผนพัฒนาโดยเฉพาะระดับไร่นาเป็นหลัก จึงส่วนหนึ่งของการพัฒนาอาจจะไม่พอเพียงเท่ากับการพัฒนาโดยเน้นฐานชุมชนเป็นหลัก ซึ่งเท่ากับถือว่าการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยรวมนั่นเอง

ความสมดุลของอุปทานและอุปสงค์ในการพัฒนาการเกษตร การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ให้แพร่หลายมากขึ้น ไม่ว่าจะในฐานะทางเลือกในการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรที่ยากจน หรือเกษตรกรกลุ่มอื่นก็ตาม ควรจะเริ่มต้นจากความสมดุลระหว่างระบบการผลิตและเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นทางด้านอุปทานของการพัฒนา และความพร้อมความเข้าใจของเกษตรกร เมื่อพิจารณาจากเงื่อนไขเศรษฐกิจและสังคมเกษตรกรเอง ที่จะเลือกเส้นทางคุณภาพชีวิต โดยผ่านทางการใช้ระบบเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นอุปสงค์ของการพัฒนา ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร และกระบวนการส่งเสริมที่เน้นการเรียนรู้ของเกษตรกร

ความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับความร่วมมือของเกษตรกรและรัฐ เมื่อยอมรับว่า การพัฒนาผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นแนวทางในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าการส่งเสริมเกษตรกรแต่ละคน การพยายามสนับสนุนให้กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นหัวใจของความสำเร็จของการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลา เกษตรกรที่เปลี่ยนตัวเองสู่แนวทางการผลิตแบบยั่งยืน ส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จากเกษตรเชิงการค้ามาก่อน หรือต้องการเปลี่ยนทางความคิดในการผลิตโดยทั่วไปมาเป็นระบบการผลิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มากที่สุด การปรับเปลี่ยนตัวเองออกจากรูปแบบการผลิตที่เคยประพฤติปฏิบัติมายาวนาน เป็นเรื่องไม่่ง่ายนัก กระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่เพียงพอในการปรับจิตใจ วิธีคิด โลกทัศน์ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ปัจจัยการผลิตไร่นา เพื่อที่เกษตรกรจะสามารถมองเห็น เข้าใจ และสัมผัสในสิ่งที่เกิดขึ้น ด้วยตนเอง การที่ช่วงเวลาการปรับตัวของเกษตรกรใช้เวลานาน จึงไม่ถือว่าเป็นความล้มเหลวในการพัฒนาแต่อย่างใด นอกจากนี้การมีกลุ่มหรือเครือข่ายสนับสนุน ยิ่งจะทำให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น

สรุป การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน เปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และชุมชน โดยผ่านการสร้างความสมบูรณ์และความสมดุลของระบบนิเวศในไร่นา แนวทางการพัฒนาดังกล่าว จึงเป็นมากกว่าการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต แต่จะเกี่ยวข้องไปถึงกระบวนการส่งเสริมและพัฒนา เพื่อเปลี่ยนแปลงจิตใจและพฤติกรรมของเกษตรกร ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และเกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ตลอดจนสภาพทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เพราะเป้าหมายสุดท้ายของการส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน คือ การพัฒนาระบบเกษตรแบบยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้นำไปปฏิบัติจริงได้ และพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด (ธันวา, 2543)

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความหมายว่า การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุสนับสนุนให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ๆ และทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการคือ (ทวิทอง, 2527)

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคลที่บังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกันมีผลต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงร่วมใจกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มจะกระทำ การที่สนองตอบต่อความเห็นชอบ ของคนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กร หรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟัง และนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด

หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” คือ การมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรม และต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Meaningful Participations) ไม่วางระบบไว้ให้ดูเหมือนว่าได้จัดกระบวนการให้มีส่วนร่วมแล้วเท่านั้น หากการตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมมีความสมเหตุสมผล และชอบธรรมก็ต้องนำไปปฏิบัติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจเห็นว่าการตัดสินใจนั้นไม่เหมาะสม ขัดกับการตัดสินใจ

ของการมีส่วนร่วม จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรมที่จะเลือกตัดสินใจเช่นนั้น โดยที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้

ทฤษฎีทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ทฤษฎีทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (Voluntary Participation) เป็นทฤษฎีที่ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการพัฒนา ปัจจุบันมีการศึกษาและนำไปปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในหน่วยงานต่าง ๆ โดยถือว่าประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา เป็นทฤษฎีที่ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง การช่วยเหลือตนเองได้เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ทฤษฎีนี้สามารถแยกย่อยออกไปอีก เช่น ทฤษฎีการสร้างขวัญและกำลังใจ ทฤษฎีการปลุกกระตือรือร้น ทฤษฎีการสร้างผู้นำ ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบการบริหาร เป็นต้น (กฐิน, 2542)

การพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม

การพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Participatory) เป็นการพัฒนาแบบมีการร่วมมือกันระหว่างรัฐหรือผู้พัฒนากับประชาชนผู้ถูกพัฒนา เป็นการวางแผนร่วมกัน ดำเนินการพัฒนาร่วมกัน และประเมินผลการพัฒนาร่วมกันทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และความต้องการของประชาชนซึ่งการพัฒนาแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร คือ มีแรงกระตุ้นทำให้เกิดการพัฒนา และแรงสนองตอบจากประชาชนเกิดขบวนการพึ่งพาตนเอง (Self Help) ในที่สุด (กฐิน, 2542; ทศพล, 2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในรูปกลุ่ม/องค์กร หรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำ การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชน หรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมคือ

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ช่วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรม หรือการมีส่วนร่วมในการทำงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงาน และในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ (ความร่วมมือร่วมใจ) โดยกระทำการงานดังกล่าว ในช่วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ตรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งการทำงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่า เชื่อถือไว้วางใจได้ (ความรับผิดชอบ) (นิคม, 2540) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ก็ตามหากประชาชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และลงมือดำเนินกิจกรรมด้วยตัวเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็อาจจะสำเร็จและดำรงอยู่ได้ แต่ถ้าหากประชาชนมีความรู้ มีความเข้าใจในกระบวนการอย่างถ่องแท้

สามารถมองเห็น และคาดหวังไว้ในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองครอบครัว และชุมชน ทั้งยังได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ จนเกิดตระหนักในปัญหาของตนเอง และตื่นรันทหาทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนเกิดการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทฤษฎีการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ทีมวิจัยมีความเข้าใจในหลักการปฏิบัติและการจัดการกลุ่มได้ชัดเจนขึ้นในความหมายของการมีส่วนร่วมโดยแท้จริง ซึ่งมีหลักการง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน และเหมาะสมกับการดำเนินงานกลุ่มเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

หมายถึง การเรียนรู้ และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของหมุ่คณะ คือระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย โดยจะเริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปทเรียนตลอดจน ร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหา และร่วมพัฒนาต่อไป (สิทธิณัฐ, 2546) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะเหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของคนที่อยู่กับปัญหาในบริบทชุมชน โดยมีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ฝ่าย ฝ่ายแรก คือชาวบ้าน อันประกอบด้วย แกนนำ กลุ่มผู้ที่อยู่กับปัญหา ฝ่ายที่สอง นักพัฒนาที่มีภารกิจในชุมชน ทั้งที่มาจากหน่วยของรัฐ หน่วยงานพัฒนาเอกชน หรือจากองค์กรศาสนา การกุศลต่าง ๆ ฝ่ายที่สาม นักวิชาการที่เป็นนักวิจัย ผู้ต้องการแสวงหาองค์ความรู้แบบใหม่ เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีกระบวนทัศน์ที่เฉพาะเจาะจง (Specific Paradigm) กับปัญหาหนึ่ง และเชื่อว่า เป้าหมายคือการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาใหม่หรือปรับปรุงข้อค้นพบ ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดทฤษฎีที่เหมาะสมกับปัญหา รวมทั้งมีวิธีการวิจัย และจริยธรรมทางการวิจัยที่เหมาะสม ทั้งสามฝ่ายร่วมใช้กระบวนการ PAR เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถในการวิเคราะห์ และจัดการแก้ปัญหาของกลุ่มผู้ที่อยู่กับปัญหาให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะเน้นการยอมรับ หรือความเห็นพ้องจากชาวบ้านเป็นสำคัญ

ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีปรัชญาเพื่อมุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถเป็นประโยชน์สูงสุด หาวิธีแก้ปัญหาของตนเองเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร

หลักการการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติ และยอมรับกันแพร่หลายในหมู่ชาวบ้านคนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา
2. ปรับปรุงความสามารถ และศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริมยกระดับ และพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขาให้สามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง
3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน และคนยากจนโดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขา และสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมายตลอดจนนำไปใช้อย่างเหมาะสม
4. สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน
5. ปลดปล่อยความคิด สามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรีในการมองสถานการณ์ และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอก หรือจากอำนาจคดขี่ของผู้มีอำนาจ

จุดเด่นของ PAR

- คำถามวิจัย เกิดจากปัญหาในกลุ่มชุมชน
- เก็บข้อมูลสามเส้า สหวิทยาการ ข้อมูลหลายแหล่ง
- วิเคราะห์ร่วมกันในพื้นที่ทันที ไม่ใช่สถิติซับซ้อน
- นำเสนอผลการตรวจสอบร่วม มีเสนอหลายรูปแบบทุกฝ่ายร่วมเสนอ
- บทบาทนักวิจัย ภายนอก-ภายใน คนในชุมชน และคนนอกชุมชน
- ความเที่ยงตรง

คุณลักษณะของ PAR

- เป็นกระบวนการทางสังคม ที่จะนำไปสู่การพัฒนาปัจเจกชน
- เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน
- เน้นการปฏิบัติที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในอดีต องค์กร ศึกษาวิธีปฏิบัติให้ดีขึ้น
- ปลุกจิตสำนึกให้คนคลี่คลายเอาชนะปัญหา
- เน้นการวิพากษ์ สะท้อนตัวเอง
- เป็นวงจรการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลง
- ใช้แนวทางผสมผสาน เน้นเทคนิคการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และปฏิบัติร่วมกัน

ขั้นตอนการวิจัยแบบ PAR

พัชนี และอเล็กซานดรา (Alexandra) แห่งองค์กร Food and Agriculture Organization of the United Nations Office for Asia and the Pacific ได้เขียนหนังสือ “Taking Hold of Rural Life” เป็นภาษาอังกฤษและแปลเป็นภาษาไทยโดย (สุนทร และ วิศนี, 2534) ได้ให้ความหมายของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการค้นคว้าร่วมกันของเพื่อนร่วมงานวิจัยในการศึกษาสถานการณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล และร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเชิงสะท้อนให้เห็นภาพอันถูกต้องและแท้จริงของชีวิตในหมู่บ้าน การวิจัยแบบมีส่วนร่วมยังชี้ให้เห็นวิถีทางในการแก้ไขที่เหมาะสมกว่าได้อีกด้วยการวิจัยโดยมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรืองานวิจัยเพื่อการพัฒนา หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีการประยุกต์ข้อมูลที่ศึกษาได้เพื่อหาทางแก้ปัญหา และทำกิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน พอสรุปขั้นตอนสำคัญได้ดังนี้

1. การพิจารณาหาปัญหา โดยเปิดโอกาสให้ใช้ภูมิปัญญาของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีมุมมองและวิธีการวิเคราะห์ปัญหาต่างกัน โดยอาศัยความเข้าใจในคุณค่า ค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของชาวบ้าน หรือกลุ่มเป้าหมาย อาจจะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม การทัศนศึกษา การเยี่ยมชมดูงานต่างพื้นที่ การปรึกษาหารือกับผู้ชำนาญการ การทดสอบ การทดลองตลอดจนการศึกษาจากสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสาร คน สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและวิดิทัศน์เป็นต้น

2. การจัดกลุ่มและประเภทของปัญหา เช่น ด้านอาชีพด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา หรืออาจจะแบ่งประเด็นย่อยออกไปอีกได้ แต่ต้องมีความเชื่อมโยงกับประเด็นใหญ่

3. การเลือกวิธีการ และออกแบบการวิจัย โดยเลือกปัญหา และวิธีการวิจัยที่เหมาะสม ผ่านการใช้กระบวนการกลุ่มแบบไม่ชี้นำ และให้กลุ่มเป้าหมายหรือชาวบ้านมีส่วนในการออกแบบการวิจัย โดยเฉพาะเครื่องมือวิจัยในรูปแบบ แบบสอบถาม ประเด็นการอภิปรายกลุ่ม ประเด็นการสังเกต หรือสัมภาษณ์ เป็นต้น

4. การจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล หลังจากมีการทดสอบและปรับปรุงเครื่องมือวิจัยในสนามแล้ว มีการดำเนินการ ดังนี้

4.1 การศึกษาสภาพปัจจุบันโดยอาศัยความร่วมมือ และเรียนรู้กันระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนัก และเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Transformation)

4.2 การศึกษาสถานการณ์ที่คาดหวัง ภายใต้ประเด็นที่กำหนดไว้ ในกรณีนี้ผู้เขียนควรเข้าใจว่าข้อมูลแต่ละเรื่องสามารถพิจารณาได้หลายมุมมอง การด่วนสรุปอาจจะทำให้เกิดความผิดพลาด ฉะนั้น จำเป็นต้องมีใจกว้าง และอดทนต่อการเรียนรู้ของชาวบ้านในการศึกษาสถานการณ์ดังกล่าว

5. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสภาพปัจจุบัน และที่คาดหวังจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลากหลาย และการคัดเลือกข้อมูลที่เหมาะสมกลุ่มเป้าหมายต้องใช้ความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ และอาจจะต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมอีก

6. การรายงานและนำเสนอ อาจเป็นรูปเอกสารการประชุมชี้แจง แผนภูมิฝาผนัง หรือแม้แต่การออกรายการวิทยุในชุมชน เพื่อให้ทุกคนในชุมชน เพื่อให้ทุกคนในชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการได้มีส่วนร่วมรับรู้และวิเคราะห์ หรือวิจารณ์ต่อเนือง

7. การวางแผนอย่างมีส่วนร่วม หลังจากการนำเสนอผลการวิจัยแล้ว กลุ่มวิจัย PAR จำเป็นต้องมีความเห็นสอดคล้องกัน เพื่อนำไปสู่การวางแผนงานอย่างมีส่วนร่วม อันประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- การจำแนกปัญหา
- กำหนดจุดประสงค์ และเป้าหมาย อาจจะเป็นทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ
- กำหนดทรัพยากร และวางแผนงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้
- เตรียมแผนปฏิบัติ ทั้งด้านกลุ่มเป้าหมาย เวลาสถานที่ เทคนิค กระบวนการ และขั้นตอนของงานธุรการ และวิชาการ

8. การจัดการ และดำเนินการ โดยช่วยให้กลุ่มเป้าหมายมีทักษะในการจัดการ และจะเกิดการตื่นตัว มีความตระหนัก และติดตามงานอย่างใกล้ชิด และมีโอกาสในการเพิ่มศักยภาพในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานอื่น ๆ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายจะต้องมี

- ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- มีแรงบันดาลใจ ความสามารถ และความพร้อมที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ
- ลดแรงต่อต้าน หรือไม่มีแรงต่อต้านต่อสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายได้ตัดสินใจ และมีส่วนร่วมร่วมดำเนินการที่สอดคล้องกับความต้องการ และปัญหาของเขา

การจัดการ และดำเนินการกิจกรรมที่กำหนดไว้ มี 6 ขั้นตอน คือ

- 1) ศึกษาแผน และเตรียมขั้นตอนปฏิบัติ
- 2) ดำเนินการในภาคปฏิบัติ
- 3) ติดตาม และทบทวนการปฏิบัติงาน
- 4) แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติงาน
- 5) จัดการผลผลิต และแบ่งสรรผลประโยชน์
- 6) ประเมินผล และรายงานต่อผู้เกี่ยวข้อง

9. การติดตาม และประเมินผลอย่างมีส่วนร่วมที่กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมที่จะให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่องว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยครอบคลุมทุกกระบวนการ เช่น กระบวนการทำงาน กิจกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ ปัจจัยป้อนที่ใช้ และจำเป็น ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการ ผลลัพธ์ที่ได้ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ และแม้แต่ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง และธรรมชาติ มีการติดตาม และประเมินผล ดังนี้

การติดตาม และประเมินผลแบบมีส่วนร่วม มี 5 ขั้นตอน คือ

- 1) กำหนดจัดระบบ และลำดับความสำคัญของ เรื่องที่ติดตาม และประเมินผล
- 2) สร้างตัวชี้วัด ที่บอกถึงความเปลี่ยนแปลงตามจุดประสงค์ของโครงการ เช่น ตัวชี้วัดทางสังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เป็นต้น
- 3) สร้างเครื่องมือ เพื่อใช้ในการติดตาม และประเมินผล และการแบ่งความรับผิดชอบ
- 4) การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล โดยให้โอกาสอย่างเต็มที่แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ
- 5) การรายงาน และเผยแพร่

โดยสรุปแล้ว PAR เป็นกระบวนการวิจัยที่ให้โอกาสแก่กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์หาทางเลือก ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ไขปัญหามาที่เลือกไว้ แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นอีกหนึ่งแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การออกแบบกระบวนการวิจัย ที่เป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพ และความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เพราะใช้หลักการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทีมวิจัยร่วมสามารถที่จะนำกระบวนการ และวิธีการต่าง ๆ ไปใช้ได้ในการทำงานของแต่ละกลุ่มรวมถึงการปฏิบัติงาน หรือการวางแผนงานของนักวิจัย

แนวคิดบทบาทของวิทยากรกระบวนการ

ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และขบวนการประชาคม โดยเฉพาะการจัดเวทีประชาคม การประชุมกลุ่มต่าง ๆ จำเป็นจะต้องมีผู้ที่จะทำให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายโดยรูปแบบในจุดมุ่งหมายเช่นกัน ในขณะเดียวกัน ก็มีการใช้เครื่องมือ และเทคนิค ที่หลากหลายขึ้นในกระบวนการต่าง ๆ จึงเกิดคำที่ใช้เรียกผู้ที่ทำหน้าที่นี้ว่า “วิทยากรกระบวนการ (Facilitator)” ซึ่งมีความหมายตรงตามรากศัพท์ แปลว่า ผู้ที่ทำให้เกิดความสะดวก หรือผู้ที่ทำให้เกิดความง่าย ซึ่งในความหมายของการเรียน หมายถึง ผู้ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ ส่วนความหมายที่เป็นคำจำกัดความนั้น มีผู้ให้นิยาม ดังนี้

วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) คือ คนกลางที่ช่วยจัด และดำเนินงานการประชุม อบรมให้เกิดการคิดที่เป็นระบบ มีอิสระทางความคิด และสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกัน อย่างตรงไปตรงมา ด้วยการใช้เทคนิค และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ นอกจากนี้วิทยากรกระบวนการยังช่วยสร้างเสริมบรรยากาศแห่งมิตรภาพ ความร่วมมือที่จริงใจจริงจัง และขจัดอุปสรรคทางวัฒนธรรมที่ทำให้การคิดและการสื่อสารขาดประสิทธิภาพ (กองฝึกอบรม กรมการพัฒนาชุมชน (2545 อ้างใน ทวีศักดิ์, 2541) Facilitator ยังถูกเรียกในชื่ออื่นว่า **“ผู้อำนวยกลุ่ม”** ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในอันที่จะทำให้มีหลักประกันได้ว่า สมาชิกกลุ่มได้ใช้วิธีการทำงานที่ก่อให้เกิดประสิทธิผล โดยใช้เวลาที่สั้น หรือน้อยที่สุดในการทำงาน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2546) และยังให้ความหมายเชิงพฤติกรรมศาสตร์ด้วยว่า ผู้อำนวยกลุ่ม คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และให้ข้อมูลย้อนกลับถึงสิ่งที่ได้สังเกต ไม่ว่าจะ เป็นในด้านเนื้อหา วิธีการทำงานซึ่งรวมทั้งขั้นตอนการทำงานของกลุ่ม โดยผู้อำนวยกลุ่มจะทำหน้าที่ไปถึงการเป็นผู้กระตุ้นให้กลุ่มได้ พิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้งานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทวิทยากรกระบวนการ ได้แก่

1. เป็นผู้จัดกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นผู้ให้ความรู้และเป็นผู้รับความรู้
2. เป็นโค้ช คอยชี้แนะ ตั้งคำถาม สะท้อนความคิด
3. เป็นกลาง ไม่อคติ เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อแรงกดดันของอำนาจใด
4. เป็นกระจกสะท้อนให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ได้เห็นและยอมรับตัวตน ศักยภาพของตนเองและผู้อื่น และเห็นหนทางที่จะพัฒนาได้
5. เป็นผู้รับผิดชอบดูแลทิศทางของกระบวนการ พร้อมจะปรับให้เข้ากับบรรยากาศ/สถานการณ์แต่ละช่วง
6. เป็นผู้ให้กำลังใจในการเปลี่ยนแปลง
7. เป็นผู้สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางความคิด จัดการกับความคิดที่หลากหลายอย่างสร้างสรรค์
8. เป็นผู้นำในการยกระดับความคิดของผู้เข้าร่วมกระบวนการให้ขึ้นไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น

หน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ

1. ทำความเข้าใจเป้าหมาย และจุดประสงค์ของการประชุม
2. เตรียมประเด็นหลัก ตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ เพื่อมอบหมายให้กลุ่มระดมสมอง กำหนดกิจกรรม และกระบวนการที่สอดคล้องต่อเนื่องตามลำดับ

3. ประสานงานกับผู้จัดประชุมเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมใช้ประกอบการประชุม โดยส่งให้ผู้เข้าประชุมล่วงหน้า หรือจัดนิทรรศการในวันประชุม หรือนำมาจุดประกายในช่วงเปิดประชุม (ทั้งนี้ พิจารณาเกี่ยวกับจุดประสงค์การประชุมและศักยภาพของกลุ่มผู้เข้าประชุมด้วย) หรืออาจเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้จัดการประชุมต้องการนำเสนอ
4. ประสานงานกับผู้จัดการประชุมในการกำหนดให้ผู้เข้าประชุมต้องสามารถอยู่ร่วมกระบวนการได้ตลอด รวมทั้งวิทยากรกระบวนการควรทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน/บุคคลเพื่อปรับกระบวนการ/วิธีนำเสนอ
5. ประสานงานกับผู้จัดการประชุม เรื่อง ลักษณะที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมใน การเรียนรู้ และการทำกิจกรรม เช่น มีบรรยากาศเป็นส่วนตัว ห้องประชุมไม่คับแคบเกินไป มีกระดาน/ผนังที่ใช้ติดแผ่นพลิก
6. ประสานงานกับผู้จัดเรื่อง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องเขียนที่จำเป็น
7. เตรียมงาน และนัดหมายที่วิทยากรประชุมเพื่อ ทบทวนบทบาทหน้าที่ เป้าหมายและจุดประสงค์ ลำดับการเรียนรู้ รวมทั้งการเตรียมการล่วงหน้า เช่น ใบงาน เกม
8. หน้าที่สำคัญ คือ กระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน สะท้อน/ทบทวน/เชื่อมโยง สรุปประเด็นให้ตรงกับความหมายที่แท้จริงของสมาชิกในกลุ่ม ใช้ศิลปะในการตัดการอภิปรายที่ยืดเยื้อเกินความจำเป็น/นอกประเด็น /อาจกระทบต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในทางเสียหาย
9. สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีความสนุกสนานในการแสดงความคิดเห็น กระตุ้นให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกที่เข้าประชุม
10. สร้างความชัดเจนในข้อความของสมาชิกบางคนที่เขียนหรือพูดแล้วไม่สื่อความหมายตามประเด็น ต้องซักถาม ให้เขียนหรืออธิบายเพิ่มเติม
11. ต้องสามารถยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนกำหนดเวลา และกระบวนการได้ตามความจำเป็น ซึ่งจะทำให้กระบวนการราบรื่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่
12. ไม่มีหน้าที่บอกหรือสอนว่า ชุมชนมีปัญหาอะไร จะแก้ไขอย่างไร อนาคตควรเป็นอย่างไร แต่มีหน้าที่ในการกระตุ้น อธิบาย แม้กระทั่งการยกตัวอย่างเพื่อให้สมาชิกมองเห็นภาพหรือได้ข้อมูลประกอบการทำกิจกรรมได้ และยังมีหน้าที่ช่วยสรุปใจความ กรณีสมาชิกกลุ่มมีปัญหาที่บอกได้แต่สรุปเป็นใจความที่เหมาะสมไม่ได้
13. ต้องคำนึงเสมอว่า กระบวนการประชุมปฏิบัติการ/การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการลงมือกระทำเพื่ออนาคตที่ดีกว่า การมีกิจกรรมลงมือทำต่อเนื่องจากการประชุมต่างหากที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง

14. ประสานงานให้สมาชิกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้กลุ่มสามารถวิเคราะห์ ตัดสินใจ และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ประวัติความเป็นมา

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2549 เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชดำริกับ นายสหัส บุญญาวิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2549 เมื่อคราว เสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านห้วยสะแพด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้จัดหาพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เพื่อสร้างอาชีพให้ราษฎรที่มีฐานะยากจนได้มีงานทำ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 ร่วมกับนายสหัส บุญญาวิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ได้สำรวจคัดเลือกพื้นที่ บริเวณป่าสงวนชาติ ป่าท่าธารบ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ และให้จัดตั้ง โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2556)

สภาพสังคมของพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่อยู่ในท้องที่อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนหมู่บ้านชาวไทยพื้นเมือง จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย และบ้านบวักห้า และเป็นชุมชนหมู่บ้านชาวไทยกะเหรี่ยงจำนวน 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยสะแพด ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อเป็นแหล่งสร้างงาน และสร้างอาชีพให้แก่ราษฎร
2. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรในด้าน การวิจัย และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่
3. เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของราษฎรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ที่ตั้งโครงการ

ที่ตั้งของโครงการอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าท่าธาร และอยู่ในพื้นที่ดำเนินการตามโครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ท้องที่บ้านดงเย็น หมู่ที่

15 ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พิกัดที่ตั้ง 466660 E 2008269 N แผนที่ภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร ระบุว่า 4745 III สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 320 – 360 เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของห้วยผีเสื้อ มีทิศด้านลาดจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก มีลำห้วยผีเสื้อไหลผ่านทางด้านทิศใต้ และลำห้วยสาขาห้วยผีเสื้อไหลผ่านทางด้านทิศเหนือ และไหลลงสู่แม่น้ำปิง เนื้อที่ประมาณ 300 ไร่

ในปัจจุบัน โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น มีเจ้าหน้าที่ประจำ 5 คน เป็นข้าราชการ 1 คน ลูกจ้างมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ 2 คน ลูกจ้างรายเดือน 2 คน และสมาชิกฟาร์มที่ปฏิบัติหน้าที่ภายในฟาร์ม จำนวน 55 คน รวมเจ้าหน้าที่ และสมาชิกฟาร์มทั้งหมด 60 คน โดยแบ่งออกเป็น 8 แผนงาน คือ งานอำนวยการ งานธุรการ และการเงิน งานการตลาด งานด้านปศุสัตว์ งานด้านพืชผัก และไม้ผล งานด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ งานด้านอาคารสถานที่ และงานด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การคมนาคม

เดินทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ไปตามถนนสายเชียงใหม่ - ฮอด ถึง กม. ที่ 86 บริเวณบ้านท่าข้าม เลี้ยวซ้ายผ่านสะพานข้ามแม่น้ำปิง ผ่านบ้านท่ากอม่วง ผ่านบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า ตามเส้นทางไปบ้านห้วยสะแพดก่อนถึงบ้านห้วยสะแพด เลี้ยวขวาเข้าโครงการฯ โดยมีระยะทางเดินจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงโครงการฯ ประมาณ 89 กิโลเมตร

การดำเนินงานของโครงการ

1. งานอำนวยการและประสาน

ก่อสร้างระบบกระจายน้ำ บ่อกระเบื้องโค้ง จัดหาน้ำ และจัดทำระบบส่งน้ำเชื่อมต่อบ่อกระเบื้องโค้ง ภายในพื้นที่โครงการ ล้อมรั้วลวดหนามรอบพื้นที่โครงการ สร้างอาคารสำนักงาน บ้านพักนักเกษตร สร้างถนนลำลอง และเส้นทางลำเลียงผลผลิตในโครงการฯ ปักเสापาดสายไฟฟ้า พร้อมติดตั้งสายไฟฟ้าแรงต่ำ และมีเตอร์ไฟฟ้า เจาะน้ำบาดาล และติดตั้งเครื่องสูบน้ำ ถังซึมเปอูพร้อม ถังกรองน้ำ และวางระบบน้ำอุปโภค - บริโภค

2. งานอนุรักษ์ป่าไม้ และสัตว์ป่า

2.1 กิจกรรมการเลี้ยงชมดเช็ดเพื่ออนุรักษ์ และขยายพันธุ์ และยังเก็บน้ำมันเพื่อนำไปทำยาสมุนไพร และน้ำหอม

2.2 กิจกรรมการปลูกป่าไม้ ปลูกไม้ใช้สอยเพื่อเป็นอาหาร ยาสมุนไพร เชื้อเพลิง

3. งานการผลิต

3.1 กิจกรรมพืชผัก มะเขือเปราะ พริก กระเพรา โหระพา ผักชี ถั่วฝักยาว ผักบุ้ง แดงกวา และผักเชียงดา

3.2 กิจกรรมไม้ผล มะนาว มะม่วง มะขาม ลำไย แก้วมังกร ใผ่หวาน เมล่อน กล้วยน้ำว้า และกล้วยหอมทอง

3.3 กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การเลี้ยงห่าน การเลี้ยงเป็ดอีเหลียง การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ และการเลี้ยงแพะนม

3.4 กิจกรรมเรือนเพาะชำ มีการเพาะกล้าไม้ต่าง ๆ

3.5 กิจกรรมการเลี้ยงผึ้งพันธุ์

3.6 กิจกรรมแปรรูปผลผลิต

4. งานอนุรักษ์ปรับปรุงดิน และน้ำ กิจกรรมปุ๋ยหมัก และสารสกัดชีวภาพ ผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากมูลแพะกับมูลไก่

5. งานการตลาด จำหน่ายมะนาว ไข่ไก่ นมแพะ ไก่เนื้อ หมู และผักต่าง ๆ

ประโยชน์ที่ราษฎรจะได้รับ

1. ทำให้ราษฎรในพื้นที่โครงการฯ และพื้นที่ใกล้เคียงมีงานทำ ไม่ต้องทิ้งภูมิลำเนาไปทำงานที่อื่น

2. เป็นแหล่งเรียนรู้ และฝึกงานการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ เพื่อผลิตสินค้าเกษตรให้ได้ผลผลิตสูงสุด และปลอดภัยจากสารพิษ

3. ราษฎรในพื้นที่โครงการฯ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

4. ทำให้ราษฎรในพื้นที่โครงการฯ เกิดความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

หน่วยงานร่วมดำเนินงาน

1. สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
2. กองอำนวยการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองพลพัฒนาที่ 3
3. อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
4. สำนักชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน
5. สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6 กรมพัฒนาที่ดิน

6. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่ กรมปศุสัตว์
7. สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 กรมวิชาการเกษตร
8. ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดเชียงใหม่กรมส่งเสริมการเกษตร
9. ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่ กรมประมง
10. ศูนย์ทรัพยากรน้ำบาดาลภาค 6 ลำปาง กรมทรัพยากรน้ำบาดาล
11. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่
12. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ
13. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เสาวดี (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการเพิ่มศักยภาพ และความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพด้านการบริหารจัดการที่เป็นอยู่ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 2) พัฒนาแนวทางเพิ่มศักยภาพด้านการบริหารจัดการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 3) ศึกษาความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่เป็นอยู่ 4) พัฒนาแนวทางการร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และ 5) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาแนวทางการเพิ่มศักยภาพ และความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นวิธีวิทยาวิจัย ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในตำบลป่าสักมีขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาบริบทกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและค้นหาที่วิจัยหลัก 2) กำหนดทีมวิจัยร่วม และทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3) พัฒนาโจทย์วิจัย 4) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 5) ออกแบบกิจกรรมเพิ่มศักยภาพของกลุ่ม 4 ด้านพัฒนาด้านการจัดการกลุ่ม พัฒนาด้านคุณภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ พัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์ และพัฒนาด้านการตลาด โดยใช้กระบวนการเสริมองค์ความรู้ใหม่ การจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การพัฒนา 6) ดำเนินการตามแผนกิจกรรม เช่น การศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรมตลาดนัด การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรื่องบรรจุภัณฑ์ 7) สรุปบทเรียนการดำเนินงาน และ 8) วิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในตำบลป่าสัก มีขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอดีต และที่เป็นอยู่ 2) ออกแบบกิจกรรมสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 3) ดำเนินการกิจกรรม เช่น ประชุมประจำเดือนเพื่อให้ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้มีโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์จัดกิจกรรมตลาดนัดแม่บ้านเกษตรกร การจัดกิจกรรมเขียนโครงการพัฒนา

กลุ่มเพื่อเสนอองค์การบริหารส่วนตำบล 4) วิเคราะห์ข้อมูล และ 5) วิเคราะห์ปัจจัย/เงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนาความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ 1) ผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 2) สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 3) อาชีพ 4) องค์ความรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 5) การประชุมร่วมระหว่างสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และ 6) การฝึกปฏิบัติจริงของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ 1) การมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหา เช่นในการประชุมประจำเดือน 2) การร่วมคิดร่วมวางแผน และดำเนินกิจกรรม เช่น การจัดตลาดนัด การร่วมทำโครงการของเครือข่าย

พรหมพันธุ์ (2543) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประสบผลสำเร็จในระดับปานกลางในเรื่อง ความรู้ในการบริหาร ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ และการดำเนินธุรกิจ การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และความพึงพอใจในผลตอบแทนจากกลุ่มแม่บ้านอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ส่วนปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ และระดับการศึกษา ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และการดำรงตำแหน่งสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้นอกภาคเกษตร รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และการดำเนินธุรกิจส่วนรวมของกลุ่ม มีผลต่อระดับความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

พิศมัย (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน ตามกระทรวงสาธารณสุข พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้น เนื่องจากต้องการแก้ไขปัญหา และพัฒนาอาชีพสร้างกิจกรรมเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งให้คำแนะนำแก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงาน กลุ่มการแปรรูปให้ตรงกับปัญหา และความต้องการ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะมีการประชุมจัดตั้งเลือกคณะกรรมการในการบริหาร คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประกอบด้วย ตำแหน่งต่าง ๆ คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ เพื่อดำเนินงานการบริหารโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ศักยภาพของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะจำนวนสมาชิกที่มีส่วนร่วมในกลุ่มแปรรูป การถือหุ้น และการแบ่งส่วนของเงินปันผลให้กับสมาชิก อีกทั้งขาดการทำบัญชีพื้นฐานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน

योगโย (2535) ศึกษาเรื่อง บทบาทการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มปรากฏผล ดังนี้ 1) การประชุมประจำเดือน มีผู้เข้าร่วมประชุมน้อยที่สุด 10 ครั้ง/ปี มากที่สุด 12 ครั้ง/ปี 2) กิจกรรมส่วนบุคคล

สมาชิกกลุ่มทั้งหมดทำกิจกรรมเกี่ยวกับพืช และเคหกิจเกษตรส่วนกิจกรรมเกี่ยวกับสัตว์ ร้อยละ 63.3 3) กิจกรรมรวมสมาชิกกลุ่มได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับพืช ร้อยละ 79.4 กิจกรรมเกี่ยวกับเคหกิจการเกษตร ร้อยละ 63.9 และกิจกรรมเกี่ยวกับสัตว์ ร้อยละ 26.7 4) กิจกรรมกลุ่มย่อย สมาชิกกลุ่มกิจกรรมด้านเคหกิจ ร้อยละ 58.3 กิจกรรมด้านพืช ร้อยละ 45.6 และกิจกรรมด้านสัตว์ ร้อยละ 41.0 5) กิจกรรมพิเศษและสาธารณประโยชน์ สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทุกคนได้ร่วมกันทำกิจกรรม

วิทยา (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยหลักที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนปัจจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยเกี่ยวกับตัวสมาชิก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร

อาตุล (2550) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มสมาชิกไม่เข้าร่วมกิจกรรมสูง แสดงให้เห็นว่าสมาชิกยังไม่เห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มโดยผลสะท้อนที่เห็นได้ชัดคือ 1) การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ในกิจกรรมที่จัดขึ้น 2) ความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรม 3) กิจกรรมที่จัดไม่เป็นที่สนใจของสมาชิกกลุ่ม

ช่อมมาลา และ อวารณ (2560) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการจัดการตลาดผลิตผลทางการเกษตรของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาด้านการจัดการตลาดผลิตผล วิเคราะห์ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการตลาดผลิตผลทางการเกษตรของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก จำนวน 25 คน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด (4P's) มาใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข จากการดำเนินงานวิจัยระหว่างปีเดือนสิงหาคม 2557-เดือนมีนาคม 2558 ด้านการจัดการตลาดผลิตผลทางการเกษตรของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมาเห็นว่า เกษตรกรผลิตผลได้ดี แต่ขาดการจัดการตลาดผลิตผลทางการเกษตรที่เป็นระบบ จึงได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการตลาดผลิตผลทางการเกษตรของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า การจัดการผลิตผลทางการเกษตรควรได้รับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง และสร้างเครือข่ายภายในกลุ่ม โดย เทศบาลควรสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ นักวิชาการควรเข้ามาช่วยเหลือกับกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เกษตรตำบล หรือนักวิชาการเกษตรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่สามารถนำองค์ความรู้ที่มีมาพัฒนาศักยภาพให้กับกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ และคอยส่งเสริมให้กลุ่มมีการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และควรมีการสร้าง

เครือข่ายภายในกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มสามารถที่จะกำหนดมาตรฐานผลผลิตหรือราคาผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางร้านค้า หรือตลาดชุมชน และผู้บริโภคได้อีกทั้งแม้ว่าทางกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการจัดกิจกรรมการออมทรัพย์ของสมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อใช้เป็นเงินทุนสำหรับสมาชิกในการกู้ยืมในการซื้อปัจจัยการผลิต และขยายกิจกรรมทางการเกษตรของตนเองต่อไป เพื่อเป็นแรงผลักดันในการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ในกิจกรรมหลัก 4 ด้าน ประกอบด้วย กิจกรรมปลูกพืชผักและผลไม้ กิจกรรมปศุสัตว์ กิจกรรมการประมง และกิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริฯ ได้เข้าร่วมการคัดสรรกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรที่เกษตรกรมีความต้องการจะพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนในอาชีพเกษตรกรในอนาคต โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สถานที่ดำเนินการวิจัย คือ กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอเม้ง บ้านสบแจ่ม ฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า และบ้านห้วยสะแพด ที่ตั้งของโครงการฯ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าท่าธาร และอยู่ในพื้นที่ดำเนินการตามโครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ท้องที่บ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พิกัดที่ตั้ง 466660 E 2008269 N แผนที่ภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร ระวัง 4745 III สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 320 –360 เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของห้วยผีเสื้อ มีทิศด้านลาดจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก มีลำห้วยผีเสื้อไหลผ่านทางด้านทิศใต้และลำห้วยสาขาห้วยผีเสื้อไหลผ่านทางด้านทิศเหนือ และไหลลงสู่แม่น้ำปิง

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น จำนวน 665 ครัวเรือน ประชากร จำนวน 2,064 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นเกษตรกรผู้สนใจในการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง 5 หมู่บ้าน มีดังนี้

- บ้านห้วยสะแพด   กลุ่มตัวอย่างจำนวน 51 คน
  - บ้านดงเย็น   กลุ่มตัวอย่างจำนวน 28 คน
  - บ้านบวักห้า   กลุ่มตัวอย่างจำนวน 24 คน
  - บ้านท่ากอม่วง   กลุ่มตัวอย่างจำนวน 43 คน
  - บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย   กลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 คน
- รวมกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกร 165 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ดำเนินการโดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

1. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการจัดเวทีเสวนาอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ทั้ง 5 หมู่บ้าน (บ้านห้วยสะแพด บ้านดงเย็น บ้านบวักห้า บ้านท่ากอม่วง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย) เพื่อสำรวจหาความต้องการการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรในการผลิตชนิดสัตว์ หรือพืชของเกษตรกรที่สนใจ
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และใช้แบบบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนการศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร
3. การฝึกอบรม (Training) จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการเกษตรในกิจกรรมการผลิตสัตว์และการผลิตพืชที่เกษตรกรสนใจ
4. การสาธิต (Demonstration) การสาธิตด้านเทคนิควิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการเกษตรในการผลิตสัตว์และการผลิตพืชที่เกษตรกรสนใจ ในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น
5. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เป็นการติดตามประเมินผลการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรที่มีเข้าร่วมโครงการฯ เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรในการผลิตสัตว์และการผลิตพืช ที่เกษตรกรต้องการพัฒนาศักยภาพ

ขั้นตอนการทำวิจัย

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้เน้นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ และใช้แนวทางการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สสำรวจความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ โดยการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ในแต่ละหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 ครั้ง ในการสำรวจความต้องการด้านการเกษตร ใช้วิธีการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิตที่ต้องการ 4 กิจกรรมคือ 1) การผลิตพืช 2) การผลิตสัตว์ 3) การประมง 4) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ด้วยการตัดสินใจกิจกรรมที่สนใจและจัดบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร ศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ได้แก่ สมาชิกในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำการเกษตร เพื่อทำการคัดเลือกคุณสมบัติที่เหมาะสมของเกษตรกรเพื่อเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรในการผลิตสัตว์ และการผลิตพืช ที่โครงการฟาร์มตัวอย่าง ๆ กำหนด โดยพิจารณาศักยภาพด้านการเกษตร 4 ด้าน คือ 1) การจัดการการเกษตร 2) ด้านคุณภาพผลผลิต 3) ด้านการเก็บเกี่ยว และ 4) ด้านการตลาด และดำเนินการพัฒนาศักยภาพโดยการฝึกอบรมและสาธิตให้กับเกษตรกรที่สนใจในกิจกรรมการเกษตร

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการปฏิบัติในกิจกรรมการเกษตรที่เกษตรกรเลือกตามความสนใจและติดตามผล หลังจากผ่านขั้นตอนการคัดเลือกกิจกรรมต่าง ๆ จนเหลือเพียงกิจกรรมที่เกษตรกรสนใจเพียง 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านการผลิตสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และกิจกรรมด้านการผลิตพืช ได้แก่ การปลูกกล้วยหอมทอง โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ได้ดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและติดตามผลการดำเนินการตามขั้นตอนการผลิต โดยการสังเกตวิธีการปฏิบัติของเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพในแต่ละขั้นตอนการปฏิบัติของกิจกรรมการผลิต เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรค และการประเมินผลในการผลิต

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในสองรูปแบบ คือ การเก็บข้อมูล (Data Collection) ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลขึ้นมาใหม่ และการรวบรวมข้อมูล (Data Compilation) โดยการนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้อื่นได้เก็บไว้แล้ว หรือรายงานไว้ในเอกสารต่าง ๆ มาทำการศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Data) คือ ข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวเลข ไม่ได้มีการให้รหัสตัวเลขที่จะนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ แต่เป็นข้อความหรือข้อสนเทศ แหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จาก 5 หมู่บ้าน ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ซึ่งการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสอบถามข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ และเสวนากลุ่มเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรในการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ บทความ วารสาร งานวิจัยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การทำวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมานั้น มีความถูกต้อง โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 2010) ซึ่งได้จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน การสัมภาษณ์ การสังเกต และจดบันทึก การฝึกรบและการลงมือปฏิบัติ และนำข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณานำเสนอในรูปแบบตาราง และการพรรณนาประกอบ

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำเสนอผลการวิจัย ออกเป็น 2 ตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ตอนที่ 2 การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ตอนที่ 1 ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน ของเกษตรกรภายใต้ศักยภาพของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

การศึกษาความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้ดำเนินการศึกษาโดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

บริบทหมู่บ้านในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ บ้านดงเย็น

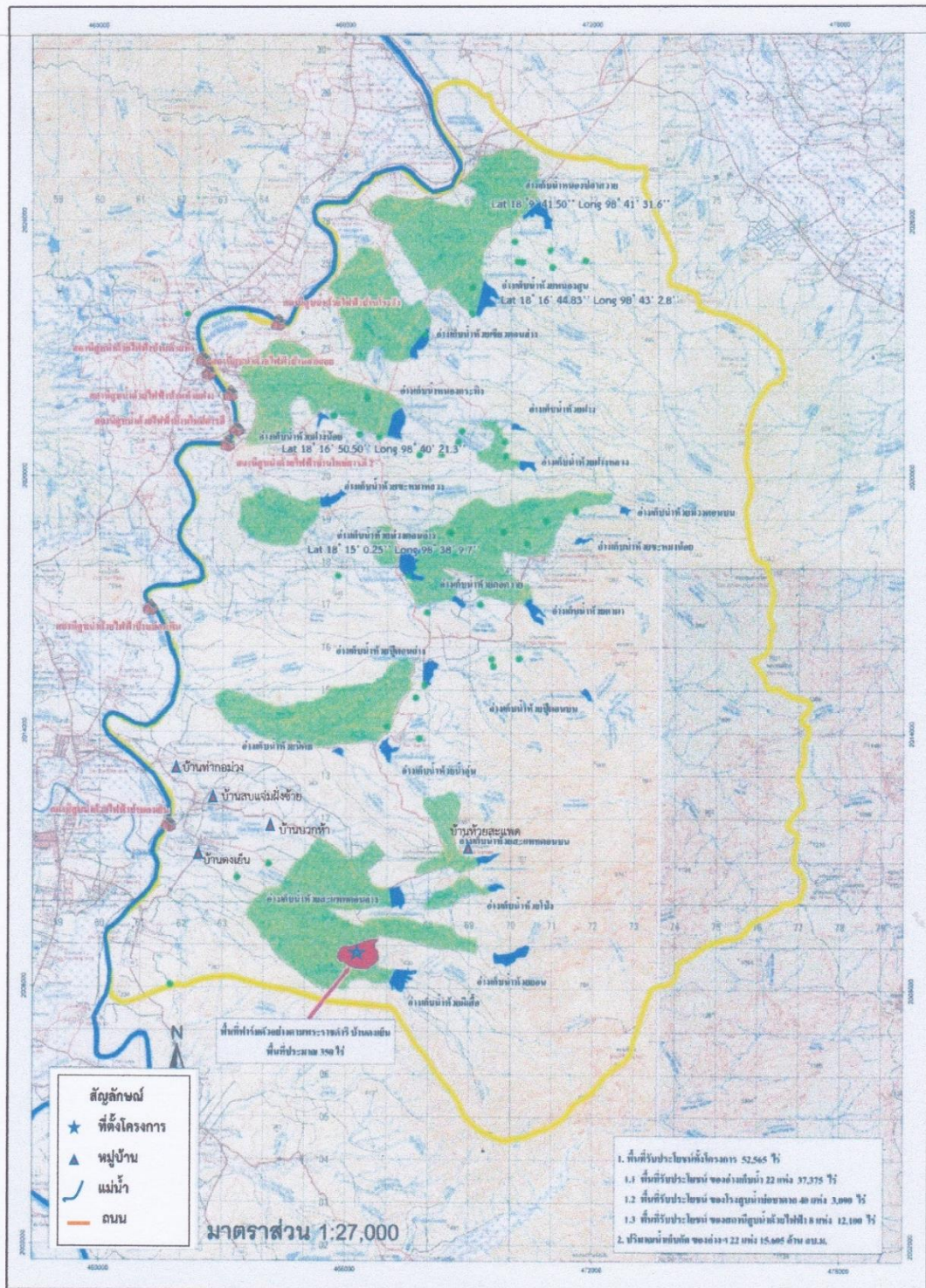
โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2549 ตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เพื่อสร้างอาชีพให้ราษฎรที่มีฐานะยากจนได้มีงานทำและเป็นแหล่งเรียนรู้ส่งเสริมกิจกรรมการเกษตร ทั้งในด้านการวิจัย และเผยแพร่ความรู้การเกษตรแผนใหม่ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของราษฎรในชุมชน โดยที่ตั้งโครงการอยู่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าธาร บ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ บนเนื้อที่ 300 ไร่

สถานที่ตั้งและขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ตั้งอยู่ที่บ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ตำบล
บ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พิกัด UTM 466660 E 2008269 N

ทิศเหนือ	จรด บ้านบวักห้า อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	จรด ตำบลบ้านตาล อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จรด อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	จรด แม่น้ำปิง บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 2 แผนที่ที่ตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: โครงการพัฒนาเปิดเสรีกลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (2544)

การคมนาคม

การเดินทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปยังโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น เดินทางตามเส้นทางหลวง หมายเลข 108 ถนนสายเชียงใหม่-ฮอด ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอดอยหล่อ และอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งถึง กม.ที่ 86 (บริเวณบ้านท่าข้าม) เลี้ยวซ้ายผ่านบ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า ไปตามเส้นทางไปบ้านห้วยสะแพด ก่อนถึงบ้านห้วยสะแพด เลี้ยวขวาเข้าโครงการฯ โดยมีระยะทางเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ เป็นระยะทางประมาณ 98 กิโลเมตร จากอำเภอจอมทอง ระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร จากทางแยกถนนเชียงใหม่-ฮอด กม.ที่ 86 ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร เส้นทางไปโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศในพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็นและหมู่บ้านใน ความรับผิดชอบพื้นที่ส่วนในเป็นที่ราบ พื้นที่ดอนลาดเอียงเล็กน้อย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 320-360 เมตร

พื้นที่ป่าไม้บริเวณรอบพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ สภาพป่าเดิมเป็นป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณบ้างเล็กน้อยบริเวณหุบห้วยสองข้างลำห้วย

สภาพหมู่บ้าน ชุมชนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการเกษตร ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย และบ้านบวักห้า สำหรับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าธาร คือ บ้านห้วยสะแพด มีพื้นที่ทำกินตั้งแต่บริเวณพื้นที่ราบจนถึงพื้นที่ใกล้เชิงติดเขตป่า

สภาพพื้นที่ทำการเกษตรของราษฎรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบและเป็นพื้นที่เนินเขาบ้างเล็กน้อย พื้นที่ที่ราษฎรครอบครองทำการเกษตรมานาน และทางราชการโดยกรมที่ดินและกรมป่าไม้ ได้ดำเนินการสำรวจจัดแปลงที่ดินทำกิน (ทำการเกษตร) ให้ใช้สิทธิที่ดิน ได้แก่ โฉนดที่ดิน เอกสารสิทธิการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ใบแจ้งสิทธิครอบครองที่ดินทำกิน (สค.1)

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ส่วนใหญ่มีสภาพอากาศร้อนและแห้งแล้ง มีอุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 11 องศาเซลเซียส และสูงสุดประมาณ 40 องศาเซลเซียส

แหล่งน้ำ พื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น มีลำห้วยธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ อาทิ ห้วยผีเสื้อ ห้วยยอน และห้วยสะแพด และมีแม่น้ำปิงไหลผ่านพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย และบ้านดงเย็น ทั้งนี้จากสภาพพื้นที่ตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น มีความแห้งแล้ง มีปริมาณฝนตกน้อย สภาพดินเป็นดินลูกรัง จำเป็นต้องปรับปรุงสภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ และสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร โดยมีอ่างเก็บน้ำจำนวน 4 อ่าง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยสะแพดบน อ่างเก็บน้ำห้วยสะแพดล่าง อ่างเก็บน้ำห้วยยอน และห้วยผีเสื้อ

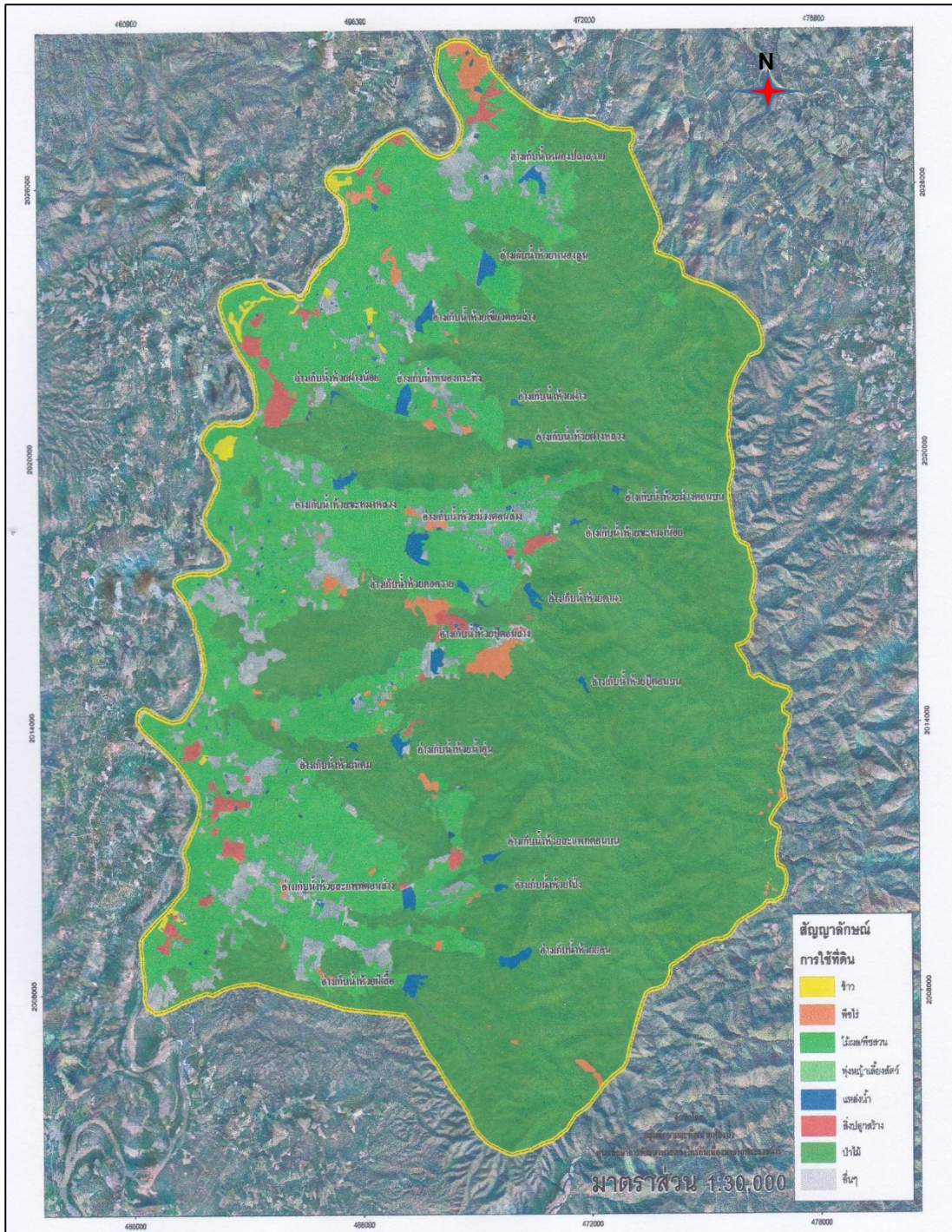
การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ที่มีเอกสารสิทธิ์ได้รับการจัดสรรจากหน่วยงานราชการเป็นโฉนดที่ดินในแต่ละหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2559 และที่ดินทำกินที่เหลือเป็นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ (ตารางที่ 1) จากโครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริและผู้นำชุมชน, 2544) นอกจากนี้ หมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน มีพื้นที่ป่าชุมชนเป็นของตนเอง เพื่อใช้ประโยชน์ในการยังชีพหาของป่า

ตารางที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

หมู่บ้าน	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	พื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์	
		(ไร่)	(ไร่)
บ้านห้วยสะแพด	1,867	300	1,567
บ้านดงเย็น	1,200	400	1,000
บ้านบวักห้า	1,200	200	1,000
บ้านท่ากอม่วง	2,000	400	1,600
บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย	3,000	500	2,500

ที่มา: จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน (2561, สัมภาษณ์, 9 กันยายน)

ภาพที่ 3 การใช้ประโยชน์ที่ดินโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จกลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (2544)

โครงสร้างพื้นฐาน

สถานที่ราชการ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ บ้านห้วยสะแพด และบ้านดงเย็น
สถานที่ทางศาสนา ประกอบด้วย วัด จำนวน 4 แห่ง และโบสถ์คริสต์ จำนวน 1 แห่ง ได้แก่

- วัดท่ากอม่วง
- วัดสบแจ่มฝั่งซ้าย
- วัดดงเย็น
- สำนักสงฆ์บ้านห้วยสะแพด
- คริสตจักรบ้านห้วยสะแพด

โรงเรียน จำนวน 2 แห่ง ได้แก่

- 1) โรงเรียนบ้านห้วยสะแพด ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา เขต 6 และ
- 2) โรงเรียนบ้านสบแจ่มฝั่งซ้ายระดับ อนุบาลถึงประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา เขต 6

สถาบันการเงิน 3 แห่ง

- 1) กองทุนหมู่บ้านออมทรัพย์
- 2) ธนาคารออมสิน
- 3) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มอาชีพ

- 1) กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือโดยสมาชิกกลุ่มทั้งหมดเป็นสมาชิกของมูลนิธิศิลปาชีพ

ระบบสาธารณูปโภค

- 1) ระบบประปาหมู่บ้าน
- 2) ถนนลาดยางและถนนคอนกรีต
- 3) ระบบไฟฟ้า

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น มีพื้นที่รับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยสะแพด บ้านดงเย็น บ้านบวักห้า บ้านท่ากอม่วง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำสวนลำไย และมีอาชีพรอง คือ รับจ้างทั่วไป โดยมีรายละเอียดข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

1. บ้านห้วยสะแพด

บ้านห้วยสะแพด ก่อตั้งหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ. 2463 โดยแยกจากหมู่บ้านห้วยม่วงฝั่งซ้าย เมื่อ พ.ศ. 2533 ประชากรเป็นชนเผ่าปกากะญอ ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายสายันต์ จุมปา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายปรีชา จุมปา และนายสมพงษ์ บุญมา กำนันชื่อนาย ชिरชัย สมพร มีสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 22 คน มีศูนย์เด็กเล็ก ชื่อ ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยสะแพด มีกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 1 กลุ่ม กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มฌาปนกิจ จำนวน 2 กลุ่ม มีร้านค้าชุมชน จำนวน 4 ร้าน มีบิ๊มน้ำมัน จำนวน 1 บิ๊ม มีอาคารเอนกประสงค์ประจำประชุมชนหมู่บ้าน จำนวน 1 หลัง และมีป่าชุมชน ชื่อป่าชุมชนบ้านห้วยสะแพด (ดอยสันหลวง) (เหล่าปู่พันได้) จำนวน 330 ไร่ มีประชากร จำนวน 155 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 540 คน เป็นชาย จำนวน 292 คน และเป็นหญิง จำนวน 248 คน ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 50,000 บาท ต่อครัวเรือน ภาระหนี้สินเฉลี่ย 70,000 บาท ต่อครัวเรือน เงินออมเฉลี่ย 30,000 บาท ต่อครัวเรือน

2. บ้านดงเย็น

บ้านดงเย็น แยกจากหมู่บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย เมื่อ พ.ศ. 2538 ประชากรเป็นคนพื้นเมือง ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายสะอาด ใจทำดี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายวินัย สุวรรณประเสริฐ และนางสาววรรณงค์ บุตรศรี กำนัน ชื่อ นายอนันต์ แสงคำ มีสมาชิก อสม.จำนวน 27 คน มีวัด ชื่อ วัดบ้านดงเย็น กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มฌาปนกิจ จำนวน 2 กลุ่ม มีร้านค้าชุมชน จำนวน 1 ร้าน มีอาคารเอนกประสงค์ประจำประชุมชนหมู่บ้าน จำนวน 1 หลัง และมีป่าชุมชน ชื่อ ป่าชุมชนบ้านดงเย็น (ป่าหัวอีสี) จำนวน 330 ไร่ อาชีพเสริม คือ อาชีพทอผ้า กลุ่มแม่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ (ศิลปอาชีพ) มีประชากร จำนวน 148 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 417 คน เป็นชาย จำนวน 203 คน เป็นหญิง จำนวน 214 คน ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 100,000 บาท ต่อครัวเรือน ภาระหนี้สินเฉลี่ย 95,000 บาท ต่อครัวเรือน

3. บ้านบวกห้า

บ้านบวกห้าเดิม ภายในหมู่บ้านมีหนองน้ำคล้ายเลข 5 ชาวบ้านเรียกหนองห้า ต่อมา กลายเป็นบ้านบวกห้า แยกจากหมู่บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย เมื่อ พ.ศ. 2536 ประชากรเป็นคนพื้นเมือง ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายธีระศักดิ์ ใจรังษี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายนิรันดร์ กันภัย และนางกัลยา แสงทอง กำนัน ชื่อ นายอนันต์ แสงคำ มีสมาชิก อสม.จำนวน 28 คน มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 1 กลุ่ม กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มฌาปนกิจ จำนวน 1 กลุ่ม มีร้านค้าชุมชน จำนวน 5 ร้าน มีบิ๊มน้ำมัน จำนวน 2 บิ๊ม มีอาคารเอนกประสงค์ประจำประชุมชนหมู่บ้าน จำนวน 1 หลัง และมีป่าชุมชน ชื่อ ป่าชุมชนบ้านบวกห้า (ดอยสันเกี๊ยะ) จำนวน 119 ไร่ อาชีพเสริม คือ การเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ อาชีพทอผ้า มีกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ (ศิลปอาชีพ) มีประชากร จำนวน 206 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 552 คน เป็นชาย จำนวน 276 คน เป็นหญิง จำนวน

276 คน ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 30,000 บาท ต่อครัวเรือน ภาระหนี้สินเฉลี่ย 40,000 บาท ต่อครัวเรือน และมีสถาบันทางการเงิน คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน และกองทุนหมู่บ้าน

4. บ้านท่ากอม่วง

บ้านท่ากอม่วง แยกจากหมู่บ้านท่าข้ามเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2531 ประชากรเป็นคนพื้นเมือง ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายอำนาจ สินธุ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายจำนง กันทะคำ และนางวรกานต์ พิลัยหล้า กำนัน ชื่อ นายอนันต์ แสงคำ มีวัด ชื่อ วัดอัมพวันรัตนาราม มีสมาชิก อสม.จำนวน 10 คน มี กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มฅาปนกิจ จำนวน 1 กลุ่ม มีร้านค้าชุมชน จำนวน 3 ร้าน มีปั้มน้ำมัน จำนวน 1 ปั้ม มีอาคารเอนกประสงค์ประจำประชุมหมู่บ้าน จำนวน 1 หลัง และมีป่าชุมชน ชื่อ ป่าชุมชนบ้านท่ากอม่วง (ดอยแดงม่อนน้อย) จำนวน 475 ไร่ อาชีพเสริม คือ ทำการประมง อาชีพทอผ้า มีกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ (ศิลปาชีพ) มีประชากร จำนวน 108 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 342 คน แบ่งเป็น ชาย จำนวน 175 คน เป็นหญิง จำนวน 167 คน ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 30,000 บาท ต่อครัวเรือน

5. บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย

บ้านสบแจ่มฝั่งซ้ายแยกจากหมู่บ้านสบแจ่มฝั่งขวา เมื่อ พ.ศ. 2507 ประชากรเป็นคนพื้นเมือง ปัจจุบัน ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายอนันต์ แสงคำ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายสมพล จุมปาจุม และนายติจิตร จินาเขียว กำนันชื่อ นายอนันต์ แสงคำ มีสมาชิก อสม.จำนวน 14 คน มี กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มฅาปนกิจ จำนวน 1 กลุ่ม มีร้านค้าชุมชน จำนวน 3 ร้าน มีอาคารเอนกประสงค์ประจำประชุมหมู่บ้าน จำนวน 1 หลัง และมีป่าชุมชน ชื่อ ป่าชุมชนบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย (ดอยสันเกี๋ย) จำนวน 120 ไร่ อาชีพเสริม คือ อาชีพทอผ้า มีกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ (ศิลปาชีพ)มีประชากร จำนวน 270 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 481 คน เป็นชาย จำนวน 226 คน เป็นหญิง จำนวน 255 คน ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 25,000 บาท ต่อครัวเรือน ภาระหนี้สินเฉลี่ย 50,000 บาท ต่อครัวเรือน

ความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

การดำเนินการศึกษาความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ครอบคลุมพื้นที่ 5 หมู่บ้าน คือ

- บ้านห้วยสะแพด หมู่ที่ 9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่
- บ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่
- บ้านบวกห้า หมู่ที่ 18 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่
- บ้านท่ากอม่วง หมู่ที่ 10 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

- บ้านสบแจ่มฝิ่งซ้าย หมู่ที่ 11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

โดยมีขั้นตอนการสำรวจความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกร จากการจัดเวทีชุมชน เพื่อสำรวจความต้องการทางการเกษตรของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การจัดเวทีเสวนาเพื่อชี้แจงความเป็นมาของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น และผลการดำเนินงานของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ในการดำเนินงานมาตลอดระยะเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2549 – 2560) เพื่อทำความเข้าใจแก่เกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ และสำรวจความต้องการ การพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร คืออาชีพทางการเกษตรที่เกษตรกรมีความต้องการในการผลิตภายใต้กิจกรรมทางการเกษตรที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ดำเนินการส่งเสริม และสาธิตให้เกษตรกรผู้สนใจ โดยดำเนินการจัดเวทีชุมชนใน พื้นที่ 5 หมู่บ้าน ดังนี้

บ้านห้วยสะแพด จัดเวทีชุมชนในวันที่ 18 กันยายน 2560 เวลา 18.30 น. ถึง 19.30 น.

บ้านดงเย็น จัดเวทีชุมชนในวันที่ 20 กันยายน 2560 เวลา 19.00 น. ถึง 20.30 น.

บ้านบวกห้า จัดเวทีชุมชนในวันที่ 11 ตุลาคม 2560 เวลา 19.00 น. ถึง 20.30 น.

บ้านท่ากอม่วง จัดเวทีชุมชนในวันที่ 18 ตุลาคม 2560 เวลา 19.00 น. ถึง 21.00 น.

บ้านสบแจ่มฝิ่งซ้าย จัดเวทีชุมชนในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2560 เวลา 19.00 น. ถึง 20.30 น.

2. สำรวจความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกร โดยการดำเนินการสำรวจความต้องการของเกษตรกรที่มีความสนใจในการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร 4 ด้าน คือ การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืช การประมง และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ส่งเสริม และกิจกรรมการผลิตอื่น ๆ ที่เกษตรกรมีความต้องการผลิตโดยใช้วิธีการลงคะแนนด้วยบัตรสี (Vote) ในกิจกรรมที่เกษตรกรต้องการ โดยมีเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมในแต่ละหมู่บ้านดังนี้

บ้านห้วยสะแพด มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วม จำนวน 51 คน

บ้านดงเย็น มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วม จำนวน 28 คน

บ้านบวกห้า มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วม จำนวน 24 คน

บ้านท่ากอม่วง มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วม จำนวน 43 คน

บ้านสบแจ่มฝิ่งซ้าย มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วม จำนวน 19 คน (ภาพที่ 4 - 8)

โดยวิธีการลงคะแนนแบ่งเป็น 4 กิจกรรม จำแนกตามบัตรสีลงคะแนน (Vote) คือ

1. บัตรสีฟ้า เป็นการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิตด้านการผลิตสัตว์ ที่โครงการส่งเสริมทั้งหมด 7 กิจกรรม ได้แก่ การเลี้ยงไก่ไข่โรตไทย การเลี้ยงไก่เล็กฮอร์น การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ การเลี้ยงแพะนม การเลี้ยงเป็ดอีเหลียง และการเลี้ยงห่าน

2. บัตรสีม่วง เป็นการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิตด้านด้านการประมง ที่โครงการส่งเสริม คือ ปลาตุกและปลานิลในกระชัง

3. บัตรสีเหลือง เป็นการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิตด้านการผลิตพืช ที่โครงการส่งเสริมทั้งหมด 19 กิจกรรม ได้แก่ การปลูกกล้วยหอมทอง การปลูกแก้วมังกร การบัตเตอร์นัท การปลูกผักเชียงดา การปลูกผักสวนครัว การปลูกเสาวรส การปลูกเมล่อน การปลูกมะเขือเทศ การปลูกอาโวคาโด การปลูกมะนาว การปลูกสับปะรด การปลูกมะละกอเรดเลดี้ การปลูกมะม่วง การปลูกมะขามเปรี้ยวฝักใหญ่ การปลูกมะยงชิด การปลูกลำไย การปลูกไผ่ การปลูกหม่อนกินผล และการเพาะเห็ดนางฟ้า

4. บัตรสีส้ม เป็นการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิตด้านการแปรรูป ที่โครงการส่งเสริมทั้งหมด 4 กิจกรรม ได้แก่ การทำไข่เค็ม การทำกล้วยฉาบ การทำนมแพะพาสเจอร์ไลท์ และการทำชาผักเชียงดา

สำหรับกิจกรรมด้านการผลิตสัตว์ ประมง การผลิตพืช และการแปรรูปอื่น ๆ ที่โครงการไม่มีการส่งเสริม แต่เกษตรกรมีความสนใจให้ใช้วิธีการยกมือเสนอ

ภาพที่ 4 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านห้วยสะแพด หมู่ 9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 5 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านดงเย็น หมู่ 15 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 6 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านบวักห้า หมู่ 18 ต.บ้านแพะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 7 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านท่ากอม่วง หมู่ 10 ต.บ้านแพะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 8 กิจกรรมการจัดเวทีชุมชน บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย หมู่ 11 ต.บ้านแพะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

ผลการศึกษาความต้องการด้านเกษตรของเกษตรกรในแต่ละกิจกรรม 4 ด้านมีรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมการผลิตสัตว์ที่โครงการส่งเสริม ใน 7 กิจกรรม พบว่า บ้านห้วยสะแพดมีการลงคะแนนเสียง 39 เสียง จาก 51 เสียง บ้านดงเย็น ลงคะแนนเสียง 26 เสียง จาก 28 เสียง บ้านบวักห้า ลงคะแนนเสียง 24 เสียง จาก 24 เสียง บ้านท่ากอม่วง ลงคะแนนเสียง 40 เสียง จาก 43 เสียง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้ายลงคะแนนเสียง 16 เสียง จาก 19 เสียง โดยกิจกรรมการผลิตสัตว์ที่เกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด คือ การเลี้ยงไก่ไขโรดไทย รองลงมาคือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ และอันดับสามคือการเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ ตามลำดับ (ตารางที่ 2) สำหรับการลงคะแนนเสียงการผลิตสัตว์อื่น ๆ (ตารางที่ 3) ที่เกษตรกรมีความต้องการเลี้ยง คือ นกกระทา การเลี้ยงวัวเนื้อ การเลี้ยงวัวนม ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเลี้ยงสัตว์ที่โครงการส่งเสริม

ความต้องการ	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวักห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การผลิตสัตว์ที่โครงการส่งเสริม						
-การเลี้ยงไก่ไขโรดไทย	23	6	10	12	9	60
-การเลี้ยงไก่ไขเล็กฮอร์น	1	-	7	3	-	11
-การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	7	10	7	12	4	40
-การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่	5	9	-	12	3	29
-การเลี้ยงแพะนม	1	-	-	-	-	1
-การเลี้ยงเป็ดอีเหิลียง	2	-	-	-	-	2
-การเลี้ยงห่าน	-	1	-	1	-	2
รวม	39	26	24	40	16	145

ตารางที่ 3 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเลี้ยงสัตว์ อื่น ๆ

ความต้องการ	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวักห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การผลิตสัตว์อื่น ๆ						
-การเลี้ยงวัวนม	-	-	-	5	-	5
-การเลี้ยงงู	-	-	-	1	-	1
-การเลี้ยงกบ	-	-	-	-	-	-
-การเลี้ยงนกกระทาจอกเทศ	-	-	-	-	-	-
-การเลี้ยงวัวเนื้อ	-	-	6	-	-	6
-การเลี้ยงนกกระทา	-	3	-	10	-	13
-การเลี้ยงจิ้งหรีด	-	-	-	-	-	-
รวม	-	3	6	16	-	25

2. กิจกรรมด้านการประมงที่โครงการส่งเสริม คือ การเลี้ยงปลาตุก-ปลานิลในกระชัง มีเพียงบ้านห้วยสะแพดเท่านั้น ที่มีความต้องการเพราะมีอ่างเก็บน้ำภายในหมู่บ้าน (ตารางที่ 4) สำหรับกิจกรรมประมงอื่น ๆ (ตารางที่ 5) คือ เกษตรกรต้องการเลี้ยงปลากระชังในบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย เนื่องจากเกษตรกรมีบ่อดินในพื้นที่แปลงเกษตร ตามลำดับ การเลี้ยงกบ และตะพาบน้ำ

ตารางที่ 4 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการประมงที่โครงการส่งเสริม

ความต้องการ	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวกห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การผลิตด้านประมงที่โครงการส่งเสริม						
-การเลี้ยงปลาตุก-ปลานิล	23	-	-	-	-	23
รวม	23	-	-	-	-	23

ตารางที่ 5 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการประมงอื่น ๆ

ความต้องการ	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวกห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การผลิตอื่น ๆ						
-การเลี้ยงกบ	-	-	-	-	8	8
-การเลี้ยงตะพาบน้ำ	-	-	-	1	-	1
-การเลี้ยงปลากระชัง	-	-	-	-	10	10
รวม	-	-	-	1	18	19

3. กิจกรรมการผลิตพืชที่โครงการส่งเสริม 19 กิจกรรม พบว่า บ้านท่ากอม่วง ลงคะแนน 43 เสียง จาก 43 เสียง บ้านดงเย็น ลงคะแนนเสียง 25 เสียง จาก 28 เสียง บ้านห้วยสะแพด มีการลงคะแนนเสียง 25 เสียง จาก 51 เสียง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้ายลงคะแนนเสียง 19 เสียง จากจำนวน 19 เสียง และบ้านบวกห้า ลงคะแนนเสียง 6 เสียง จาก 29 เสียง โดยกิจกรรมการผลิตพืชที่เกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด คือ การปลูกแก้วมังกร 25 เสียง รองลงมา คือ การปลูกกล้วยหอมทอง 24 เสียง และอันดับสาม คือ การปลูกเมล่อน 20 เสียง ตามลำดับ (ตารางที่ 6) สำหรับการลงคะแนนเสียงการพัฒนาคุณภาพการผลิตพืชอื่น ๆ ที่เกษตรกรมีความต้องการ คือ การปลูกทุเรียนมีจำนวน 27 เสียง รองลงมาปลูกเงาะ 26 เสียง การปลูกองุ่น 12 เสียง ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 6 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตพืชที่โครงการส่งเสริม

ความต้องการ	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวักห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การผลิตพืชที่โครงการส่งเสริม						
-การปลูกกล้วยหอมทอง	11	-	7	-	6	24
-การปลูกแก้วมังกร	7	3	-	15	-	25
-การบำบัดเทอร์นัท	-	-	-	-	-	-
-การปลูกผักเชียงดา	7	-	-	-	-	7
-การปลูกผักสวนครัว	-	3	-	-	-	3
-การปลูกเสาวรศ	-	-	2	4	-	6
-การปลูกเมล่อน	-	-	4	16	-	20
-การปลูกมะเขือเทศ	-	-	-	3	-	3
-การปลูกอาโวคาโด	-	-	-	2	-	2
-การปลูกมะนาว	-	-	-	1	-	1
-การปลูกสับปะรด	-	-	1	-	-	1
-การปลูกมะละกอเรดเลดี้	-	-	-	2	-	2
-การปลูกมะม่วง	-	-	-	-	-	-
-การปลูกมะขามเปรี้ยวฝักใหญ่	-	-	3	-	-	3
-การปลูกมะยงชิด	-	-	-	-	-	-
-การปลูกลำไย	-	-	-	-	-	-
-การปลูกไผ่	-	2	2	-	-	4
-การปลูกหม่อนกินผล	-	-	-	-	-	-
-การเพาะเห็ดนางฟ้า	-	17	-	-	-	17
รวม	25	25	19	43	6	118

ตารางที่ 7 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตพืชอื่น ๆ

ความต้องการ	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวกห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การผลิตพืชอื่น ๆ						
-การปลูกทุเรียน	-	1	5	21	-	27
-การปลูกสตอเบอร์รี่	-	-	-	2	-	2
-องุ่น	7	-	-	5	-	12
-การปลูกส้มจีน	-	-	-	-	-	-
-การปลูกมะเขือ	-	-	-	-	-	-
-การปลูกส้มเกลี้ยง	-	-	-	-	-	-
-การปลูกมันแกว	-	-	-	10	-	10
-การปลูกฟักทองญี่ปุ่น	-	-	-	-	-	-
-การปลูกเงาะ	-	23	3	-	-	26
-การปลูกอินทผลัม	-	-	-	-	-	-
-การเพาะเห็ดถอบ	-	-	-	-	10	10
-การเพาะเห็ดโคน	-	-	-	-	-	-
-การเพาะเห็ดลม	-	-	-	-	9	9
รวม	7	24	8	38	19	96

ด้านกิจกรรมการแปรรูป เกษตรกรในพื้นที่ทั้ง 5 หมู่บ้าน ไม่มีการลงคะแนนเสียง เนื่องจาก อาชีพหลักเกษตรกรผู้สนใจส่วนใหญ่เป็นการทำเกษตรกรรม คือ การผลิตลำไยเป็นอาชีพหลัก ซึ่งไม่มีความสนใจในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็นส่งเสริม เพราะไม่มีวัตถุดิบหลัก

ผลจากการจัดเวทีชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน สามารถจัดลำดับความต้องการของเกษตรกรในการผลิตสัตว์ สามอันดับแรก ได้แก่ การเลี้ยงไก่ไข่อโรดไทย จำนวน 60 เสียง การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ จำนวน 40 เสียง และการเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ จำนวน 29 เสียง (ตารางที่ 2) กิจกรรมด้านการประมงมีเพียง 1 กิจกรรม คือ การเลี้ยงปลาดุก-ปลานิลในกระชัง จำนวน 23 เสียง (ตารางที่ 4) กิจกรรมการผลิตพืช 3 อันดับแรก คือ การปลูกแก้วมังกร จำนวน 25 เสียง การปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 24 เสียง และการปลูกเมล่อน จำนวน 20 เสียง (ตารางที่ 6)

การศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น

จากผลการศึกษาการสำรวจความต้องการในการผลิตสัตว์ และการผลิตพืช ของเกษตรกรในพื้นที่ 5 หมู่บ้าน ได้ดำเนินการค้นหาศักยภาพด้านการเกษตรที่เกษตรกรมีความสนใจอย่างแท้จริงในการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยดำเนินการจัดเวทีชุมชนครั้งที่ 2 ในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2561 โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องกระจายเสียงชุมชนให้เกษตรกรที่ได้ลงคะแนนเสียงคัดเลือกกิจกรรมการผลิตสัตว์และประมง 4 อันดับ คือ ไก่ไข่โรตไทย ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ หมูดำเชียงใหม่ และปลาตุก-ปลานิลในกระชัง และกิจกรรมการผลิตพืช 3 อันดับ คือ แก้วมังกร กล้วยหอมทอง และเมล่อน โดยคัดเลือกกิจกรรมที่เกษตรกรมีความต้องการมากที่สุด ภายใต้ศักยภาพเดิมที่เกษตรกรมีอยู่ โดยใช้บัตรลงคะแนนที่ระบุ ชื่อ-สกุล ที่อยู่และความต้องการการผลิตสัตว์และพืช เพียง 1 กิจกรรม เท่านั้น

ผลการศึกษา พบว่า มีเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมครั้งที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น 75 คน จาก 165 คน โดยมีกิจกรรมที่เกษตรกรให้ความสนใจและต้องการภายใต้ศักยภาพที่มีอยู่ คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 19 เสียง (ตารางที่ 8) และการผลิตพืชคือ กล้วยหอมทอง จำนวน 11 เสียง (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 8 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตสัตว์

กิจกรรม	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวกห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตสัตว์						
-ไก่ไข่โรตไทย	5	5	2	-	4	16
-ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่	5	7	3	3	1	19
-การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่	6	4	3	-	4	17
-การเลี้ยงปลาตุก-ปลานิล	1	3	5	-	2	11
รวม	17	19	13	3	11	63

ตารางที่ 9 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตพืช

กิจกรรม	ห้วยสะแพด	ดงเย็น	บวักห้า	ท่ากอม่วง	สบแจ่มฝั่งซ้าย	รวม
การพัฒนาศักยภาพ						
ด้านการผลิตพืช						
- แก้วมังกร	-	-	-	-	-	-
- กล้วยหอมทอง	5	-	1	-	5	11
- เมล่อน	-	-	-	-	1	1
รวม	5	-	1	-	6	12

ผลการสำรวจศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็นจากการจัดเวทีชุมชนครั้งที่ 2 ดำเนินการสำรวจศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้แบบสัมภาษณ์ศึกษาศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ของเกษตรกร มีรายละเอียด ดังนี้ (ตารางที่ 10)

ข้อมูลศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ของเกษตรกร

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

เพศ จากการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มเกษตรกรผู้สนใจเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่แบบปล่อย (Free Land) พบว่า ร้อยละ 63.16 เป็นเพศชาย และร้อยละ 36.84 เป็นเพศหญิง (ตารางที่ 10)

อายุ จากการศึกษาข้อมูลสมาชิกกลุ่มเกษตรกร พบว่าร้อยละ 42.11 มีช่วงอายุระหว่าง 51 ปีขึ้นไป รองลงมาร้อยละ 36.84 มีอายุระหว่าง 31 - 50 ปี และอายุระหว่าง 15 - 30 ปี ร้อยละ 21.05 ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

ศาสนา จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.74 นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา ร้อยละ 5.26 นับถือศาสนาคริสต์ (ตารางที่ 10)

อาชีพหลัก จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.63 ประกอบอาชีพทำสวนลำไย รองลงมา ร้อยละ 42.11 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และร้อยละ 5.26 ประกอบอาชีพอื่น ๆ ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก 1-20 ปี ร้อยละ 57.89 และมีประสบการณ์ประกอบอาชีพหลักมากกว่า 20 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 42.11 (ตารางที่ 10)

อาชีพพรอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 42.11 ไม่มีอาชีพพรอง ร้อยละ 42.11 รับจ้างทั่วไป ทำสวน ร้อยละ 10.52 ทำไม้กวาด ร้อยละ 5.26 (ตารางที่ 10)

ประสบการณ์การประกอบอาชีพพรอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 42.11 ไม่มีประสบการณ์การประกอบอาชีพพรอง รองลงมา ร้อยละ 31.57 มีประสบการณ์การประกอบอาชีพพรอง 1-10 ปี และร้อยละ 26.32 มีประสบการณ์ประกอบอาชีพพรอง 10 ปี ขึ้นไป (ตารางที่ 10)

ระดับการศึกษา ระดับการศึกษาของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 89.47 มีระดับการศึกษา ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 10.53 มีระดับศึกษามัธยม 4 – 6 (ตารางที่ 10)

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 73.69 มีสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 3-5 คน รองลงมา ร้อยละ 21.05 สมาชิกในครัวเรือน จำนวน 1-2 คน และร้อยละ 5.26 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 6-8 คน ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

จำนวนแรงงานด้านการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 มีแรงงานด้านการเกษตร จำนวน 1-2 คน รองลงมา ร้อยละ 31.58 มีแรงงานด้านการเกษตร จำนวน 3-5 คน ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 89.47 เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยระหว่าง 1,000 - 10,000 บาท ต่อเดือน และร้อยละ 10.53 มีรายได้เฉลี่ย 10,000 บาท ขึ้นไป (ตารางที่ 10)

ภาระหนี้สินในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 มีภาระหนี้สินในครัวเรือน และร้อยละ 31.58 ไม่มีภาระหนี้สินในครัวเรือน (ตารางที่ 10)

พื้นที่ที่อยู่อาศัย จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 89.48 มีพื้นที่ ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 1 – 2 ไร่ และร้อยละ 5.26 มีพื้นที่อยู่อาศัยระหว่าง 2 ไร่ขึ้นไป และ ร้อยละ 5.26 ไม่มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย (ตารางที่ 10)

พื้นที่ที่ดินทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 52.63 มีพื้นที่ ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 1 – 5 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 10.53 มีพื้นที่ ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 5.1 – 10 ไร่ และร้อยละ 36.84 ไม่มีพื้นที่ที่ดินทำการเกษตร ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

พื้นที่เช่าทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 94.74 ไม่มีพื้นที่เช่าทำการเกษตร และร้อยละ 5.26 มีพื้นที่เช่าทำการเกษตร (ตารางที่ 10)

แหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 94.74 มีแหล่งน้ำ (น้ำบาดาล อ่างเก็บน้ำ แม่น้ำ) และร้อยละ 5.26 ไม่มีแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร (ตารางที่ 10)

ไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 52.63 ไม่มีไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร และร้อยละ 47.37 มีไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร (ตารางที่ 10)

ถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 มีถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร และร้อยละ 31.58 ไม่มีถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร (ตารางที่ 10)

แหล่งเงินทุนทางการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 57.89 ไม่มีแหล่งเงินทุนทางการเกษตร และร้อยละ 42.11 มีแหล่งเงินทุนทางการเกษตร (ตารางที่ 10)

การอบรมทางด้านการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 57.89 มีการได้รับการอบรมทางด้านการเกษตร และร้อยละ 42.11 ไม่มีการได้รับการอบรมทางด้านการเกษตร (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่ต้องการพัฒนาศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (จำนวน 19 คน)	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ				
ชาย	12	63.16	-	-
หญิง	7	36.84	-	-
อายุ				
อายุระหว่าง 15 - 30 ปี	4	21.05	-	-
อายุระหว่าง 31 - 50 ปี	7	36.84	-	-
อายุระหว่าง 51 ขึ้นไป	8	42.11	-	-
ศาสนา				
ศาสนาพุทธ	18	94.74	-	-
ศาสนาคริสต์	1	5.26	-	-
อาชีพหลัก				
ทำสวนลำไย	10	52.63	-	-
รับจ้างทั่วไป	8	42.11	-	-
อื่น ๆ	1	5.26	-	-
ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก				
ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก 1-20 ปี	11	57.89	-	-
ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก 21 ปีขึ้นไป	8	42.11	-	-

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (จำนวน 19 คน)	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพรอง				
ไม่มีอาชีพรอง	-	-	8	42.11
รับจ้างทั่วไป	8	42.11	-	-
ทำสวน	2	10.52	-	-
ทำไม้กวาด	1	5.26	-	-
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง				
ไม่มีประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง	-	-	8	42.11
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 1-10 ปี	6	31.57	-	-
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 10 ปีขึ้นไป	5	26.32	-	-
ระดับการศึกษา				
ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	17	89.47	-	-
ระดับมัธยม 4 – 6	2	10.53	-	-
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน				
สมาชิกในครัวเรือน จำนวน 1-2 คน	4	21.05	-	-
สมาชิกในครัวเรือน จำนวน 3-5 คน	14	73.69	-	-
สมาชิกในครัวเรือน จำนวน 6-8 คน	1	5.26	-	-
จำนวนแรงงานด้านการเกษตร				
แรงงานด้านเกษตร จำนวน 1-2 คน	13	68.42	-	-
แรงงานด้านเกษตร จำนวน 3-5 คน	6	31.58	-	-
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน				
รายได้เฉลี่ยระหว่าง 1,000-10,000 บาท	17	89.47	-	-
รายได้เฉลี่ยระหว่าง 10,000 บาทขึ้นไป	2	10.53	-	-
ภาระหนี้สินในครัวเรือน	13	68.42	6	31.58

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (จำนวน 19 คน)	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ที่อยู่อาศัย	-	-	1	5.26
มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 1 – 2 ไร่	17	89.48	-	-
มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 2 ไร่ขึ้นไป	1	5.26	-	-
พื้นที่ที่ดินทำการเกษตร	-	-	7	36.84
มีพื้นที่ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 1 – 5 ไร่	10	52.63	-	-
มีพื้นที่ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 5 ไร่ขึ้นไป	2	10.53	-	-
พื้นที่เช่าเพื่อการเกษตร	1	5.26	18	94.74
แหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร	18	94.74	1	5.26
ไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร	9	47.37	10	52.63
ถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร	13	68.42	6	31.58
แหล่งเงินทุนทางการเกษตร	8	42.11	11	57.89
การอบรมทางการเกษตร	11	57.89	8	42.11

ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร

การศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรพิจารณาใน 4 ด้านจากจำนวนเกษตรกร 19 คน ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) การจัดการการเกษตร 2) ด้านคุณภาพผลผลิต 3) ด้านการเก็บเกี่ยว (การกำหนดน้ำหนัก และอายุการเลี้ยงไก่ขุน) 4) ด้านการตลาด ปรากฏผลดังนี้

1. ด้านการจัดการการเกษตร

ความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 73.70 ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 26.30 มีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

พื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 31.58 มีพื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ระหว่าง 0.1 – 2 ไร่ ร้อยละ 52.63 ไม่มีพื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ร้อยละ 15.79 มีพื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ 2 ไร่ขึ้นไป (ตารางที่ 11)

เงินทุนสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 94.74 ไม่มีเงินทุนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ มีเพียงร้อยละ 5.26 มีเงินทุนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท (ตารางที่ 11)

เกษตรกรมีปัจจัยผลิตไก่ประดู่หางดำให้มีคุณภาพดี ข้อมูลจากเกษตรกรพบว่า ร้อยละ 78.95 ไม่มีปัจจัยผลิตไก่ประดู่หางดำให้มีคุณภาพดี และร้อยละ 21.05 มีปัจจัยผลิตไก่ประดู่หางดำให้มีคุณภาพดี (ตารางที่ 11)

2. ด้านคุณภาพผลผลิต

เกษตรกรสามารถสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 ไม่สามารถสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ได้ รองลงมา ร้อยละ 26.32 สามารถสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ ขนาด 5x5 เมตร ขึ้นไป และร้อยละ 5.26 สามารถสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ ขนาด 2.1x3 เมตร (ตารางที่11)

ไฟฟ้าสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.89 มีไฟฟ้าสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 42.11 ไม่มีไฟฟ้าสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

ระบบการให้น้ำสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 57.89 มีระบบน้ำประปาหมู่บ้านสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ รองลงมา ร้อยละ 26.32 ไม่มีระบบน้ำสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 15.79 มีระบบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

อาหารสัตว์สำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 57.89 ไม่สามารถจัดหาอาหารสัตว์ได้ และร้อยละ 42.11 สามารถจัดหาอาหารสัตว์ได้ (ตารางที่ 11)

ความรู้ในการให้วัคซีนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 ไม่มีความรู้ในการให้วัคซีนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 31.58 มีความรู้ในการให้วัคซีนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่11)

จำนวนแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 31.58 ไม่มีแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ร้อยละ 63.16 มีแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่จำนวน 1 - 3 คน และ 5.26 มีแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่ตั้งแต่ 4 คน ขึ้นไป (ตารางที่11)

พื้นที่ตั้งโรงเรือนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 มีพื้นที่สร้างโรงเรือนตั้งอยู่ในชุมชน รองลงมา ร้อยละ 21.05 มีพื้นที่สร้างโรงเรือน

ตั้งอยู่ห่างจากชุมชน 10 เมตรขึ้นไป และ ร้อยละ 10.53 มีพื้นที่สร้างโรงเรียนตั้งอยู่ห่างจากชุมชน 1 - 10 เมตร ตามลำดับ (ตารางที่ 11)

แหล่งโรคระบาดในสัตว์ปีก จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.68 พื้นที่เคยเป็นแหล่งโรคระบาดในสัตว์ปีก และร้อยละ 26.32 ไม่เป็นแหล่งโรคระบาดอย่างน้อย 3 ปี ขึ้นไป ตามลำดับ (ตารางที่ 11)

การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.95 ไม่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำได้ และร้อยละ 21.05 สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ได้จากร้านค้าและคลินิกสัตว์ (ตารางที่ 11)

การสืบค้นข้อมูลสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 68.42 ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำได้ รองลงมา ร้อยละ 5.26 สามารถสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตได้ ร้อยละ 15.79 สามารถสืบค้นข้อมูลในพื้นที่ได้ และร้อยละ 10.53 สามารถสืบค้นข้อมูลจากหนังสือได้ ตามลำดับ (ตารางที่ 11)

3. ด้านการเก็บเกี่ยว (การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน)

ความรู้ด้านอายุการเลี้ยงขุนไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 73.68 ไม่มีความรู้ด้านอายุการเลี้ยงขุนไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 26.32 มีความรู้ด้านอายุการเลี้ยงขุนไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

ความรู้ด้านน้ำหนักที่เหมาะสมของไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 78.95 ไม่มีความรู้ด้านน้ำหนักที่เหมาะสมของไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 21.05 มีความรู้ด้านน้ำหนักที่เหมาะสมของไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

ความรู้ด้านระยะเวลาความปลอดภัยในการใช้ยาปฏิชีวนะในไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกรายไม่มีความรู้ด้านระยะเวลาความปลอดภัยในการใช้ยาปฏิชีวนะในไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

ความรู้ด้านการให้วัคซีนในไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 94.74 ไม่มีความรู้ด้านการให้วัคซีนในไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 5.26 มีความรู้ด้านการให้วัคซีนในไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

4. ด้านการตลาด

ตลาดสำหรับจำหน่ายไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 57.89 ไม่มีตลาดสำหรับจำหน่ายไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 42.11 มีตลาดสำหรับจำหน่ายไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

อุปกรณ์สำหรับขนส่งไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 94.74 ไม่มีอุปกรณ์สำหรับขนส่งไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 5.26 มีอุปกรณ์สำหรับขนส่งไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

รูปแบบการจำหน่ายไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 94.74 จำหน่ายไก่มีชีวิต และร้อยละ 5.26 จำหน่ายไก่แปรรูป (ตารางที่ 11)

ความรู้ในการคำนวณต้นทุน กำไรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 84.21 ไม่มีความรู้ในการคำนวณต้นทุน-กำไรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 15.79 มีความรู้ในการคำนวณต้นทุน-กำไรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 84.21 ไม่มีการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 15.79 มีการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร (จำนวน 19 คน)

การสำรวจศักยภาพด้านการเกษตร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.ด้านการจัดการการเกษตร				
ความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	5	26.30	14	73.70
พื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ				
พื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือน ระหว่าง 0.1 – 2 ไร่	10	52.63	6	31.58
พื้นที่สำหรับสร้างโรงเรือน ตั้งแต่ 2 ไร่ขึ้นไป	3	15.79	-	-
เงินทุนสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ				
เงินทุน ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท	1	5.26	18	94.74
เกษตรกรมีปัจจัยผลิตไก่ประดู่หางดำให้มีคุณภาพดี	4	21.05	15	78.95
2. ด้านคุณภาพผลผลิต				
เกษตรกรสามารถสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่	-	-	13	68.42
สามารถสร้างโรงเรือน ขนาด 5x5 เมตร ขึ้นไป	5	26.32	-	-
สามารถสร้างโรงเรือน ขนาด 2.1x3 เมตร	1	5.26	-	-
ไฟฟ้าสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	11	57.89	8	42.11

ตารางที่ 11 (ต่อ)

การสำรวจศักยภาพด้านการเกษตร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระบบการให้น้ำสำหรับโรงเรือน	11	57.89	5	26.32
มีระบบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับโรงเรือน	3	15.79	-	-
การจัดการอาหารสัตว์สำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	8	42.11	11	57.89
ความรู้ในการให้วัคซีน	6	31.58	13	68.42
จำนวนแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ				
มีแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่ จำนวน 1-3 คน	12	63.16	6	31.58
มีแรงงานสำหรับเลี้ยงไก่ จำนวน 4 คนขึ้นไป	1	5.26	-	-
พื้นที่ตั้งโรงเรือนสำหรับเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	-	-	-	-
พื้นที่สร้างโรงเรือนตั้งอยู่ในชุมชน	13	68.42	-	-
พื้นที่สร้างโรงเรือนตั้งอยู่ห่างจากชุมชน 1-10 ม.	2	10.53	-	-
พื้นที่สร้างโรงเรือนตั้งอยู่ห่างจากชุมชน 10 ม.ขึ้นไป	4	21.05	-	-
เคยมีแหล่งโรคระบาดในสัตว์ปีก	14	73.68	5	26.32
การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับการเลี้ยงไก่จากร้านค้า	4	21.05	15	78.95
การสืบค้นข้อมูลสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	-	-	13	68.42
สามารถสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตได้	1	5.26	-	-
สามารถสืบค้นข้อมูลในพื้นที่ได้	3	15.79	-	-
สามารถสืบค้นข้อมูลจากหนังสือได้	2	10.53	-	-
3. ด้านการเก็บเกี่ยว (การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน)				
ความรู้ด้านอายุการเลี้ยงขุนไก่ประดู่หางดำ	5	26.32	14	73.68
ความรู้ด้านน้ำหนักที่เหมาะสมของไก่ประดู่หางดำ	4	21.05	15	78.95
ความรู้ด้านระยะเวลาความปลอดภัยในการใช้ยาปฏิชีวนะ	-	-	19	100
ความรู้ด้านระยะเวลาความปลอดภัยในการให้วัคซีน	1	5.26	18	94.74

ตารางที่ 11 (ต่อ)

การสำรวจศักยภาพด้านการเกษตร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4. ด้านการตลาด				
ตลาดสำหรับจำหน่ายไก่ประดู่หางดำ	8	42.11	11	57.89
อุปกรณ์สำหรับขนส่งไก่ประดู่หางดำ	1	5.26	18	94.74
รูปแบบการจำหน่ายไก่ประดู่หางดำ				
จำหน่ายไก่มีชีวิต	18	94.74	-	-
จำหน่ายไก่แปรรูป	1	5.26	-	-
ความรู้ในการคำนวณต้นทุน กำไรในการเลี้ยงไก่	3	15.79	16	84.21
การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	3	15.79	16	84.21

ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น
การฝึกอบรม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 89.47 ต้องการเข้าฝึกอบรมการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 10.53 ไม่ต้องการเข้าฝึกอบรมการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

การศึกษาดูงาน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 89.47 ต้องการเข้าร่วมศึกษาดูงานการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 10.53 ไม่ต้องการเข้าร่วมศึกษาดูงานการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

การฝึกโดยการลงมือปฏิบัติ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 47.37 ต้องการเข้าฝึกการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ รองลงมา ร้อยละ 26.32 ต้องการเข้าฝึกการให้วัคซีน ร้อยละ 21.05 ไม่ต้องการเข้าฝึกโดยการลงมือปฏิบัติ และร้อยละ 5.26 ต้องการเข้าฝึกเรื่องทั่วไปของไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

ความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 84.21 มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 15.79 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

ความต้องการการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ

ด้านการจัดการการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 84.21 มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 15.79 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

ด้านคุณภาพผลผลิต จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 84.21 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านคุณภาพผลผลิตไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 15.79 มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านคุณภาพผลผลิตไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

ด้านการเก็บเกี่ยว(การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน) จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 100 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเก็บเกี่ยว (การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน) (ตารางที่ 12)

ด้านการตลาด จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 57.89 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการตลาดไก่ประดู่หางดำ และร้อยละ 42.11 มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการตลาดไก่ประดู่หางดำ (ตารางที่ 12)

ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร

ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.37 ต้องการปรึกษาปัญหาเรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และ ร้อยละ 47.37 ไม่มีความปรึกษาปัญหา และ ร้อยละ 5.26 ต้องการปรึกษาปัญหาเรื่องต้นทุนการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ตามลำดับ (ตารางที่ 12)

ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในอดีต จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 100 ไม่มีประเด็นปัญหาด้านการเกษตรใดที่เกิดขึ้นในอดีต (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ
บ้านดงเย็น (จำนวนเกษตรกร 19 คน)

ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร	ต้องการ		ไม่ต้องการ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การฝึกอบรม	17	89.47	2	10.53
การศึกษาดูงาน	17	89.47	2	10.53
การฝึกโดยลงมือปฏิบัติ				
การเข้าฝึกการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ	9	47.37	-	-
การเข้าฝึกการการให้วัคซีน	5	26.32	-	-
การเข้าฝึกโดยลงมือปฏิบัติ	-	-	4	21.05
การเข้าฝึกเรื่องทั่วไปของไก่ประดู่หางดำ	1	5.26	-	-
ความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่	16	84.21	3	15.79
การจัดการการเกษตรวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่	16	84.21	3	15.79
คุณภาพผลผลิตวัสดุอุปกรณ์ด้านคุณภาพผลผลิตไก่	3	15.79	16	84.21
ด้านการเก็บเกี่ยว (การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน)	19	100	-	-
ด้านการตลาดความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้าน				
การตลาดไก่ประดู่หางดำ	8	42.11	11	57.89
ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการเลี้ยงไก่ประดู่ฯ	9	47.37	9	47.37
ต้องการปรึกษาปัญหาเรื่องต้นทุนการเลี้ยงไก่ประดู่ฯ	1	5.26	-	-
ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในอดีต	-	-	19	100

ข้อมูลศักยภาพการปลูกกล้วยหอมทองของเกษตรกร

1. ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

เพศ จากการเข้าศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มเกษตรกรผู้สนใจการปลูกกล้วยหอมทอง พบว่า ร้อยละ 72.73 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 27.27 เป็นเพศชาย (ตารางที่ 13)

อายุ พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 72.73 มีช่วงอายุระหว่าง 50 ปี ขึ้นไป รองลงมา ร้อยละ 18.18 มีอายุระหว่าง 31-50 ปี ร้อยละ 9.09 มีอายุระหว่าง 15 - 30 ปี (ตารางที่ 13)

ศาสนา พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 100 นับถือศาสนาพุทธ (ตารางที่ 13)

อาชีพหลัก จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 72.73 ประกอบอาชีพทำสวนลำไย รองลงมาร้อยละ 27.27 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ตารางที่ 13)

ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 มีประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก 1-20 ปี รองลงมาร้อยละ 45.45 มีประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก 21 ปี ขึ้นไป (ตารางที่ 13)

อาชีพรอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและอื่น ๆ และ ร้อยละ 27.27 ไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 18.18 มีอาชีพรองเป็นอาชีพค้าขาย (ตารางที่ 13)

ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 45.55 มีประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 1-10 ปี และร้อยละ 27.27 มีประสบการณ์ประกอบอาชีพรอง 10 ปีขึ้นไป และ ไม่มีประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง (ตารางที่ 13)

ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 72.73 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยที่มีระดับการศึกษามัธยม 1 – 3 ระดับมัธยม 4 - 6 และปริญญาตรี ร้อยละ 9.09 เท่ากัน (ตารางที่ 13)

จำนวนแรงงานด้านการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 81.82 มีแรงงานด้านการเกษตรจำนวน 1-2 คน รองลงมา ร้อยละ 18.18 มีแรงงานด้านการเกษตรจำนวน 3 - 5 คน (ตารางที่ 13)

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 1 - 2 คน และร้อยละ 45.45 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 3 - 5 คน (ตารางที่ 13)

รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 72.73 เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยระหว่าง 1,000 - 10,000 บาท ต่อเดือน รองลงมาร้อยละ 27.27 เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 10,000 บาทขึ้นไป (ตารางที่ 13)

ภาระหนี้สินในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.91 มีภาระหนี้สินในครัวเรือน และร้อยละ 9.09 ไม่มีภาระหนี้สินในครัวเรือน (ตารางที่ 13)

พื้นที่ที่อยู่อาศัย จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.82 มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 0.1 – 1 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 18.18 มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 1.1 – 2 ไร่ และ พื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 4.1 – 5 ไร่ เท่ากัน (ตารางที่ 13)

พื้นที่ที่ดินทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ 72.73 มีพื้นที่ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 5 ไร่ขึ้นไป และร้อยละ 27.27 มีพื้นที่ที่ดินทำการเกษตรระหว่าง 1 - 5 ไร่ (ตารางที่ 16)

พื้นที่เช่าทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.91 ไม่มีพื้นที่เช่าทำการเกษตร และร้อยละ 9.09 มีพื้นที่เช่าทำการเกษตร (ตารางที่ 13)

แหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 100 มีแหล่งน้ำ (น้ำบาดาล อ่างเก็บน้ำ แม่น้ำ) (ตารางที่ 13)

ไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 ไม่มีไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร และร้อยละ 27.27 มีไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร (ตารางที่ 13)

ถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 มีถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร และร้อยละ 27.27 ไม่มีถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร (ตารางที่ 13)

แหล่งเงินทุนทางการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 มีแหล่งเงินทุนทางการเกษตร และร้อยละ 45.45 ไม่มีแหล่งเงินทุนทางการเกษตร (ตารางที่ 13)

การอบรมทางด้านการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 มีการได้รับการอบรมทางด้านการเกษตร และร้อยละ 27.27 ไม่มีการได้รับการอบรมทางด้านการเกษตร (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง (จำนวน 11 คน)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ				
หญิง	8	72.73		
ชาย	3	27.27		
อายุ				
อายุระหว่าง 15 - 30 ปี	1	9.09		
อายุระหว่าง 31 - 50 ปี	2	18.18		
อายุระหว่าง 50 ปี ขึ้นไป	8	72.73		
ศาสนา				
ศาสนาพุทธ	11	100		
อาชีพหลัก				
ทำสวนลำไย	8	72.73		
รับจ้างทั่วไป	3	27.27		
ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก				
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 1-20 ปี	6	54.55		
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 21 ปี ขึ้นไป	5	45.45		
อาชีพรอง				
รับจ้างทั่วไป และอื่น ๆ	6	54.55	-	-
ไม่มีอาชีพรอง	3	27.27	-	-
ค้าขาย	2	18.18	-	-
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง				
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 1-10 ปี	5	45.55	-	-
ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง 10 ปี ขึ้นไป	3	27.27	-	-

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา				
ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	8	72.73	-	-
ระดับมัธยม 1 – 3	1	9.09	-	-
ระดับมัธยม 4 – 6	1	9.09	-	-
ระดับปริญญาตรี	1	9.09	-	-
จำนวนแรงงานด้านการเกษตร				
แรงงานด้านการเกษตร 1-2 คน	9	81.82	-	-
แรงงานด้านการเกษตร 3-5 คน	2	18.18	-	-
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน				
สมาชิกในครัวเรือนจำนวน 1-2 คน	6	54.55	-	-
สมาชิกในครัวเรือนจำนวน 3-5 คน	5	45.45	-	-
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน				
รายได้เฉลี่ยระหว่าง 1,000-10,000 บาท	8	72.73	-	-
รายได้เฉลี่ยระหว่าง 10,000 บาท ขึ้นไป	3	27.27	-	-
ภาระหนี้สินในครัวเรือน	10	90.91	1	9.09
พื้นที่ที่อยู่อาศัย				
พื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 0.1 – 2 ไร่	9	81.82	-	-
พื้นที่ที่อยู่อาศัย ระหว่าง 2 ไร่ขึ้นไป	2	18.18	-	-
พื้นที่ที่ดินทำการเกษตร				
พื้นที่ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 1 – 5 ไร่	3	27.27	-	-
พื้นที่ที่ดินทำการเกษตร ระหว่าง 5 ไร่ ขึ้นไป	8	72.73	-	-

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่เช่าทำการเกษตร	1	9.09	10	90.91
มีแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร (น้ำบาดาล อ่างเก็บน้ำ แม่น้ำ)	11	100	-	-
มีไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร	3	27.27	8	72.73
มีถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร	8	72.73	3	27.27
มีแหล่งเงินทุนทางการเกษตร	6	54.55	5	45.45
มีการอบรมทางด้านเกษตร	8	72.73	3	27.27

2. ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร

การศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกรมีการพิจารณาใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการการเกษตร ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยว และด้านการตลาด (ตารางที่ 14) พบว่า

2.1 ด้านการจัดการการเกษตร

ความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 27.27 มีความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

พื้นที่สำหรับปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 45.55 ไม่มีพื้นที่เพื่อปลูกกล้วยหอมทอง ร้อยละ 27.27 มีพื้นที่ระหว่าง 1 – 2 ไร่ และมีพื้นที่ระหว่าง 2 ไร่ขึ้นไป เท่ากัน (ตารางที่ 14)

เงินทุนสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.91 ไม่มีเงินทุนสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 9.09 มีเงินทุนสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

2.2 ด้านคุณภาพผลผลิต

ความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองให้มีคุณภาพดี จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกรายไม่มีความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองให้มีคุณภาพดี (ตารางที่ 14)

พื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.21 มีพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง ระหว่าง 1 – 2 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 9.09 มีพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง ระหว่าง 3.1 – 4 ไร่ และ 5 ไร่ ขึ้นไป (ตารางที่ 14)

มีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 มีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 27.27 ไม่มีไฟฟ้าสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

ระบบการให้น้ำสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 มีระบบการให้น้ำสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 27.27 ไม่มีระบบการให้น้ำสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

แหล่งปุ๋ยและสารกำจัดโรค-แมลง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.82 ไม่สามารถจัดหาปุ๋ย และสารกำจัดโรค-แมลงได้ และร้อยละ 18.18 สามารถจัดหาปุ๋ย และสารกำจัดโรค-แมลงได้ (ตารางที่ 14)

จำนวนแรงงานสำหรับปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ทุกรายมีแรงงานสำหรับสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 1 คน (ตารางที่ 14)

การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.91 ไม่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกกล้วยหอมทองได้ และร้อยละ 9.09 สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกกล้วยหอมทองได้ (ตารางที่ 14)

การสืบค้นข้อมูลสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลสำหรับการปลูกกล้วยหอมทองได้ และร้อยละ 45.45 สามารถสืบค้นข้อมูลการปลูกกล้วยหอมทองได้ (ตารางที่ 14)

2.3 ด้านการเก็บเกี่ยว

ความรู้ด้านอายุเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 90.91 ไม่มีความรู้ด้านอายุเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง และร้อยละ 9.09 มีความรู้ด้านอายุการเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

ความรู้ด้านขนาดของกล้วยหอมทองที่ตลาดต้องการ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 100 ไม่มีความรู้ด้านขนาดของกล้วยหอมทองที่ตลาดต้องการ (ตารางที่ 14)

ความรู้ด้านระยะความปลอดภัยในการใช้สารกำจัดโรค-แมลง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกรายไม่มีความรู้ด้านระยะความปลอดภัยในการใช้สารกำจัดโรค-แมลง (ตารางที่ 14)

2.4 ด้านการตลาด

ตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิตกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 45.45 ไม่มีตลาดสำหรับจำหน่ายกล้วยหอมทอง และร้อยละ 54.55 มีตลาดสำหรับจำหน่ายกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

อุปกรณ์สำหรับบรรจุหีบห่อกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 90.91 ไม่มีอุปกรณ์สำหรับบรรจุหีบห่อกล้วยหอมทอง และร้อยละ 9.09 มีอุปกรณ์สำหรับบรรจุหีบห่อกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

รูปแบบการจำหน่ายผลผลิตกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 63.64 จำหน่ายแบบเหมาสวน และร้อยละ 36.36 จำหน่ายเอง (ตารางที่ 14)

ความรู้ในการคำนวณต้นทุน กำไรในการปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลโดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.73 ไม่มีความรู้ในการคำนวณต้นทุน-กำไรในการปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 27.27 มีความรู้ในการคำนวณต้นทุน-กำไรในการปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร (11 คน)

การสำรวจศักยภาพด้านการเกษตร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1 ด้านการจัดการการเกษตร				
ความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทอง	3	27.27	8	72.73
พื้นที่สำหรับปลูกกล้วยหอมทอง			5	45.55
มีพื้นที่ระหว่าง 1 – 2 ไร่	3	27.27	-	-
มีพื้นที่ระหว่าง 2 ไร่ขึ้นไป	3	27.27	-	-
เงินทุนสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง	1	9.09	10	90.91
2 ด้านคุณภาพผลผลิต				
เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตกล้วยหอมทองให้				
มีคุณภาพดี	-	-	11	100
พื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง				
พื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง ระหว่าง 1 – 2 ไร่	9	81.82	-	-
พื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง ระหว่าง 3.1 – 4 ไร่	1	9.09	-	-
พื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง 5 ไร่ ขึ้นไป	1	9.09	-	-

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไฟฟ้าสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง	8	72.73	3	27.27
ระบบการให้น้ำสำหรับพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทอง	8	72.73	3	27.27
การจัดการแหล่งปุ๋ยและสารกำจัดโรค-แมลง	2	18.18	9	81.82
จำนวนแรงงานสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง				
มีแรงงานสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง				
จำนวน 1 คน	11	100	-	-
การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง				
การสืบค้นข้อมูลสำหรับการปลูกกล้วยหอมทอง	1	9.09	10	90.91
3 ด้านการเก็บเกี่ยว				
ความรู้ด้านอายุเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง	5	45.45	6	54.55
ความรู้ด้านขนาดของกล้วยหอมทองที่ตลาดต้องการ	1	9.09	10	90.91
ไม่มีความรู้ด้านระยะความปลอดภัยการใช้สารกำจัดโรค-แมลง	-	-	11	100
4 ด้านการตลาด				
ตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิตกล้วยหอมทอง	6	54.55	5	45.45
อุปกรณ์สำหรับบรรจุหีบห่อกล้วยหอมทอง	1	9.09	10	90.91
รูปแบบการจำหน่ายผลผลิตกล้วยหอมทอง				
จำหน่ายแบบเหมาสวน	7	63.64	-	-
จำหน่ายเอง	4	36.36	-	-
ความรู้ในการคำนวณต้นทุน กำไรในการปลูกกล้วยหอมทอง	3	27.27	8	72.73

3. ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ บ้านดงเย็น

การฝึกอบรม จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 90.91 ต้องการเข้าฝึกอบรมการจัดการปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการตลาด และร้อยละ 9.09 ต้องการเข้าฝึกอบรมการปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

การศึกษาดูงาน จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกรายต้องการเข้าร่วมศึกษาดูงานการการปลูกกล้วยหอมทองภายในโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ บ้านดงเย็น (ตารางที่ 15)

การฝึกโดยลงมือปฏิบัติ จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 63.64 ต้องการเข้าฝึกอบรมการจัดการปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการตลาด รองลงมา ร้อยละ 27.27 ต้องการเข้ารับการฝึกการปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 9.09 ต้องการเข้ารับการฝึกการดูแลรักษากล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

ความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกกล้วยหอมทอง

ด้านการจัดการการเกษตร จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 81.82 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการการปลูกกล้วยหอมทอง และร้อยละ 18.18 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

ด้านคุณภาพผลผลิต จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกรายไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านคุณภาพผลผลิตกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

ด้านการเก็บเกี่ยว จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ทุกรายไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านการเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

ด้านการตลาด จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 63.64 ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านการตลาดกล้วยหอมทอง และร้อยละ 36.36 มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านการตลาดกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร

ความต้องการพัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการปลูกกล้วยหอมทอง จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกกล้วยหอมทอง ร้อยละ 45.45 มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกกล้วยหอมทอง (ตารางที่ 15)

ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในอดีต จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.55 ไม่มีประเด็นปัญหาด้านการเกษตรใดที่เกิดขึ้นในอดีต และร้อยละ 45.45 มีประเด็นปัญหาด้านการเกษตรใดที่เกิดขึ้นในอดีต (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น

ความต้องการพัฒนาศักยภาพ	ต้องการ		ไม่ต้องการ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การฝึกอบรม				
การอบรมจัดการปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการตลาด	10	90.91	-	-
ต้องการเข้าฝึกอบรมการปลูกกล้วยหอมทอง	1	9.09	-	-
การศึกษาดูงาน				
ต้องการเข้าร่วมศึกษาดูงานการปลูกกล้วยหอมทองภายในโครงการฯ	11	100	-	-
การฝึกโดยลงมือปฏิบัติ				
ต้องการเข้าฝึกอบรมการจัดการปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการตลาด	7	63.64	-	-
ต้องการเข้าฝึกการปลูกกล้วยหอมทอง	3	27.27	-	-
ต้องการเข้าฝึกการดูแลรักษากล้วยหอมทอง	1	9.09	-	-
ด้านการจัดการการเกษตร				
ความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการการปลูกกล้วยฯ	2	18.18	9	81.82
ด้านคุณภาพผลผลิต				
ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านคุณภาพผลผลิตกล้วยฯ	-	-	11	100
ด้านการเก็บเกี่ยว				
ไม่มีความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านการเก็บเกี่ยวกล้วยฯ	-	-	11	100
ด้านการตลาด				
ความต้องการด้านวัสดุอุปกรณ์ในด้านการตลาดกล้วยหอมทอง	4	36.36	7	63.64
การพัฒนาศักยภาพความรู้ด้านการปลูกกล้วยหอมทอง	5	45.45	6	54.55
ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในอดีต	5	45.45	6	54.55

**ตอนที่ 2 การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตรตาม
ความต้องการของเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ
ฝึกอาชีพตามระยะเวลาและกิจกรรมที่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดความชำนาญ
จนสามารถนำไปประกอบอาชีพที่ยั่งยืนได้**

การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ

จากการศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ มีเกษตรกรสนใจเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพจำนวน 8 ราย จากเกษตรกร 19 ราย (ตารางที่16) และมีขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ดังนี้

**ขั้นตอนที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ในการอบรม
เชิงปฏิบัติการในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม**

กิจกรรมที่ 1 การอบรมการอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
เพื่อพัฒนาศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2561 เวลา 08.30 น. ถึง 16.00 น. ณ ห้องประชุมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดย นายอำพล ปัญญา วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาชีพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เจ้าของบ้านสวนแพร์ฟาร์ม ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ เป็นผู้บรรยายโดย มีรายละเอียด ดังนี้

1) การใช้สื่อในการฝึกอบรมประกอบด้วยการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การจัดการฟาร์ม การให้วัคซีน การให้ยาปฏิชีวนะ การดูแลคุณภาพผลผลิต การกำหนดการจับจำหน่าย การตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และอนาคตของอาชีพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยมีวิธีการนำเสนอเป็นวีดิทัศน์เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ (ภาพที่ 9)

2) การเอกสารวิชาการ เรื่อง คู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และคู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์ ของกรมปศุสัตว์ (ภาพที่ 10) เพื่อให้เกษตรกรได้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยมีวิธีการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ตามคู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ (เอกสารในภาคผนวก ฉ) ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ พิจารณาศักยภาพใน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดการการเกษตร ที่มีรายละเอียดในเรื่องของ 1) ความรู้และความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ สามารถเลี้ยงได้ในระบบปล่อยอิสระ 2) พื้นทีสำหรับสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ควรตั้งห่างไกลชุมชน เป็นที่ดอนน้ำไม่ท่วม ปลอดภัยใช้สารเคมีหรือ โลหะหนักที่เป็นอันตราย 3) เงินทุน และ 4) ปัจจัยการผลิตไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ให้มี

คุณภาพดี ควรมีพื้นที่ 0.1 ตารางเมตรต่อตัวสำหรับไก่ขุน หากเป็นพ่อแม่พันธุ์ควรมีพื้นที่ 0.5 ตารางเมตรต่อตัว ตามรายละเอียดในคู่มือฯ เรื่อง ระบบการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่

2. ด้านคุณภาพผลผลิต มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง คือ 1) ความสามารถของเกษตรกร ในการสร้างโรงเรือนการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ตามขนาดที่กำหนด 2) การมีไฟฟ้าใช้สำหรับ โรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 3) ระบบให้น้ำสำหรับโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 4) ความสามารถจัดหาอาหารเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 5) ความรู้การให้วัคซีน 6) แรงงานสำหรับ เลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 7) สถานที่เลี้ยงไก่ต้องปลอดภัยจากแหล่งโรคระบาดสัตว์ปีก 8) การจัดหา วัสดุอุปกรณ์การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และ 9) การสืบค้นข้อมูลการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ โดยในคู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับ การอนุบาลไก่เล็ก การดูแลและให้อาหารไก่รุ่น การจัดการและการป้องกันโรค

3. การเก็บเกี่ยว (การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน) ศักยภาพในด้านนี้มี รายละเอียดเกี่ยวกับ 1) ความรู้ด้านอายุการเลี้ยงไก่ขุน 2) ความรู้ด้านน้ำหนักของไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ 3) ความรู้ระยะความปลอดภัยในการใช้ยาปฏิชีวนะในไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และ 4) ความรู้การให้วัคซีน ในคู่มือการเลี้ยงไก่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดอายุไก่เพื่อจำหน่าย

4. ด้านการตลาด ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพ คือ 1) ตลาดสำหรับ จำหน่ายไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 2) อุปกรณ์สำหรับขนส่งไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 3) รูปแบบการ จำหน่ายไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่เช่น จำหน่ายไก่มีชีวิต หรือไก่แปรรูป 4) ความรู้ในการคำนวณต้นทุน กำไรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และ 5) การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ สำหรับ ในคู่มือการเลี้ยงไก่จะเกี่ยวข้องกับเรื่อง การตลาดและการแปรรูป

ภาพที่ 9 การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
ณ ห้องประชุมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น
วิทยากรโดย นายอำพล ปัญญา

ภาพที่ 10 หนังสือคู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ของกรมปศุสัตว์

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาดูงานและการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่

การอบรมเชิงปฏิบัติการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยการวิธีการลงมือปฏิบัติ มีนายอาทิตย์ ศรีภูธร ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น เป็นวิทยากร ได้นำผู้เข้าอบรม ศึกษาดูงานและลงมือปฏิบัติ และฝึกการจัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ณ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยมีการศึกษาและเรียนรู้ขั้นตอนการฝึก ดังนี้ 1) รูปแบบการสร้างโรงเรือน 2) การอนุบาลลูกไก่ 3) การให้น้ำให้อาหาร 4) การทำวัคซีน 5) การตัดจอยปากไก่ 6) การทำความสะอาดอุปกรณ์และโรงเรือนเลี้ยงไก่ 7) การเสริมฟืซอาหารสัตว์สำหรับไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 การอบรมเชิงปฏิบัติการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
โดยนายอาทิตย์ ศรีภูธร ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ
และเกษตรกรที่สนใจอบรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ
ณ โครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ

ตารางที่ 16 กลุ่มเกษตรกร ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพเรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	เบอร์โทร
1	นายกาน วรรณทัย	95 ม.15 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	062-6906269
2	นายบุญยัง ปิยาโน	37 ม.11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0931415882
3	นายบุญมา ศรีทาสถาพร	127 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-
4	น.ส.พรรณนารา ชูเลิศเสถียร	147 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0898678368
5	นายสิงห์ทอง ภูยายนาคร	139 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-
6	นายบรรจง อุ่นจะนำ	9 ม.10 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0899501301
7	นายอัษฎาวุธ กองระบาง	19 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-
8	นายสมพงษ์ บุญมา	17 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ของเกษตรกร

ในขั้นตอนนี้เป็นการปฏิบัติการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ตามหนังสือคู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ของกรมปศุสัตว์

จากการสำรวจศักยภาพในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพบว่า มีเกษตรกร จำนวน 3 ราย จากจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 8 ราย (ตารางที่ 16) คือ

- นายอัษฎาวุธ กองระบาง
- นายสมพงษ์ บุญมา
- นายสิงห์ทอง ภูยายนาคร

ที่มีความพร้อมในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ได้ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การสร้างโรงเรือน คือ ไพคา พันธุ์ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 85 ตัว สำหรับเกษตรกรรายแรก ส่วนเกษตรกรรายที่ 2 และ 3 ได้รับพันธุ์ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่จำนวน 75 ตัว และอาหารไก่แรกเกิด จำนวน 1 กระสอบต่อราย สำหรับการสนับสนุนอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้กับเกษตรกรจำนวน 3 ราย เนื่องจากเกษตรกรมีฐานะยากจน ขาดเงินทุนในการจัดซื้อไพคา และลูกไก่ประดู่หางดำ แต่มีความพร้อมในเรื่องของพื้นที่ที่เหมาะสม และการจัดหาอาหาร ประกอบกับยังไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่เล็ก ดังนั้น ทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น จึงให้การสนับสนุนอาหารสูตรไก่แรกเกิด อาหารที่เหมาะสมให้ไปดำเนินการเลี้ยงไก่

จากการศึกษาศักยภาพในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำพบว่า การคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ควรจะเป็นพื้นที่ที่ห่างจากชุมชน อย่างน้อย 30- 50 เมตร เพื่อป้องกันโรคระบาดสู่ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ดังนั้นเกษตรกรทั้ง 3 รายจึงเลือกพื้นที่เพื่อการเลี้ยงไก่ตนเองในพื้นที่สวนลำไยที่ห่างจากชุมชน ผลการลงมือปฏิบัติของเกษตรกร มีรายละเอียดดังนี้

1. ระบบการเลี้ยงไก่

เกษตรกรทั้ง 3 ราย มีระบบการเลี้ยงไก่เป็นแบบโรงเรือนปิด โดยมีโครงสร้างโรงเรือน ดังนี้
เกษตรกรรายที่ 1 นายอักษฎาฐ กองระบาง มีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมือง ในพื้นที่สวนของตนเอง และได้ปรับเปลี่ยนโรงเรือนเดิมมาเพื่อเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ มีการสร้างโรงเรือนเป็นแบบจั่ว และใช้โครงสร้างโรงเรือนเดิมที่เคยเลี้ยงไก่พื้นเมืองอยู่แล้ว ขนาดโรงเรือน 3x5 เมตร สูง 2.5 เมตร มุงด้วยไผ่คา ที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ และตีด้วยระแนงไม้ไผ่ด้านข้างโรงเรือน ซึ่งโรงเรือนเลี้ยงไก่เป็นโรงเรือนแบบปิด เพื่อป้องกันศัตรูธรรมชาติรบกวน เช่น งู พังพอน และเหยี่ยว เป็นต้น โดยมีการประยุกต์ใช้ตาข่ายพรางแสงปิดปกคลุมส่วนล่างโรงเรือนในช่วงเป็นลูกไก่ประมาณ 3-5 สัปดาห์แรกของการนำไก่เข้าโรงเรือน (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 การสำรวจพื้นที่โรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของเกษตรกรรายที่ 1
นายอักษฎาฐ กองระบาง

สำหรับเกษตรกรรายที่ 2 นายสมพงษ์ บุญมา และรายที่ 3 นายสิงห์ทอง ภูยานนาค หลังจากที่ได้ดูการเลี้ยงไก่จากเกษตรกรรายแรก มีความประสงค์ที่จะเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ จึงได้ดำเนินการก่อสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ขึ้นใหม่เป็นแบบเพิงหมาแหงน ขนาดโรงเรือน 3x4 เมตร สูง 2 เมตร ด้านบนตีด้วยระแนงไม้ไผ่ที่หาได้จากพื้นที่สวน และปิดรอบด้วยตาข่ายพรางแสงเพื่อให้เป็นธรรมชาติ และโรงเรือนทั้งสองรายอยู่ในพื้นที่สวนเดียวกัน เนื่องจากมีความสัมพันธ์ในเครือญาติ และประหยัดต้นทุนด้านแหล่งน้ำที่ใช้ด้วยกันทางการเกษตร (ภาพที่ 13 และ ภาพที่ 14)

ภาพที่ 13 การสำรวจพื้นที่โรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของเกษตรกรรายที่ 2
นายสมพงษ์ บุญมา

ภาพที่ 14 สภาพของโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำของเกษตรกรรายที่ 3
นายสิงห์ทอง ภูยานนาค

2. การอนุบาลลูกไก่

การอนุบาลไก่ โดยปกติของการอนุบาลลูกไก่ จะจัดซื้อลูกไก่แรกเกิดอายุ 1 วัน มาอนุบาลใน ระยะแรกควรเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปไก่ไข่ตามระยะอายุของไก่ หลังจากมีประสบการณ์แล้ว สามารถเลือกใช้อาหารได้ตามความเหมาะสมอาหารสัตว์และต้องปลอดภัยจากสารเคมีที่ก่อให้เกิด อันตราย และไม่มีสารเสริมยาปฏิชีวนะ มีน้ำสะอาดให้กินอย่างสม่ำเสมอ หากเป็นการเลี้ยงไก่ระบบ อินทรีย์ จะต้องให้กินอาหารอินทรีย์ เกษตรกรสามารถเสริมวัตถุดิบ หรือผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น มะละกอ ข้าวโพด กากถั่ว ต้นกล้วย พืชผักสวนครัวและสมุนไพร เป็นต้น

อุปกรณ์สำหรับให้อาหารและน้ำ

1. อุปกรณ์ให้อาหารสำหรับลูกไก่ช่วงอายุ 7 วันแรก ให้ใช้ถาดแบน 1 ถาดต่อลูกไก่ 50 ตัว หลังจากนั้นใช้ถาดแขวน 1 ถาดต่อไก่ 25 ตัว โดยแบ่งให้อาหารวันละ 2 ครั้ง และมีอาหารกินอย่าง เพียงพอ

2. อุปกรณ์ให้น้ำ สำหรับไก่ช่วงอายุ 1 – 2 สัปดาห์แรก ให้ใช้ถังน้ำ ขนาด 4 ลิตร 1 ถัง ต่อไก่ 100 ตัว หลังจากนั้นใช้ถังน้ำขนาด 8 ลิตร 1 ถังต่อไก่ 50 ตัว และมีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา

เตรียมโรงเรือน

1. อุปกรณ์ แปลงหญ้า อาหารและน้ำให้พร้อมก่อน นำไก่เข้ามาเลี้ยง
2. เมื่อลูกไก่มาถึงฟาร์ม ให้เลี้ยงขังในโรงเรือนกกลูกไก่เป็นเวลา 21 วัน จึงปล่อยไก่ ออกมาภายนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้า และนำไก่กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
3. หลังจากนั้นปล่อยให้ไก่ออกมาภายนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้า และนำไก่ กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
4. ไก่ควรได้รับแสงสว่างตามธรรมชาติ หรือหากมีการเพิ่มแสง ควรให้แสงสว่างที่ไม่จ้า เกินไป (ไม่เกิน 15 ชั่วโมง/วัน)
5. ทำความสะอาดอุปกรณ์ให้น้ำทุกวัน และล้างอาหารอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

การอนุบาลลูกไก่ของเกษตรกรทั้ง 3 ราย โดยการฝากอนุบาลลูกไก่ภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็นเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยใช้หลอดไฟ 60 วัตต์ จำนวน 4 หลอด เพื่อช่วยในการกกไก่ ใช้พลาสติกกันลมเพื่อเพิ่มความอบอุ่น การให้น้ำให้อาหารวันละ 2 ครั้ง ตัดจอยปากไก่ให้วัคซีนรวมสองครั้ง (ภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 การอนุบาลลูกไก่ การตัดจอยปากไก่ และการให้วัคซีน ณ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ

3. การดูแลและให้อาหารไก่รุ่น และการจำหน่าย

หลังจากนั้นอนุบาลลูกไก่ ครบ 2 สัปดาห์ เกษตรทั้ง 3 ราย รับลูกไก่ไปเลี้ยงที่โรงเรือนเลี้ยงไก่ตนเอง มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) นายอัคราฐ กองระบาง รับลูกไก่ เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2561 จำนวน 85 ตัว
- 2) นายสมพงษ์ บุญมา รับลูกไก่ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2561 จำนวน 75 ตัว
- 3) นายสิงห์ทอง ภูยายนาคร รับลูกไก่ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2561 จำนวน 75 ตัว

ภาพที่ 16 การรับลูกไก่ของเกษตรกรทั้ง 3 ราย

ทั้งนี้ ภายหลังจากการอนุบาลลูกไก่ 2 สัปดาห์ เกษตรกรต้องนำลูกไก่ไปเลี้ยงเองที่โรงเรือน ซึ่งต้องอนุบาลลูกไก่ต่อเนื่องไปอีก 2 สัปดาห์ คือ การอนุบาลลูกไก่แรกเกิด 1 - 4 สัปดาห์ โดยต้องให้อาหารไก่อายุ 1 - 4 สัปดาห์ โดยต้องให้อาหารไก่ อายุ 1 - 4 สัปดาห์ ที่มีโปรตีน 21 % ดังนั้นทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ จึงสนับสนุน อาหารไก่แรกเกิดถึง 4 สัปดาห์ จำนวน 1 กระสอบให้แก่

เกษตรกร เพื่อป้องกันการหยุดชะงักการกินอาหารของไก่ ซึ่งจะมีผลต่อการเจริญเติบโตของไกรุ่นต่อไปการดูแลไกรุ่นถึงจำหน่าย

เกษตรกรรายที่ 1 นายอัษฎาวุธ กองระบาง มีการดูแลและให้น้ำ อาหาร สองครั้งต่อวัน เมื่อไกรุ่น 4 สัปดาห์มีการเปลี่ยนอาหารสำหรับไกรุ่น 4 - 6 สัปดาห์ มีการให้หญ้าและใบกล้วย เพื่อเป็นอาหารเสริมและเพื่อลดความเครียดของไก่ มีการจับบันทึกความเสียหายเนื่องจากไกรุ่นตาย และทำวัคซีนกัมโบโร ทำความสะอาดโรงเรือนและอุปกรณ์ และมีการสู่มัซงน้ำหนักรุ่นไกรุ่นตลอดระยะเวลาการเลี้ยงไก่ การจำหน่ายไกรุ่นเป็น การจำหน่ายไกรุ่นมีชีวิต โดยการจำหน่ายในพื้นที่กิโลกรัมละ 100 บาท (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 วิธีการดูแลและเลี้ยงไก่ ของเกษตรกรรายที่ 1 นายอัษฎาวุธ กองระบาง

เกษตรกรรายที่ 2 นายสมพงษ์ บุญมา และเกษตรกร รายที่ 3 นายสิงห์ทอง ภูยานาคร มีการการให้น้ำ อาหารไกรุ่นสองครั้งต่อวัน มีการจับบันทึกความเสียหายไกรุ่นตาย ทำความสะอาดโรงเรือนและอุปกรณ์ และมีการสู่มัซงน้ำหนักรุ่นไกรุ่นตลอดระยะเวลาการเลี้ยง การจำหน่ายไกรุ่นเป็น การจำหน่ายไกรุ่นมีชีวิต โดยการจำหน่ายในพื้นที่กิโลกรัมละ 100 บาท (ภาพที่ 18)

ภาพที่ 18 วิธีการดูแลและเลี้ยงไก่ ของเกษตรกรรายที่ 2 และรายที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 การติดตามประเมินผลการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ของเกษตรกร

การติดตามประเมินผลการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร ทั้ง 3 ราย มีดังนี้

เกษตรกรรายที่ 1 นายอัมภาวุธ กองระบาง

1) ด้านการจัดการการเกษตร เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ตามขั้นตอนการเลี้ยงไก่ในคู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมือง กรมปศุสัตว์ที่ได้รับจากการเข้าฝึกอบรมระยะเวลา 2 สัปดาห์แรก เกษตรกรฝากอนุบาลลูกไก่ไว้ที่โครงการฯ ใช้หลอดไฟขนาด 60 วัตต์ จำนวน 4 หลอด เพื่อกกไก่ใช้พลาสติกกันลมเพื่อเพิ่มความอบอุ่นแก่ไก่ ให้น้ำ และอาหารไก่ วันละ 2 ครั้ง ตัดจอยปากไก่ และให้วัคซีนจำนวน 2 ครั้ง

2) ด้านคุณภาพผลผลิต หลังจากรับลูกไก่ไปเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2561 จำนวน 85 ตัว เกษตรกรนำลูกไก่ไปอนุบาลที่โรงเรือน โดยให้อาหารไก่แรกเกิด อายุ 1 – 4 สัปดาห์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทางโครงการฯ แต่เกษตรกรประสบปัญหาการเกิดโรคตายไป 20 ตัว สาเหตุจากอากาศเปลี่ยนแปลงในช่วงฤดูฝน คงเหลือไก่จำนวน 65 ตัว เกษตรกรได้มีการจัดบันทึกความเสียหายไก่ตาย และทำวัคซีนกัมโบโร ทำความสะอาดโรงเรือนและอุปกรณ์ การดูแลให้น้ำและอาหาร สองวันต่อครั้ง เมื่อถึงอายุเข้าขุนในสัปดาห์ที่ 4 มีการเปลี่ยนอาหารสำหรับไก่รุ่น 4 – 6 สัปดาห์ ให้หญ้าและใบกล้วยเป็นอาหารเสริม เพื่อลดความเครียดของไก่ จากการสังเกตพบว่าเกษตรกรมีความตั้งใจเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี

3) ด้านการเก็บเกี่ยว เกษตรกรมีการสุ่มชั่งน้ำหนักไก่ตลอดระยะเวลาการเลี้ยงไก่ มีการเริ่มจำหน่ายไก่ในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 และจำหน่ายหมดในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2561 โดย

จำหน่ายได้เงินทั้งหมด 10,465 บาท ต้นทุนทั้งหมด 6,560 บาท ได้กำไรทั้งสิ้น 3,905 บาท เกษตรกรมีความพึงพอใจในการเลี้ยงในครั้งแรก และจะนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ในครั้งต่อไป

4) ด้านการตลาด เกษตรกรได้จำหน่ายไก่มีชีวิต ราคาจำหน่ายในพื้นที่ กิโลกรัมละ 100 บาท แต่เกษตรกรยังขาดความรู้ในการคำนวณต้นทุนการผลิต และยังขาดการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 การติดตามประเมินผลการเลี้ยงไก่ฯ ของเกษตรกร รายที่ 1
นายอัษฎาวุธ กองระบาง

เกษตรกรรายที่ 2 นายสมพงษ์ บุญมา และ เกษตรกรรายที่ 3 นายสิงห์ทอง ภูยายนาคร

1) ด้านการจัดการการเกษตร เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ตามขั้นตอนการเลี้ยงไก่ในคู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมือง กรมปศุสัตว์ที่ได้รับจากการเข้าฝึกอบรม ซึ่งเกษตรกรทั้ง 2 รายมีความตั้งใจดูแลเอาใจใส่ในการเลี้ยงไก่ของตนเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้นำประสบการณ์ตรงจากเกษตรกรรายแรกที่น่าไปเลี้ยงแล้วประสบปัญหาไก่ตาย จึงได้ทำการให้วัคซีนไก่เพิ่มเป็น 3 ครั้ง เกิดความสูญเสียลดลง โดยเกษตรกรรายที่ 2 มีไก่ตายจำนวน 3 ตัว เกษตรกรรายที่ 3 มีไก่ตายจำนวน 1 ตัว

2) ด้านคุณภาพผลผลิต หลังจากทีเกษตรกรทั้ง 2 รายรับลูกไก่ไปเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2561 รายละเอียดจำนวน 75 ตัว เกษตรกรได้นำลูกไก่ไปอนุบาลที่โรงเรียน โดยให้อาหารไก่แรกเกิด อายุ 1 – 4 สัปดาห์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทางโครงการฯ เกษตรกรทั้งสองราย มีการจดบันทึก และดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้อบรมมา และจากการสังเกตและเข้าไปตรวจสอบ พบว่าเกษตรกรทั้งสองรายยังขาดความเอาใจใส่ในเรื่องความสะอาดของโรงเรียน และอุปกรณ์ให้น้ำและอาหารไก่ รวมทั้งการใช้ตาข่ายพลาสติกที่ทึบแสงมากเกินไปทำให้เกิดความชื้นในโรงเรียนเลี้ยงไก่ เมื่อไก่มีอายุเข้าขุนในสัปดาห์ที่ 4 เกษตรกรต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย จึงนำอาหารไก่พื้นเมืองที่ใช้เลี้ยงไก่อายุ 6 สัปดาห์ มาเลี้ยงไก่ ส่งผลให้น้ำหนักไก่ไม่ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

3) ด้านการเก็บเกี่ยว เกษตรกรทั้งสองราย มีการสู่มัซึ่งน้ำหนักของไก่ตลอดระยะเวลาการเลี้ยงไก่ตามที่ได้รับการอบรมมา โดยที่เกษตรกรรายที่ 2 เริ่มจำหน่ายไก่ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 และจำหน่ายไก่หมดในวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2562 โดยจำหน่ายได้เงินทั้งหมด 8,760 บาท จากต้นทุนทั้งหมด 6,475 บาท ได้กำไรทั้งสิ้น 2,285 บาท และเกษตรกรรายที่ 3 จำหน่ายไก่ได้เงินทั้งหมด 8,880 บาท จากต้นทุน 6,525 บาท ได้กำไรทั้งสิ้น 2,355 บาท เกษตรกรมีความพึงพอใจในการเลี้ยงในครั้งแรก และจะนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการเลี้ยงไก่ในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ต่อไป

4) ด้านการตลาด เกษตรกรได้จำหน่ายไก่มีชีวิต ตามราคาจำหน่ายในพื้นที่ กิโลกรัมละ 100 บาท แต่เกษตรกรยังขาดความรู้ในการคำนวณต้นทุนการผลิต และยังขาดการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ (ภาพที่ 20)

ภาพที่ 20 การติดตามประเมินผลการเลี้ยงไก่ฯ ของเกษตรกรรายที่ 2 และรายที่ 3

การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในการผลิตกล้วยหอมทอง

จากการศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรของเกษตรกรในการผลิตกล้วยหอมทองมีเกษตรกรสนใจเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพจำนวน 8 ราย จากเกษตรกรจำนวน 11 ราย (ตารางที่ 17) โดยมีขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพในการผลิตกล้วยหอมทอง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตกล้วยหอมทอง

ในการอบรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตกล้วยหอมทองประกอบด้วย 2 กิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 การอบรมให้ความรู้เรื่องการผลิตกล้วยหอมทองเพื่อการพัฒนาคุณภาพการผลิตกล้วยหอมทองภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยได้จัดขึ้นเมื่อ วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2561 เวลา 08.30 น. ถึง 12.00 น. ที่ห้องประชุมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดย คุณศรินทร์ล ทองเหลือง ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาชีพการผลิตกล้วยหอมทอง ประธานกลุ่มวิสาหกิจกล้วยหอมเมืองแกน และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ โดยการฝึกอบรมในครั้งนี้ วิทยากรได้บรรยายโดยใช้สื่อ ดังนี้

1) การใช้สื่อในการฝึกอบรมประกอบด้วย ขั้นตอนการผลิตกล้วยหอมทอง การจัดการและควบคุมคุณภาพผลผลิต การเก็บเกี่ยว การตลาดกล้วยหอมทอง และอนาคตของอาชีพการปลูกกล้วยหอมทอง ได้มีการนำเสนอในรูปแบบสไลด์ด้วยโปรแกรมนำเสนอ (power point) เรื่อง การผลิตกล้วยหอมทองของกลุ่มวิสาหกิจกล้วยหอมเมืองแกน และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีรายละเอียดดังนี้ 1) ที่มาของการผลิตกล้วยหอมทองของกลุ่มฯ 2) การปลูกและการดูแลรักษากล้วยหอมทอง 3) การเก็บผลผลิตกล้วยหอมทอง 4) การตลาด การทำธุรกิจร่วมกับบริษัท ไทย เอเชีย อะโกรเซอร์วิส จำกัด 5) การคำนวณต้นทุนการผลิต และผลที่คาดว่าจะได้รับการผลิตกล้วยหอมทอง (ภาพที่ 21)

ภาพที่ 21 เกษตรกรที่เข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตกล้วยหอมทอง
ณ ห้องประชุมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น
วิทยากร โดย คุณศรีนวล ทองเหลือง

2) การเอกสารวิชาการเรื่องคู่มือการปลูกกล้วยหอมทองของสำนักส่งเสริมและฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อให้เกษตรกรได้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการการผลิตกล้วยหอมทอง โดยมีวิธีการการผลิตกล้วยหอมทอง ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของกล้วยหอมทอง 2) การปลูกกล้วยหอมทอง 3) การกำจัดหน่อกล้วยหอมทอง 4) การให้ปุ๋ย การค้ำยัน การให้ผล และการคลุมถุง 5) แนวทางการผลิตกล้วยหอมทองในเขตรังสิต อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 6) แนวทางการผลิตกล้วยหอมทองของสหกรณ์การเกษตรทำยางจำกัด อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี (ภาพที่ 22)

ภาพที่ 22 เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการและการรับเอกสารของผู้เข้าร่วมอบรม

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาดูงานและการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการผลิตกล้วยหอมทอง

ในการอบรมเชิงปฏิบัติการการผลิตกล้วยหอมทองโดยการลงมือปฏิบัติ โดย นายอาทิตย์ ศรีภูธร ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น เป็นวิทยากร (ภาพที่ 23) มีผู้เข้าอบรมศึกษาดูงานจำนวน 8 ราย (ตารางที่ 17) และลงมือปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดการการปลูก และการดูแล กล้วยหอมทอง ภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ซึ่งมีขั้นตอนการฝึกปฏิบัติตามคู่มือการปลูกกล้วยหอมทอง (คู่มือการปลูกกล้วยหอมทองใน เอกสารภาคผนวก ข) ขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร มีดังนี้

1. การจัดการการเกษตร พิจารณาตามขั้นตอนของการปลูกกล้วยหอม ดังนี้

คือ การปลูกกล้วยหอมทอง ขุดหลุมให้มีขนาดความกว้าง 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร นำดินที่ขุดตาก ไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ แล้วนำดินดังกล่าวไปรองก้นหลุม ใส่ปุ๋ยหมักที่สลายตัวแล้ว ประมาณ 20 เซนติเมตร คลุกเคล้าปุ๋ยให้เข้ากันกับดินชั้นบน แล้วนำหน่อกล้วยวางลงกลางหลุมกลบดิน รดน้ำ ยอดของหน่อกล้วยควรมีความสูงจากพื้นดินประมาณ 10 เซนติเมตร โดย 1 ไร่ สามารถปลูกกล้วยหอมทองได้ประมาณ 300 ต้น

2. คุณภาพผลผลิต มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) การกำจัดหน่อกล้วย เมื่อต้นกล้วยมีอายุได้ 4 – 6 เดือน จะมีหน่อเกิดขึ้นมา หรือเรียกว่า “หน่อตาม” จะต้องเอาหน่อดังกล่าวออก เพื่อป้องกันการแย่งอาหารจากต้นแม่ ควรเก็บไว้ 1 – 2 หน่อเพื่อพุงต้นแม่ การกำจัดหน่อกล้วยโดยการใช้เสียมหรือมีด คำนวณหน่อที่อยู่เหนือดินและใช้น้ำมันก๊าดหรือสารกำจัดวัชพืชหยอดบริเวณจุดเจริญ การกำจัดหน่อไม่ควรกระทำเมื่อต้นกล้วยออกดอกเนื่องจากจะกระทบต้นแม่ได้

2) การให้ปุ๋ย ระยะเวลาแรกควรให้ปุ๋ยที่มีไนโตรเจน ในช่วง 2 เดือนแรก และให้ปุ๋ยยูเรีย เดือนละครั้ง ในเดือนที่ 3 และ 4 ให้ปุ๋ยสูตรเสมอ 15-15-15 ต้นละ 1 – 2 กิโลกรัม เดือนที่ 5 และ 6 ให้ปุ๋ย 13-13-21 ต้นละ 1 – 2 กิโลกรัม

3) การค้ำยัน มีความจำเป็นต้องค้ำยันเนื่องจากกล้วยหอมทองมีผลตก ควรค้ำยันกล้วยบริเวณโคนต้น โดยใช้ไม้ไผ่ หรือไม้อื่นที่มีง่าม

3. การเก็บเกี่ยว เมื่อกล้วยหอมทองออกดอกที่อายุประมาณ 6 – 7 เดือน และประมาณ 10 เดือน กล้วยหอมทองจะแทงปลี เมื่อปลีสุดให้ตัดปลีทิ้ง เพื่อให้ผลกล้วยได้มีการเจริญเติบโตเต็มที่ ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการดังนี้

1) หลังจากตัดปลีแล้ว ควรหาถุงพลาสติกขนาดใหญ่และยาวกว่าเปลือกกล้วยหอมนำมาคลุมเปลือกกล้วยหอมทอง เปิดปากถุงให้อากาศถ่ายเท

2) ประมาณ 90 - 110 วัน กล้วยจะแก่พอดี สังเกตจากกล้วยหิวสุกท้ายเริ่มกลม สีผลจางกว่าเดิมสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ น้ำหนักของกล้วยต่อหวีประมาณ 5.5 กิโลกรัม

4. การตลาด การส่งขายจะตัดออกเป็นหวี ตัดแต่งผลที่เสียหาย แช่น้ำ 5 นาทีเพื่อล้างยางกล้วย เป่าลมตามช่องเพื่อกำจัดแมลง ทำให้กล้วยแห้ง บรรจุ เพื่อจำหน่าย

ภาพที่ 23 การอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องกล้วยหอมทอง ณ โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น

ตารางที่ 17 กลุ่มเกษตรกร ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพเรื่องการปลูกกล้วยหอมทอง

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	เบอร์โทร
1	นางคำแพง บุญเปิง	145 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-
2	นายประนอม สุยะใหญ่	322 ม.11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0955957006
3	นางศรีน้อย อุปถัมศักดิ์	47 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-
4	น.ส.จิตตา ปินตาเสน	157 ม.9 ต.แม่สอย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0916326480
5	นายคำแก้ว ผัดแดง	253 ม.18 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	-
6	นายสมหวัง แก้วสุดใจ	2 ม.11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0833199897
7	นางสุรีย์ ธนาพร	1 ม.11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0819521163
8	นายประพัศ พลตรี	314 ม.11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่	0844890940

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการการผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกร

จากการสำรวจศักยภาพในการผลิตกล้วยหอมทอง และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มีเกษตรกรเพียง 1 ราย คือ นางประนอม สุยะใหญ่ที่เกษตรกรมีความพร้อมในการผลิตกล้วยหอมทอง เนื่องจากมีพื้นที่ปลูกกล้วยหอมทองเดิมอยู่แล้ว แต่ขาดการดูแล เก็บเกี่ยวผลผลิตเนื่องจากการทำเกษตรอื่น ๆ ร่วมด้วย ดังนั้น ทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ได้เข้าแนะนำการเตรียมพื้นที่ปลูกใหม่และปรับปรุงแปลงปลูกเดิมภายในพื้นที่ของเกษตรกร ผลการลงมือปฏิบัติของเกษตรกรพบว่า

1) การปรับปรุงแปลงปลูกเดิมและเตรียมแปลงปลูกกล้วยหอมทองของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรได้เริ่มดำเนินการปลูกกล้วยหอมทองครั้งแรก ปี พ.ศ. 2559 จำนวน 50 หน่อ พื้นที่จำนวน 1 งาน ปัจจุบัน คงเหลือ 17 กอ เนื่องจาก ยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการแปลงปลูกกล้วยหอมทองและการเก็บเกี่ยวผลผลิตกล้วยหอมทอง ทำให้เกษตรกรไม่สามารถดำเนินการได้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิตกล้วยหอมทองไปจำหน่ายได้ หลังจากเข้าทำการฝึกอบรม เกษตรกรได้ปรับปรุงพื้นที่เดิมและเพิ่มพื้นที่ ข้างเคียงจำนวน 2 งาน เพื่อปลูกกล้วยจำนวน 180 หน่อ โดยซื้อหน่อกล้วยหอมทองพันธุ์ปทุมธานี จำนวน 100 หน่อ แยกจากกอเดิม จำนวน 80 หน่อ (ภาพที่ 24)

ภาพที่ 24 การปรับปรุงดิน การเตรียมพื้นที่ของเกษตรกรเพื่อทำการปลูกกล้วยหอมทอง

การดำเนินการเตรียมแปลงปลูกกล้วย เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2561 พร้อมกับดำเนินการตัดแต่งใบกล้วย หน่อกล้วย กำจัดวัชพืช บำรุงต้นกล้วยเดิมโดยการให้ปุ๋ยทางดินวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2561 เตรียมหลุมปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 180 หลุม ระยะห่าง 2x2 เมตร พร้อมตัดแต่งทำความสะอาดหน่อกล้วย แช่น้ำยากันเชื้อรา และป้องกันปลวกเข้าทำลายหน่อกล้วย ปลูก

กล้วยในหลุมขนาด 50x50 เซนติเมตร ลึก 30 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยอินทรีย์ พร้อมให้รดน้ำ การเข้าดูแลแปลงปฏิบัติงาน ทุก 7 วัน โดยการกำจัดวัชพืช รดน้ำด้วยระบบสปริงเกอร์ ให้ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ทุก 15 วัน กล้วยหอมทองเริ่มแตกใบแรก เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2561 และหน่อเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2561 ดำเนินการเลือกตัดแต่งหน่อกล้วยหอมทองที่ไม่สมบูรณ์ทิ้งโดยคัดเลือกให้เหลือหน่อที่สมบูรณ์ไว้ 1 หน่อ ทำการให้น้ำให้ปุ๋ยบำรุงต้น ต่อไป (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ การขุดหลุม เตรียมหน่อกล้วยแช่น้ำยากันเชื้อรา การตัดแต่งต้นกล้วย และการดูแลให้ปุ๋ย

2) เก็บเกี่ยวผลผลิตกล้วยในพื้นที่เดิม เกษตรกรรายนี้ (นางประนอม สุขะใหญ่) ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการดูแลแปลงปลูกกล้วยหอมทองเดิม และแปลงปลูกกล้วยหอมทองแปลงใหม่ (ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 การเก็บเกี่ยวผลผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ

ขั้นตอนที่ 3 การติดตามประเมินผลการผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกร

การติดตามประเมินผลการผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกร นางประนอม สุยะใหญ่ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 322 หมู่ 11 ต.บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ มีที่ทำกิน 30 ไร่ ประกอบอาชีพทำสวนลำไยและกล้วยหอมทอง จำนวน 45 ไร่ รายได้เฉลี่ยต่อปี จำนวน 200,000 บาท มีหนี้สิน 400,000 ตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร มีดังนี้

1. การจัดการการเกษตร เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองตามที่ได้รับการอบรมตามคู่มือการปลูกกล้วยหอมทอง ของสำนักส่งเสริม และฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่ยังคงขาดความเอาใจใส่ในการดูแลตามขั้นตอนต่าง ๆ ตามที่ได้อบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากยังไม่สามารถให้น้ำ ให้ปุ๋ยตามรอบระยะเวลาการดูแลกล้วยหอมทองได้ จึงทำให้มีต้นกล้วยเสียหายไปบางส่วน

2. คุณภาพผลผลิต เนื่องจากหน่อกล้วยที่ขุดเองภายในสวนมีอายุน้อยเกินไป เป็นสาเหตุที่ทำให้เจริญเติบโตช้า สำหรับแปลงปลูกกล้วยหอมทองเดิมที่ปรับปรุงและดูแลต่อเนื่อง สามารถให้ผลผลิตที่ดีสามารถเก็บผลผลิตเพื่อจำหน่ายในตลาดชุมชนได้เป็นอย่างดี

3. การเก็บเกี่ยว เกษตรกรสามารถเก็บผลผลิตกล้วยหอมทองเพื่อจำหน่าย ครั้งที่ 1 จำนวน 15 หวี ๆ ละ 20 บาท เป็นเงิน 300 บาท การเก็บเกี่ยวผลผลิตครั้งที่ 2 ดำเนินการเก็บผลผลิตกล้วยหอมทองจำหน่ายในตลาดชุมชนบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 จำนวน 20 หวี จำหน่ายในราคาหวีละ 20 บาท มีรายได้ เป็นเงิน 400 บาท รวมการจำหน่ายกล้วยหอมทองในครั้งแรกเป็นเงิน 700 บาท ทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีความพึงพอใจในการผลิตกล้วยหอมทอง จึงมีความตั้งใจเพื่อดำเนินการผลิตกล้วยหอมทองต่อไป

4. การตลาด เกษตรกรสามารถจำหน่ายกล้วยหอมทองได้ในราคาตลาดในพื้นที่ แต่เกษตรกรยังขาดความรู้ในการคำนวณต้นทุนการผลิต ขาดความรู้ในการบรรจุภัณฑ์ผลผลิตออกสู่ตลาด และยังขาดการรวมกลุ่มผู้ปลูกกล้วยหอมทอง (ภาพที่ 27)

ภาพที่ 27 ผลผลิตกล้วยหอมทองของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการและ
สามารถนำไปจำหน่ายได้ราคาที่น่าพอใจ

การประเมินศักยภาพด้านการเกษตรและความต้องการด้านเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถมีส่วนสนับสนุนให้เกษตรกรที่ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ที่สามารถนำความรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ ทั้งด้านการผลิตสัตว์ คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และด้านการผลิตพืช คือ การปลูกกล้วยหอมทอง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรของตนเอง ตามบริบทของพื้นที่ของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าตามที่ได้มีการเรียนรู้ จดจำ สังเกต และนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ทั้งยังสามารถต่อยอดในอาชีพเกษตรของเกษตรกรได้ในอนาคต และการเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางการเกษตรที่ดีต่อกันกับโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ที่มีการประสานงาน การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดจากการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรในพื้นที่บริการของโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ที่มีความต้องการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรที่ เข้าใจในกระบวนการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร และการเข้าถึง จากการสร้างความร่วมมือ ทั้งจากเกษตรกรและจากโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ และเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งผู้ที่เข้าร่วมพัฒนาและผู้ให้การส่งเสริมการพัฒนา เกิดเป็นความยั่งยืนในอาชีพการเกษตรของเกษตรกร และบรรลุจุดประสงค์ของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการด้านการเกษตร และศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น 2) เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ดำเนินการศึกษากับเกษตรกรที่อยู่ในชุมชนโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น มีเขตความรับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า และบ้านห้วยสะแพด ซึ่งมีเกษตรกรทั้งสิ้น 665 ครัวเรือน คิดเป็นประชากร 2,064 คน จากความต้องการด้านเกษตร และศักยภาพของเกษตรกร ทั้งด้านสัตว์ และพืช ด้านสัตว์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ คือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 3 ราย และด้านพืชมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพการปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 1 ราย ในการศึกษาวิจัยนี้ ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

ตอนที่ 2 การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

สรุปผล

ตอนที่ 1 ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร และอยู่ภายใต้ศักยภาพของโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. บริบทหมู่บ้านในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ บ้านดงเย็นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1.1 บริบทพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ทั้งหมดของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าธาร มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 320- 360 เมตร สามารถสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านการเกษตรได้หลากหลายให้กับเกษตรกรในพื้นที่บริการของโครงการฟาร์มตัวอย่างได้ เข้ามามีส่วนร่วม

1.2 บริบทพื้นฐานเกษตรกร เกษตรกรในพื้นที่โครงการที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านการเกษตร มาจาก 5 หมู่บ้าน ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการ ได้มีการคัดเลือกกิจกรรมที่มีความต้องการ จากทั้งหมด 4 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมด้านการผลิตสัตว์ มีจำนวน 7 กิจกรรม คือ การเลี้ยงไก่ไข่โรตไทย การเลี้ยงไก่เล็กฮอร์น การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ การเลี้ยงแพะนม การเลี้ยงเป็ดอู่เหลียง และการเลี้ยงห่าน มีการลงคะแนน (Vote) โดยการใช้บัตรสีฟ้า

2) กิจกรรมด้านประมง คือการเลี้ยงปลานิล และปลาดุกในกระชัง มีการลงคะแนน (Vote) โดยการใช้บัตรสีม่วง

3) กิจกรรมการผลิตด้านพืช จำนวน 19 กิจกรรม คือ การปลูกกล้วยหอมทอง การปลูกแก้วมังกร การบัตเตอร์นัท การปลูกผักเชียงดา การปลูกผักสวนครัว การปลูกเสาวรส การปลูกเมล่อน การปลูกมะเขือเทศ การปลูกอโวคาโด การปลูกมะนาว การปลูกสับปะรด การปลูกมะละกอเรดเลดี้ การปลูกมะม่วง การปลูกมะขามเปรี้ยวฝักใหญ่ การปลูกมะยงชิด การปลูกลำไย การปลูกไผ่ การปลูกหม่อนกินผล และการเพาะเห็ดนางฟ้า ลงคะแนน (Vote) โดยการใช้บัตรสีเหลือง

4) กิจกรรมด้านการแปรรูปทางการเกษตร 4 กิจกรรม คือ ทำไข่เค็ม การทำกล้วยฉาบ การทำนมแพะพาสเจอร์ไลท์ และการทำชาผักเชียงดา ลงคะแนน (Vote) โดยการใช้บัตรสีส้ม

โดยความต้องการของเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านสัตว์และด้านพืช ที่จัดกิจกรรมจากการจัดเวทีชุมชนใน 5 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ครั้ง มีกิจกรรมการเกษตรที่เกษตรกรให้ความสนใจมากที่สุด ด้านการเลี้ยงสัตว์ คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ด้านการปลูกพืช คือ การปลูกกล้วยหอมทอง

2. ความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ที่ผ่านเวทีชุมชนสามารถจำแนกความต้องการของเกษตรกรออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1 ความต้องการด้านผลิตสัตว์ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เกษตรกรมีความต้องการ เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 19 ราย จากการวิเคราะห์ข้อมูล การสอบถามและการสัมภาษณ์ เป็นรายบุคคล สามารถคัดเลือกเกษตรกรที่มีความต้องการและมีคุณสมบัติตามที่โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ระบุ ได้จำนวน 8 ราย เข้าร่วมอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โดยมีเกษตรกรที่มีความเหมาะสม และมีความพร้อมในด้านของพื้นที่ของโครงสร้างโรงเรือน จำนวนเพียง 3 ราย ที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพการเกษตรด้านผลิตสัตว์ คือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่

2.2 ความต้องการด้านผลิตพืช การปลูกกล้วยหอมทอง เกษตรกรมีความต้องการ เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 11 ราย จากการวิเคราะห์ข้อมูล สอบถามและการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล สามารถคัดเลือกเกษตรกรที่มีความต้องการได้จำนวน 8 ราย เข้าร่วมอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

และเกษตรกรที่มีความเหมาะสมและมีความพร้อมในของด้านพื้นที่ปลูก จำนวนเพียง 1 ราย ที่เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพการเกษตรด้านผลิตพืช คือการปลูกกล้วยหอมทอง

3. การศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ด้านศึกษาศักยภาพการเกษตรของเกษตรกรในโครงการฟาร์มตัวอย่างทั้งด้านสัตว์ และด้านพืช มีการพิจารณาศักยภาพด้านการเกษตรที่เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรม ใน 4 ด้านคือ 1) การจัดการการเกษตร 2) ด้านคุณภาพผลผลิต 3) ด้านการเก็บเกี่ยว และ 4) ด้านการตลาด

ด้านการผลิตสัตว์ : ใกล้เคียงห้างค้าเชียงใหม่ มีการสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ดังนี้

1) การจัดการการเกษตร โครงการฟาร์มตัวอย่าง บ้านดงเย็น จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ และสร้างความรู้ และความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ในด้านการสร้างโรงเรือน การส่งเสริมวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ให้กับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรม

2) ด้านคุณภาพผลิต เกษตรกรที่มีศักยภาพ และเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ สามารถผลิตไก่ประดู่หางดำที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด สามารถทำวัคซีนให้กับไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เพื่อป้องกันการติดเชื้อ และลดการสูญเสียจำนวนไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ด้านการสร้างโรงเรือนสำหรับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ควรตั้งห่างจากชุมชน 10 เมตร ขึ้นไป เพื่อป้องกันโรคระบาดที่จะเกิดกับไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ นอกจากนี้ การสร้างโรงเรือนควรมีตาข่ายพรางแสง เพื่อป้องกันศัตรูทางธรรมชาติ เช่น งู หรือฟังพอน ที่จะมาทำอันตรายไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ด้านการให้น้ำ และอาหารสำหรับไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ควรมีการรักษาความสะอาดเพื่อป้องกันการติดเชื้อมาสู่ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และควรมีการให้อาหารตามอายุของไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่เพื่อให้ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ได้น้ำหนักตามที่กำหนด ส่งผลให้ขายได้ราคาที่ดี

3) ด้านการเก็บเกี่ยว ทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ได้จัดเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแล และให้ความรู้ ชี้แนะแก่เกษตรกรที่เลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่เป็นประจำทุกสองอาทิตย์ เพื่อสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรว่าผลผลิตไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ที่เกษตรกรเลี้ยงสามารถเก็บเกี่ยวไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ได้ตามอายุที่กำหนด และน้ำหนักของไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่จะได้อายุที่ดี

4) ด้านการตลาด โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ มีการสนับสนุนการตลาดให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ และสร้างกลุ่มในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสามารถสร้างมาตรฐานด้านราคาตามกลไกการตลาดและสร้างมาตรฐานการผลิตไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ที่มีคุณภาพในอนาคต

ด้านผลิตพืช : การปลูกกล้วยหอมทอง มีการสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ดังนี้

1) ด้านการจัดการการเกษตร สำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ได้เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงานการปลูกกล้วยหอมทอง และรับคำแนะนำจากโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ เพื่อให้การลงมือปฏิบัติในการปลูกกล้วยหอมทองให้ได้ผลผลิตตามที่ตลาดต้องการ

2) ด้านคุณภาพผลผลิต เกษตรกรมีความรู้และความเข้าใจในการผลิตกล้วยหอมทอง และมีพื้นที่ที่เหมาะสม ตั้งแต่ 1 – 5 ไร่ขึ้นไป การให้ระบบน้ำ ปูย และสารกำจัดโรค แมลง

3) ด้านการเก็บเกี่ยว ทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ได้เข้าไปให้คำแนะนำเรื่องอายุของการเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง และระยะปลอดภัยในการใช้สารกำจัดโรค และแมลงก่อนการเก็บเกี่ยว

4) ด้านการตลาด เกษตรกรมีการจำหน่ายผลผลิตภายในชุมชนของโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ มีการบรรจุผลผลิตกล้วยหอมทองเพื่อส่งขาย และในอนาคตทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ จะร่วมส่งเสริมการสร้างกลุ่มผู้ปลูกกล้วยหอมทองเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการตลาดและการจำหน่ายผลผลิตกล้วยหอมทอง นอกจากนี้ทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ยังสร้างโอกาสและสร้างความรู้ในการคำนวณ ต้นทุน กำไรในการผลิตกล้วยหอมทองให้กับเกษตรกรเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรอีกระดับหนึ่ง

ตอนที่ 2 การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร มี 2 กระบวนการ ดังนี้

1. การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงาน และการลงมือปฏิบัติการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยมีการศึกษาและเรียนรู้ขั้นตอนการฝึก ดังนี้

- 1) รูปแบบการสร้างโรงเรือน
- 2) การอนุบาลลูกไก่
- 3) การให้น้ำและให้อาหาร
- 4) การทำวัคซีน
- 5) การตัดจอยปากไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยเกษตรกรที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมด้านโรงเรือน จำนวน 3 ราย และมีประสบการณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมาก่อน ทางโครงการได้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำโรงเรือน พันธุ์ไก่ และอาหารไก่แรกเกิด 1 กระสอบ เมื่อครบกำหนดการเลี้ยงไก่เกษตรกรสามารถจำหน่ายไก่ได้ราคาตามที่กำหนด และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับเกษตรกรได้ดีในระดับหนึ่ง

แม้จะประสบปัญหาที่มีไก่ตายเนื่องจาก สภาพอากาศเปลี่ยนแปลง เมื่อไก่อายุได้ 3 สัปดาห์ เกษตรกรสามารถทำวัคซีนได้ทันการณ์ สามารถลดความสูญเสียที่เกิดกับไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และเกษตรกรมีความสนใจดูแลไก่ได้ดี และมีกำไรจากการขายไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ทั้ง 3 ราย จากการเฝ้าติดตามอย่างใกล้ชิดทางโครงการฯ พบว่า เกษตรกรรายที่ 2 และรายที่ 3 ต้องการลดต้นทุนการผลิตจึงนำเอาอาหารไก่พื้นเมืองที่เคยเลี้ยงมาให้ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จึงทำให้น้ำหนักไก่ไม่ได้ตามเกณฑ์ เหมือนกับเกษตรกรรายแรก ที่ประสบปัญหาไก่ตายไปถึง 20 ตัว แต่ก็สามารถขายไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ได้ราคาที่ดี และมีกำไรมากกว่าเกษตรกรรายที่ 2 และรายที่ 3

2. การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางด้านการเกษตร การปลูกกล้วยหอมทอง

การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านเกษตรของเกษตรกรที่ปลูกกล้วยหอมทอง ที่มีพื้นที่ที่เหมาะสมแต่ยังขาดความรู้และความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทอง เกษตรกรได้เข้าร่วมการฝึกอบรมความรู้ในการปลูกกล้วยหอมทอง จากทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ทำให้เกษตรกรสามารถปรับปรุงพื้นที่ดินเพิ่มเติม และนำหน่อกล้วยหอมทองไปปลูกจำนวน 180 หน่อ โดยมีการเตรียมแปลงปลูก การเตรียมหลุมเพื่อปลูกกล้วยหอมทอง ขนาดระยะห่าง 2x2 เมตร และมีการตัดแต่งหน่อกล้วยแช่น้ำยากันเชื้อรา และป้องกันปลวกก่อนลงปลูกในหลุม ขนาด 50x50 เมตร ลึก 30 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วย ปุ๋ยอินทรีย์ และรดน้ำ ทุก 7 วัน ด้วยระบบสปริงเกอร์ กำจัดวัชพืช และให้ปุ๋ย สูตรเสมอ ทุก 15 วัน ประมาณ 1 เดือนจะแตกหน่อกล้วยเพิ่ม คัดเลือกหน่อที่สมบูรณ์เพียง 1 หน่อ รดน้ำ และให้ปุ๋ยตามที่ได้รับการอบรม

เกษตรกรที่ปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 1 รายที่มีคุณสมบัติเหมาะสมด้านพื้นที่ในการพัฒนาศักยภาพกับโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตกล้วยหอมทองเพื่อจำหน่ายตามเกณฑ์ และขนาดของผลได้ราคาเป็นที่น่าพอใจ ทั้งนี้เกษตรกรประสบปัญหาที่มีต้นกล้วยเสียหาย และตายไปจำนวนหนึ่ง เนื่องจากเกษตรกรขาดการปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้รับการอบรม แต่สามารถยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการขาดความเอาใจใส่ของเกษตรกรเอง และจะนำความบกพร่องที่เกิดขึ้นนำไปปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

งานวิจัยที่สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ได้มีการศึกษาแนวทางจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของเสาวดี (2550) ที่ศึกษาการเพิ่มศักยภาพและความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ที่พัฒนาการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมและการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของกลุ่มแม่บ้านโดยสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในพื้นที่บริการของโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการเกษตรที่ต้องอาศัยการจัดการด้านการเกษตรประกอบเพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา (2547) เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนอำเภอรัตนวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ และปัจจัยจากสมาชิกเกษตรกร และปัจจัยในการบริหารจัดการข้อมูลและข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ เนื่องจากการที่ผู้วิจัยเองมีอีกบทบาทหนึ่งในการเป็นวิทยากรอำนวยความสะดวกที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำ ให้คำปรึกษาและข้อแนะนำกับเกษตรกรที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพ และยังต้องให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกให้นำข้อมูลหรือข่าวสารไปใช้ในการพัฒนาความรู้ทางด้านการเกษตรที่เกษตรกรต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรที่เกษตรกรต้องการอย่างเหมาะสมตามภูมิสังคมของชุมชนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยที่อาศัยกระบวนการที่มีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอเม้ง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย บ้านบวท้าว และบ้านห้วยสะแพด ซึ่งเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตรดังกล่าวมาด้วยความสนใจในกิจกรรมทางการเกษตรที่โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ได้ส่งเสริมเพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร จากการเข้าร่วมการจัดเวทีชุมชนที่โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ในแต่ละพื้นที่ของหมู่บ้าน เพื่อสำรวจความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการพัฒนากิจกรรมการเกษตรด้านใดบ้างที่โครงการฯ ส่งเสริม การนำเสนอและการสาธิตกิจกรรมการเกษตรที่โครงการดำเนินกิจกรรมอยู่ และจากการสำรวจความต้องการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยวิธีการลงคะแนนจากบัตรสีต่าง ๆ ประกอบด้วย กิจกรรมด้านการผลิตสัตว์ ใช้บัตรสีฟ้า กิจกรรมการประมง ใช้บัตรสีม่วง กิจกรรมการผลิตพืช ใช้บัตรสีเหลือง และกิจกรรมด้านการแปรรูปผลผลิต ใช้บัตรสีส้ม โดยกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของเกษตรกร คือ กิจกรรมการผลิตสัตว์ (การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 19 ราย) และกิจกรรมการผลิตพืช (การปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 11 ราย)

จากนั้นได้นำความต้องการของเกษตรกรดังกล่าวที่มีความประสงค์ที่จะพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรที่เกษตรกรสนใจไปทำการคัดเลือกอีกครั้ง เพื่อให้ได้ความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเลี้ยงสัตว์และด้านการผลิตพืช จำนวน 75 คน จากจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมในครั้งที่ 2 จำนวน 165 คน โดยได้ความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตสัตว์ คือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 19 คน และด้านการผลิตพืช คือการปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 11 คน และทำการเก็บข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรเกี่ยวกับเพศ อายุ ศาสนา

อาชีพหลัก ประสบการณ์การประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง ประสบการณ์การประกอบอาชีพรอง ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานด้านการเกษตร รายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือน ภาระหนี้สินในครัวเรือน พื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่ดินทำการเกษตร พื้นที่เช่าทำการเกษตร แหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร ไฟฟ้าในพื้นที่ทำการเกษตร ถนนเข้าพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งเงินทุนทางการเกษตร การอบรมทางด้านการเกษตร และการพิจารณาศักยภาพ 4 ด้านของเกษตรกร คือ 1) ด้านการจัดการเกษตร 2) ด้านคุณภาพผลผลิต 3) ด้านการเก็บเกี่ยว และ 4) ด้านการตลาด

จากการคัดเลือกคุณสมบัติของเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรกับโครงการฟาร์มตัวอย่าง บ้านดงเย็น พบว่าเกษตรกรที่มีความพร้อมและเหมาะสมในด้านพื้นที่การสร้างโรงเรือนการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ มีจำนวน 3 ราย จาก จำนวน 8 ราย โดยโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ ได้สนับสนุนพันธุ์ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ อายุ 2 สัปดาห์ ให้แก่เกษตรกรเพื่อลดอัตราเสี่ยงการเสียชีวิตของลูกไก่ และมีการติดตามการดูแลไก่รุ่น ตลอดจนการให้น้ำ อาหาร วัคซีน การดูแลเรื่องความสะอาดไปจนถึงการเก็บเกี่ยว และจำหน่าย และมีการประเมินผลจากประสบการณ์การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ของเกษตรกรที่เป็นการเลี้ยงครั้งแรก ซึ่งพบปัญหาอุปสรรคของสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดโรคและไก่ตาย สำหรับด้านการผลิตพืชคือ การปลูกกล้วยหอมทอง มีเกษตรกรที่เข้าร่วมอบรมและศึกษาดูงาน จำนวน 8 ราย พบว่ามีเกษตรกรเพียง 1 รายที่มีความพร้อมเชิงพื้นที่ปลูก โดยเกษตรกรได้มีการปรับปรุงแปลงปลูกเดิม ปรับปรุงดิน เตรียมแปลงตามที่ได้เข้าร่วมอบรม โดยได้มีการจัดซื้อหน่อกล้วยหอมทองพันธุ์ประทุมธานีมาปลูก และแยกหน่อจากกอกล้วยเดิมที่เคยทิ้งร้าง ดำเนินการปลูก ดูแลรักษา การป้องกันโรคและแมลงก่อนการปลูก การบำรุงรักษาต้นกล้วย การให้น้ำ การกำจัดวัชพืช การตัดแต่งผลผลิตจำหน่ายตามระยะเวลาที่กำหนด ปัญหาที่พบคือ เกษตรกรมีความรู้และความเข้าใจเรื่องการปลูกกล้วยหอมทองแต่ยังขาดความเอาใจใส่ในการดูแลรักษาตามขั้นตอนที่ได้อบรมมา ทำให้มีผลผลิตเกิดความเสียหายบางส่วน

จากการวิจัยที่มีส่วนร่วมของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้จากความต้องการของเกษตรกรเองแล้ว ยังเป็นการระเบิดจากข้างในของเกษตรกรที่มีความต้องการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรเองทั้งทางด้านผลิตสัตว์ และการผลิตพืช โดยทางโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ ได้มีการแนะนำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร มีการศึกษาข้อมูลในด้านที่เกษตรกรสนใจอย่างเป็นระบบ ทำเป็นขั้นเป็นตอน มีการจดบันทึกในขั้นตอนการปฏิบัติ หากเกิดปัญหาหรือข้อบกพร่อง จะสามารถพิจารณาถึงสาเหตุและสามารถแก้ไขได้ทันการณ์ นอกจากนี้ทางโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ โดยผู้วิจัยเองได้มีการติดตามและประเมินผลจากแบบสัมภาษณ์ทั้งก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร และยังทำหน้าที่เป็นวิทยากรอำนวยความสะดวกเพื่อให้ความรู้ด้านผลิตสัตว์ และด้านผลิตพืช และประสานงานโดยการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญด้านการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และการปลูกกล้วยหอมทอง มาถ่ายทอดความรู้ที่เกษตรกรให้ความสนใจที่ต้องการ

เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร ณ โครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ หลังจากที่เกษตรกรได้ผ่านขั้นตอนการอบรมความรู้ที่เกษตรกรสนใจจะพัฒนาศักยภาพแล้ว วิทยากรอำนวยความสะดวกยังได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโครงการและให้ข้อเสนอแนะ คำแนะนำต่าง ๆ ตลอดจนให้คำปรึกษาในข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และวิธีการปลูกกล้วยหอมทอง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเกษตรกรที่เข้ามาร่วมพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรซึ่งเกษตรกรเลือกที่จะพัฒนาเพื่อเป็นการต่อยอดการเกษตรและเรียนรู้และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ที่ประสบปัญหาไก่ตาย การทำวัคซีนป้องกันโรคสำหรับไก่ การขุนไก่ให้น้ำหนักตามราคาที่กำหนด หรือการบำรุงดูแลต้นกล้วยหอมทอง การให้น้ำ ให้อุ๋ย การเตรียมความพร้อมก่อนการตัดผลผลิตกล้วยหอมทองออกจำหน่าย ที่กล่าวมานั้นทั้งผู้วิจัยและเกษตรกรได้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และหาข้อบกพร่องเพื่อทำการแก้ไข และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันเวลา จากการนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรมาปรับใช้ในการทำการเกษตรที่เกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรที่เกษตรกรเลือก เป็นการระเบิดจากข้างในที่เกษตรกรมีความสนใจในการพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านสัตว์และด้านพืช การทำงานอย่างมีขั้นตอน มีการจดบันทึกเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันเวลา เช่น การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ของเกษตรกรได้มีการทำวัคซีนไก่เพิ่มขึ้นเพื่อป้องกันไก่ตาย จากสภาพอากาศเปลี่ยนแปลง และการมีส่วนร่วมกันเพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรกับโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ เพื่อสร้างความเป็นพันธมิตรทางการเกษตรและสามารถสร้างเครือข่ายทางการเกษตรเพื่อสร้างความยั่งยืนในอาชีพเกษตรกร ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้และเลี้ยงตนเองได้อย่างพอมีพอกินไม่ขัดสนเกิดความยั่งยืนในอาชีพและสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างพอเพียง

ทั้งนี้ จากการติดตามและประเมินผลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพทั้งก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพในด้าน การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เกษตรกรทั้งสามรายสามารถจำหน่ายไก่ได้ราคาเป็นที่น่าพึงพอใจตามราคาที่ต้องตลาดกำหนด และการติดตามประเมินผลเกษตรกรที่ปลูกกล้วยหอมทอง พบว่า มีความพึงพอใจในการจำหน่ายผลผลิตได้ระดับหนึ่ง แต่ในด้านการคิดต้นทุนในการผลิตและการจัดจำหน่าย ทางโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ ต้องมีการเสริมความรู้และทักษะให้กับเกษตรกรเพิ่มเติม เพื่อให้เกษตรกรสามารถวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรเอง และยังเป็นการสร้างเครือข่ายทางการเกษตรในการผลิตไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และการปลูกกล้วยหอมทอง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอาชีพของเกษตรกรและตามที่ทางโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ ได้ตั้งเป้าหมายไว้

ข้อเสนอแนะ

สำหรับโครงการและผู้วิจัย

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งศึกษาข้อมูล ทางด้านกิจกรรมทางการเกษตรหลากหลายกิจกรรม อาทิเช่น กิจกรรมการผลิตสัตว์ 7 กิจกรรม กิจกรรมการผลิตพืช 19 กิจกรรม กิจกรรมการประมง กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตการเกษตร 4 กิจกรรม ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่โครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ ให้การส่งเสริมนั้น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของโครงการ ฯ มีการบริหารจัดการรูปแบบโครงการฯ ที่เป็นระบบและเป็น ขั้นตอน เน้นการความต้องการของเกษตรกร และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรเป็นหลัก และเพื่อ พัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ให้สามารถดำรงอาชีพทำการเกษตรบนพื้นฐานของความพอเพียง สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว เกิดความยั่งยืนในอาชีพการเกษตร โดยทางโครงการฟาร์มตัวอย่าง ตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ควรจัดเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ข้อเสนอแนะ ความรู้แก่เกษตรกรในชุมชนพื้นที่ บริการของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเครือข่ายทางการเกษตรที่ดีต่อกัน และ พัฒนาเกษตรกรตามความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร ซึ่งจะทำให้เกิดการระเบิดจากความต้องการ ภายในของเกษตรกรที่แท้จริงที่ต้องการเข้ามาพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร และควรพัฒนากิจกรรม ทางการเกษตรที่เกษตรกรให้ความสนใจตามบริบทและตามภูมิสังคมของเกษตรกรที่ควรจะเป็น สิ่งเหล่านี้สามารถจะสร้างความยั่งยืนในอาชีพ และเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

สำหรับเจ้าหน้าที่โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาศักยภาพการเกษตรของตนเอง การเข้าร่วมฝึกปฏิบัติด้านการเกษตรจากทางโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ มีหลากหลายชนิดกิจกรรมที่ให้ เกษตรกรในพื้นที่บริการของโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ จากการเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพทางการเกษตร ของเกษตรกรและจากประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรของ เกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีความรู้และสามารถจากศักยภาพด้านการเกษตรที่เกษตรกรเลือกเพิ่มขึ้น จากการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร และควรจัด เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและให้ความรู้และคำแนะนำด้านการเกษตรต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรได้เข้ามาฝึกอบรม และฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมเพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกร เพื่อพัฒนาศักยภาพของ เกษตรกร และสร้างการมีส่วนร่วมไปพร้อมกับโครงการฟาร์มตัวอย่าง ตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาการเกษตร เพื่อความมั่นคงทางเครือข่ายเกษตรกรที่ดีต่อกัน และ สร้างการมีส่วนร่วมที่ดีระหว่างชุมชนและโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

สำหรับเกษตรกร

ควรพัฒนาตนเองโดยการพยายามติดต่อกับเจ้าหน้าที่อยู่เสมอ คอยติดตามข่าวสารจากโครงการ ตลอดจนคอยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โครงการจัดให้มีขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป ควรจะทำการศึกษาและต่อยอดเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการพัฒนาผลผลิตของเกษตรกรอย่างไรให้ได้คุณภาพ รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์ทุนผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อย่างไรก็ตาม ใด ๆ ให้เกิดความคุ้มค่า คุ้มทุน ในการทำการเกษตรในอนาคตเพื่อความยั่งยืนในอาชีพเกษตรกร

บรรณานุกรม

- กฐิน ศรีมงคล. 2542. การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2546. คู่มือการจัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จกลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ. 2544. โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จกลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ อำเภอจอมทอง, อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จกลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ.
- ช่อมาลา มานะ และ อารมณ์ โอภาสพัฒนากิจ. 2560. ศักยภาพการจัดการตลาดผลิตผลทางการเกษตรของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. แก่นเกษตร, 45(ฉบับพิเศษ 1), 527-533.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. 2541. วิฤตสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิฤต.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. 2538. การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง บรม และ บวร เพื่อสร้างสรุุดมการณ์แผ่นดินทองหนองจอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธันวา จิตต์สงวน. 2543. การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : บทวิเคราะห์จากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิคม ไชยวรรณ. 2540. โครงการวิจัย “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อขยายเกษตรกรรมยั่งยืนของแม่ทา”. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรหมพันธุ์ เชษฐรงค์. 2543. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิศมัย ตรีวิชา. 2543. การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานตามกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มูลนิธิชัยพัฒนา. ม.ป.ป. **แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html (4 ตุลาคม 2560).
- योगโย สวัสดิ์พิริยะ. 2535. **บทบาทการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วสันต์ ชุณหวิจิตร. 2558. การปลูกกล้วยหอมทอง. **ข่าวสารเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**, 60(2), 59-72.
- วิทยา จันทะวงศ์ศรี. 2547. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2549. **เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: 12 เซ็นจูรี.
- _____. 2556. **โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.rdpbproject.com/press56/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=155 (4 ตุลาคม 2560).
- _____. ม.ป.ป. **หลักการทรงงาน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.rdpb.go.th/th/King/หลักการทรงงาน-C24> (17 ธันวาคม 2562).
- สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์. 2559. **คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์**. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- สิทธิรัฐ ประพุทธิติสาร. 2546. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุนทร สุนันท์ชัย และ วิศนี ศิลตระกูล. 2534. **หยั่งรากชีวิตชนบท**. กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- เสาวดี ศรีฟ้า. 2550. **แนวทางการเพิ่มศักยภาพและความร่วมมือของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อาตุล พลเสน. 2550. **การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกริก.
- Denzin, N. 2010. **An Introduction to Triangulation**. Geneva, Switzerland: UNAIDS.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกร

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

จากหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้สร้างขึ้นเพื่อสำรวจความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านห้วยสะแพด บ้านบวักห้า บ้านท่ากอม่วง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย ซึ่งจะนำผลสำรวจมาประกอบการทำวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็นต่อไป จึงขอความร่วมมือให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านให้ครบถ้วน จักขอบคุณยิ่ง

(กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด)

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ชื่อ-สกุล.....หมู่บ้าน.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....เบอร์โทรศัพท์.....

1.2 เพศ 1. หญิง 2. ชาย อายุ.....ปี

1.3 นับถือศาสนา 1. พุทธ 2. คริสต์ 3. อิสลาม 4. อื่นๆ (ระบุ).....

1.4 -อาชีพหลัก ระบุ

1).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

2).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

3).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

4).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

-อาชีพรอง.....ระบุ.....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

1.5 ระดับการศึกษา 1.ต่ำกว่าระดับมัธยมตอนต้น 2 ระดับมัธยมต้น (ม.1-ม.3)

3. ระดับมัธยมปลาย (ม.4-ม.6) 4.ระดับ ป.ว.ช

5.ระดับ ป..ว.ส. 6.ระดับปริญญาตรี 6.สูงกว่าระดับปริญญาตรี

1.6 สมาชิกในครัวเรือน.....คน 1.7 วัยแรงงาน (15 - 60 ปี) ..... คน

1.8 แรงงานภาคเกษตร.....คน

1.9 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน.....บาท

1.10 ภาระหนี้สิน 1. มี 2. ไม่มี

1.11 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และการทำการเกษตร

-ที่อยู่อาศัย 1. มี จำนวน.....ไร่ 2. ไม่มี

-ที่ดินทำกิน 1. มี จำนวน.....ไร่ ระบุกิจกรรมทำดำเนินการในที่ดินทำกิน

1).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

2).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

3).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

4).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

5).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

2.เช่าจำนวน.....ไร่ ค่าเช่า.....ต่อเดือน/ปี/ฤดูกาลเพาะปลูก

3. ไม่มี

-แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 1. มี ระบุแหล่งน้ำ

น้ำบาดาล หนองน้ำ หนองน้ำสาธารณะ 2. ไม่มี

-แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

1. มี ระบุแหล่งน้ำ

สระน้ำ.....

น้ำบาดาล.....

อ่างเก็บน้ำส่วนกลาง.....

แหล่งน้ำธรรมชาติ.....

อื่น ๆ.....

2. ไม่มี

-ไฟฟ้า 1. มี 2. ไม่มี

-ถนนเข้าพื้นที่ทำกิน 1. มี 2. ไม่มี

1.12 แหล่งเงินทุนของเกษตรกร.....ร้านค้าที่ให้เครดิตปัจจัยการผลิต.....

1.13 เกษตรกรเคยได้รับการอบรมด้านการเกษตร 1. มี ระบุเรื่องที่อบรม

1)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

2)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

3)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

4)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

5)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

2. ไม่มี

ตอนที่ 2 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

2.1 ความต้องการการพัฒนาด้านทักษะความรู้ด้านการเกษตร

2.1.1 การฝึกอบรม เรื่อง.....

2.1.2 การศึกษาดูงาน เรื่อง.....

2.1.3 การฝึกงานโดยการลงมือปฏิบัติ เรื่อง.....

2.1.4 อื่นๆ.....

2.2 ความต้องการเรื่องวัสดุอุปกรณ์/เทคโนโลยีการเกษตร

-ด้านการเลี้ยงสัตว์.....

-ด้านการประมง.....

-ด้านการปลูกพืช.....

-ด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร.....

-อื่นๆ.....

2.3 ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการเกษตร

.....
 .....
 .....

2.4 ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในอดีต ถึงปัจจุบัน

.....
 .....
 .....
 .....

2.5 ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร ระบุ

.....
 .....

ลงชื่อ.....

(.....)

เกษตรกร/ผู้ให้ข้อมูล

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้บันทึกข้อมูล

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน
ของเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ประดู่หางดำ

เกษตรกร กลุ่มไก่อ่ประตูทางดำ

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

จากหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้สร้างขึ้นเพื่อสำรวจความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านห้วยสะแพด บ้านบวักห้า บ้านท่ากอม่วง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย ซึ่งจะนำผลสำรวจมาประกอบการทำวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการเกษตร ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยว และด้านการตลาด ของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็นต่อไป จึงขอความร่วมมือให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านให้ครบถ้วน จักขอบคุณยิ่ง

(กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด)

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ชื่อ-สกุล.....หมู่บ้าน.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....เบอร์โทรศัพท์.....

1.2 เพศ 1. หญิง 2. ชาย อายุ.....ปี

1.3 นับถือศาสนา 1. พุทธ 2. คริสต์ 3. อิสลาม 4. อื่นๆ

(ระบุ).....

1.4 -อาชีพหลัก ระบุ

1).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

2).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

3).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

- 4).....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี
 -อาชีพรอง.....ระบุ.....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี
- 1.5 ระดับการศึกษา 1.ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2.ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)
 3. ระดับมัธยมศึกษาปลาย (ม.4-ม.6) 4.ระดับ ป.ว.ช
 5.ระดับ ป..ว.ส. 6.ระดับปริญญาตรี 6.สูงกว่าระดับปริญญาตรี
- 1.6 สมาชิกในครัวเรือน.....คน 1.7 วัยแรงงาน (15 - 60 ปี) ..... คน
- 1.8 แรงงานภาคเกษตร.....คน
- 1.9 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน.....บาท
- 1.10 ภาระหนี้สิน 1. มี 2. ไม่มี
- 1.11 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และการทำการเกษตร
- ที่อยู่อาศัย 1. มี จำนวน.....ไร่ 2. ไม่มี
- ที่ดินทำกิน 1. มี จำนวน.....ไร่ ระบุกิจกรรมทำดำเนินการในที่ดินทำกิน
- 1).....ชนิด.....จำนวน
 .....ไร่
- 2).....ชนิด.....จำนวน
 .....ไร่
- 3).....ชนิด.....จำนวน
 .....ไร่
- 4).....ชนิด.....จำนวน
 .....ไร่
- 5).....ชนิด.....จำนวน
 .....ไร่
- 2.เช่าจำนวน.....ไร่ ค่าเช่า.....ต่อเดือน/ปี/ฤดูกาลเพาะปลูก
3. ไม่มี
- แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 1. มี ระบุแหล่งน้ำ
- น้ำบาดาล ปะปาหมู่บ้าน ปะปาส่วนภูมิภาค 2. ไม่มี
- แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
1. มี ระบุแหล่งน้ำ
- สระน้ำ.....
- น้ำบาดาล.....
- อ่างเก็บน้ำส่วนกลาง.....
- แหล่งน้ำธรรมชาติ.....
- อื่น ๆ.....
2. ไม่มี

-ไฟฟ้า 1. มี 2. ไม่มี

-ถนนเข้าพื้นที่ทำกิน 1. มี 2. ไม่มี

1.12 แหล่งเงินทุนของเกษตรกร.....ร้านค้าที่ให้เครดิตปัจจัยการผลิต.....

1.13 เกษตรกรเคยได้รับการอบรมด้านการเกษตร 1. มี ระบุเรื่องที่อบรม

1)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

2)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

3)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

4)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

5)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

2. ไม่มี

ตอนที่ 2 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการจัดการการเกษตร ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยว และด้านการตลาด

ด้านการจัดการการเกษตร

2.1 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการจัดการการเกษตร

2.1.1 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำหรือไม่ 1. มี เรื่องใด..... 2. ไม่มี

2.1.2 เกษตรกรมีพื้นที่ที่สามารถดำเนินการในกิจกรรมการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ 1. มี จำนวน.....ไร่ 2. ไม่มี

2.1.3 เกษตรกรมีเงินทุนความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำหรือไม่ 1. มี จำนวนเงิน.....บาท

แหล่งเงินทุน เงินเก็บ เงินกู้ จากธนาคาร..... เงินหมุนเวียนในครอบครัว 2. ไม่มี

2.2.1 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำให้มีคุณภาพที่ดีหรือไม่ 1. มี เรื่องใด..... 2. ไม่มี

ด้านคุณภาพผลผลิต

2.2 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านคุณภาพผลผลิต

2.2.2 เกษตรกรมีปัจจัยการผลิตในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำให้มีคุณภาพที่ดีหรือไม่ 1. มี ปัจจัยการผลิต 2. ไม่มี

โรงเรือนระบุขนาดกว้าง*ยาว.....เมตร

ไฟฟ้า ระบุประเภท.....

ระบบการให้น้ำ ระบุแหล่งน้ำ.....

แหล่งอาหาร ระบุ.....

การให้วัคซีน ระบุ.....

การให้ยาปฏิชีวนะ ระบุ.....

คนเลี้ยง ระบุจำนวน.....คน

ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ระบุห่างจากชุมชน .....เมตร

พื้นที่เลี้ยงไม่เป็นแหล่งโรคระบาดในสัตว์ปีก ระบุ ไม่พบการระบาด .....ปี

สามารถจัดหาอุปกรณ์และเวชภัณฑ์ได้สะดวก ระบุ ห้างร้าน/คลินิกสัตว์/รพ.สัตว์ .....

สามารถสืบค้นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตได้ ระบุแหล่งข้อมูล.....

ด้านการเก็บเกี่ยว(อายุไก่ขุนครบกำหนดจับจำหน่าย)

2.3 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการเก็บเกี่ยว(อายุไก่ขุนครบกำหนดจับจำหน่าย)

2.3.1 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในอายุการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำที่มีจุดคุ้มทุนที่สุดหรือไม่

1. มี ระบุจำนวน.....วัน 2. ไม่มี

2.3.2 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในขนาดน้ำหนักไก่ประดู่หางดำที่ตลาดต้องการหรือไม่

1. มี ระบุจำนวน.....ก.ก. 2. ไม่มี

2.3.3 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในระยะความปลอดภัยในการให้ยาปฏิชีวนะไก่ประดู่หางดำหรือไม่

1. มี ระบุ.....วัน 2. ไม่มี

2.3.4 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในระยะความปลอดภัยในการให้วัคซีนไก่ประดู่หางดำหรือไม่

1. มี ระบุจำนวน.....วัน 2. ไม่มี

ด้านการตลาด

2.4 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการตลาด

2.4.1 เกษตรกรมีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิตจากไก่ประดู่หางดำหรือไม่

1. มี ระบุจำนวน..... 2. ไม่มี

2.4.2 เกษตรกรมีอุปกรณ์สำหรับการขนส่งผลผลิตจากไก่ประดู่หางดำหรือไม่

1. มี ระบุจำนวน..... 2. ไม่มี

2.4.3 เกษตรกรมีรูปแบบการจำหน่ายผลผลิตจากไก่ประดู่หางดำแบบใด

1. ไก่มีชีวิต 2. ไก่ชำแหละ 3 อื่นๆ ระบุ.....

2.4.4 เกษตรกรมีความรู้ที่สามารถคำนวณต้นทุนกำไรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำได้หรือไม่

1. มี ระบุ..... 2. ไม่มี

2.4.5 ในอนาคตเกษตรกรคาดการณ์ว่าจะมีการรวมกลุ่มในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำได้หรือไม่

1. มี ระบุ..... 2. ไม่มี

ตอนที่ 3 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้ โครงการฟาร์ม

ตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

2.1 ความต้องการการพัฒนาด้านทักษะความรู้เรื่องไก่ประดู่หางดำ

2.1.1 การฝึกอบรม เรื่อง.....

2.1.2 การศึกษาดูงาน เรื่อง.....

2.1.3 การฝึกงานโดยการลงมือปฏิบัติ เรื่อง.....

2.1.4 อื่นๆ.....

2.2 ความต้องการเรื่องวัสดุอุปกรณ์/เทคโนโลยีการเกษตรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ

-ด้านการจัดการการเกษตร.....

-ด้านคุณภาพผลผลิต.....

-ด้านการเก็บเกี่ยว.....

-ด้านการตลาด.....

อื่นๆ.....

2.3 ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ

.....
.....
.....

2.4 ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในอดีต ถึงปัจจุบัน

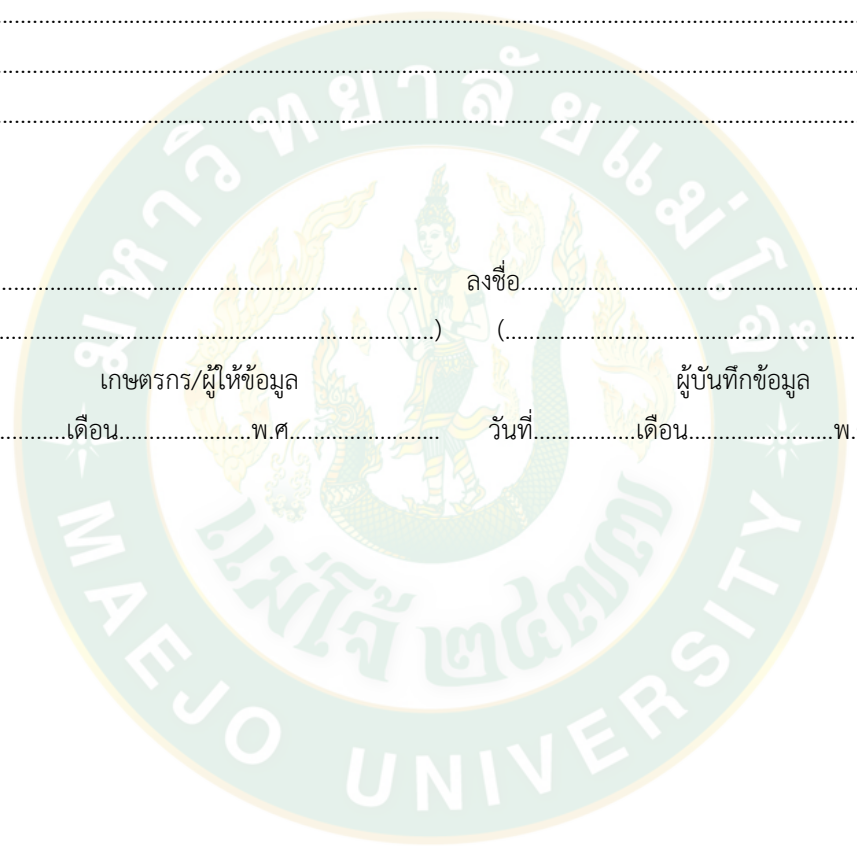
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ลงชื่อ.....
(.....)

เกษตรกร/ผู้ให้ข้อมูล

ผู้บันทึกข้อมูล

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบัน
ของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทอง

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

จากหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้สร้างขึ้นเพื่อสำรวจความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น ทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านห้วยสะแพด บ้านบวักห้า บ้านท่ากอม่วง และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย ซึ่งจะนำผลสำรวจมาประกอบการทำวิจัยเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการเกษตร ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยว และด้านการตลาด ของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็นต่อไป จึงขอความร่วมมือให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านให้ครบถ้วน จักขอบคุณยิ่ง

(กรุณาทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด)

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ชื่อ-สกุล..... หมู่บ้าน..... บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... เบอร์โทรศัพท์.....

1.2 เพศ 1. หญิง 2. ชาย อายุ.....ปี

1.3 นับถือศาสนา 1. พุทธ 2. คริสต์ 3. อิสลาม 4. อื่นๆ (ระบุ).....

1.4 -อาชีพหลัก ระบุ

1)..... ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

2)..... ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

3)..... ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

4)..... ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

-อาชีพรอง..... ระบุ..... ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

- 1.5 ระดับการศึกษา 1.ต่ำกว่าระดับมัธยมตอนต้น 2.ระดับมัธยมต้น (ม.1-ม.3)
 3. ระดับมัธยมปลาย (ม.4-ม.6) 4.ระดับ ป.ว.ช
 5.ระดับ ป..ว.ส. 6.ระดับปริญญาตรี 6.สูงกว่าระดับปริญญาตรี

1.6 สมาชิกในครัวเรือน.....คน 1.7 วัยแรงงาน (15 - 60 ปี) ..... คน

1.8 แรงงานภาคเกษตร.....คน

1.9 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน.....บาท

1.10 ภาระหนี้สิน 1. มี 2. ไม่มี

1.11 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และการทำการเกษตร

-ที่อยู่อาศัย 1. มี จำนวน.....ไร่ 2. ไม่มี

-ที่ดินทำกิน 1. มี จำนวน.....ไร่ ระบุกิจกรรมทำดำเนินการในที่ดินทำกิน

1).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

2).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

3).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

4).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

5).....ชนิด.....จำนวน.....ไร่

2.เช่าจำนวน.....ไร่ ค่าเช่า.....ต่อเดือน/ปี/ฤดูกาลเพาะปลูก

3. ไม่มี

-แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 1. มี ระบุแหล่งน้ำ

น้ำบาดาล ปะปาหมู่บ้าน ปะปาส่วนภูมิภาค 2. ไม่มี

-แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

1. มี ระบุแหล่งน้ำ

สระน้ำ.....

น้ำบาดาล.....

อ่างเก็บน้ำส่วนกลาง.....

แหล่งน้ำธรรมชาติ.....

อื่น ๆ.....

2. ไม่มี

-ไฟฟ้า 1. มี 2. ไม่มี

-ถนนเข้าพื้นที่ทำกิน 1. มี 2. ไม่มี

1.12 แหล่งเงินทุนของเกษตรกร.....ร้านค้าที่ให้เครดิตปัจจัยการผลิต.....

1.13 เกษตรกรเคยได้รับการอบรมด้านการเกษตร 1. มี ระบุเรื่องที่อบรม

1)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

2)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

3)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

4)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

5)อบรมเรื่อง.....ระบุ.....

2. ไม่มี

ตอนที่ 2 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการจัดการการเกษตร ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการเก็บเกี่ยว และด้านการตลาด

- ด้านการจัดการการเกษตร

2.1 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการจัดการการเกษตร

2.1.1 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองหรือไม่ 1. มี เรื่องใด..... 2. ไม่มี

2.1.2 เกษตรกรมีพื้นที่ที่สามารถดำเนินการในกิจกรรมการปลูกกล้วยหอมทอง 1. มี จำนวน.....ไร่ 2. ไม่มี

2.1.3 เกษตรกรมีเงินทุนความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองหรือไม่ 1. มี จำนวนเงิน.....บาท

แหล่งเงินทุน เงินเก็บ เงินกู้ จากธนาคาร..... เงินหมุนเวียนในครอบครัว 2. ไม่มี

2.2.1 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองให้มีคุณภาพที่ดีหรือไม่ 1. มี เรื่องใด..... 2. ไม่มี

- ด้านคุณภาพผลผลิต

2.2 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านคุณภาพผลผลิต

2.2.2 เกษตรกรมีปัจจัยการผลิตในการปลูกกล้วยหอมทองให้มีคุณภาพที่ดีหรือไม่ 1. มี ปัจจัยการผลิต

พื้นที่ปลูก ระบุขนาดจำนวน.....ไร่

ไฟฟ้า ระบุประเภท.....

ระบบการให้น้ำ ระบุแหล่งน้ำ.....

แหล่งปุ๋ย สารกำจัดโรคพืชและแมลง ระบุ.....

คนปลูกและดูแลรักษา ระบุจำนวน.....คน

สามารถจัดหาอุปกรณ์ได้สะดวก ระบุ ห้างร้าน/คลินิกสัตว์/รพ.สัตว์ .....

สามารถสืบค้นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตได้ ระบุแหล่งข้อมูล.....

- ด้านการเก็บเกี่ยว

2.3 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการเก็บเกี่ยว

2.3.1 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในอายุเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทองหรือไม่

1. มี ระบุจำนวน.....ปี 2. ไม่มี

2.3.2 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในขนาดของกล้วยหอมทองที่ตลาดต้องการหรือไม่

1. มี ระบุจำนวนขนาด.....ซ.ม. 2. ไม่มี

2.3.3 เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในระยยะความปลอดภัยในการให้ปุ๋ย ยา ในการปลูกกล้วยหอมทองหรือไม่

1. มี ระบุ.....วัน 2. ไม่มี

- ด้านการตลาด

2.4 ศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ด้านการตลาด

2.4.1 เกษตรกรมีตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิตจากการปลูกกล้วยหอมทองหรือไม่

1. มี ระบุตลาด..... 2. ไม่มี

2.4.2 เกษตรกรมีอุปกรณ์สำหรับการบรรจุหีบห่อและ ขนส่งผลผลิตการปลูกกล้วยหอมทองหรือไม่

1. มี ระบุ..... 2. ไม่มี

2.4.3 เกษตรกรมีรูปแบบการจำหน่ายผลผลิตจากการปลูกกล้วยหอมทองแบบใด

1. ขายเหมา 2. เก็บผลผลิตขายเอง 3. อื่นๆ ระบุ.....

2.4.4 เกษตรกรมีความรู้ที่สามารถคำนวณต้นทุนกำไรในการปลูกกล้วยหอมทองได้หรือไม่

1. มี ระบุ..... 2. ไม่มี

ตอนที่ 3 ความต้องการการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรภายใต้ โครงการฟาร์ม

ตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

2.1 ความต้องการการพัฒนาด้านทักษะความรู้เรื่องกล้วยหอมทอง

2.1.1 การฝึกอบรม เรื่อง.....

2.1.2 การศึกษาดูงาน เรื่อง.....

2.1.3 การฝึกงานโดยการลงมือปฏิบัติ เรื่อง.....

2.1.4 อื่นๆ.....

2.2 ความต้องการเรื่องวัสดุอุปกรณ์/เทคโนโลยีการเกษตรในการปลูกกล้วยหอมทอง

-ด้านการจัดการการเกษตร.....

-ด้านคุณภาพผลผลิต.....

-ด้านการเก็บเกี่ยว.....

-ด้านการตลาด.....

-อื่นๆ.....

2.3 ความต้องการปรึกษาปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพการปลูกกล้วยหอมทอง

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ประเด็นปัญหาด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในอดีต ถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ..... ลงชื่อ.....
 (.....) (.....)

เกษตรกร/ผู้ให้ข้อมูล ผู้บันทึกข้อมูล
 วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภาคผนวก ง

กำหนดการ การอบรมการเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่

กำหนดการ การอบรมการเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
การพัฒนาศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น

วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2561

เวลา 08.30 น. ถึง 16.00 น.

-
- 08.30 น. ลงทะเบียน
- 09.00 น.- พิธีเปิดการอบรมการเชิงปฏิบัติการเรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เพื่อการพัฒนา ศักยภาพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
- 09.10 น.- ชมวีดิทัศน์การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
- 09.30 น.- นายอำพล ปัญญา วิทยาการ
 ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาชีพการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่
 เจ้าของบ้านสวนแพร์ฟาร์ม ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
 บรรยายเรื่อง การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ การจัดการฟาร์มการให้วัคซีน การให้ยาปฏิชีวนะ
 การดูแลคุณภาพผลผลิต การกำหนดการจับจำหน่าย การตลาด การแปรรูป
 ผลิตภัณฑ์จากไก่ประดู่ หางดำเชียงใหม่ และอนาคตของอาชีพการเลี้ยงไก่ประดู่หาง
 ดำเชียงใหม่
- 12.00 น. -รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น.- นายอาทิตย์ ศรีภูธร
 วิทยาการ ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น
 นำผู้เข้าอบรมศึกษาดูงานและลงมือปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดการ การเลี้ยงไก่ประดู่
 หางดำเชียงใหม่ ภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
- 16.00 น. - พิธีปิดการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ภาคผนวก จ

การอบรมการเชิงปฏิบัติการ เรื่องกล้วยหอมทอง

กำหนดการ การอบรมการเชิงปฏิบัติการ
เรื่องกล้วยหอมทอง
เพื่อการพัฒนาศักยภาพเรื่องกล้วยหอมทอง
ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2561 เวลา 08.30 น. ถึง 12.00 น.

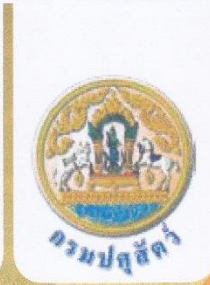
- 08.30 น. ลงทะเบียน
- 09.00 น. พิธีเปิดการอบรมการเชิงปฏิบัติการเรื่องกล้วยหอมทอง เพื่อการพัฒนาศักยภาพ การจัดการการผลิตกล้วยหอมทองให้มีคุณภาพภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตาม พระราชดำริ บ้านดงเย็น
- 09.20 น. คุณศรีนวล ทองเหลือง ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาชีพการปลูกกล้วยหอมทอง ประธานกลุ่มวิสาหกิจกล้วยหอมเมืองแกนและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อ.แม่ แดง จ.เชียงใหม่
 บรรยายเรื่อง การจัดการและควบคุมคุณภาพผลผลิต การเก็บเกี่ยว และการตลาด กล้วยหอมทอง และอนาคตของอาชีพการกล้วยหอมทอง
- 11.00 น.- นายอาทิตย์ ศรีภูธร
 วิทยากร ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น
 นำผู้เข้าอบรมศึกษาดูงานและลงมือปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดการ การปลูกและการ ดูแลกล้วยหอมทอง ภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น
- 12.00 น. พิธีปิดการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ภาคผนวก ฉ

คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ISBN : 978-974-682-397-5

คู่มือ

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์

โดย
สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์
มกราคม 2559

บทนำ

การเลี้ยงไก่ในระบบปล่อยอิสระ (free-range system) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะกลุ่มสหภาพยุโรปและออสเตรเลีย เนื่องจากผู้บริโภคมีความต้องการอาหารที่เป็นธรรมชาติ และความใส่ใจในด้านสวัสดิภาพสัตว์เพิ่มมากขึ้น การเลี้ยงไก่ในระบบปล่อยอิสระเป็นหนทางไปสู่การผลิตในระบบอินทรีย์ ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม ส่งเสริมให้สัตว์มีสุขภาพดีอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพสัตว์และผลผลิตมีคุณภาพสูง

ในปี พ.ศ.2545 กรมปศุสัตว์ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดำเนินการสร้างฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ขึ้น 4 ฝูง ได้แก่ ไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่, ไก่เหลืองหางขาวกบินทร์บุรี, ไก่แดงสุราษฎร์ และไก่ชีท่าพระ ซึ่งมีสมรรถภาพการเจริญเติบโตสูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไป และสามารถเลี้ยงในระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์ได้ดี ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับไก่พื้นเมือง และเป็นทางเลือกให้กับผู้เลี้ยงที่เอาใจใส่ด้านสวัสดิภาพสัตว์ ตลอดจนสามารถตอบสนองต่อผู้บริโภคที่มีความห่วงใยในสุขภาพของตนเอง ดังนั้น กรมปศุสัตว์จึงได้จัดทำคู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์ ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่เกษตรกรต่อไป

ระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ระบบกรงตับ

หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ในโรงบนกรงตลอดเวลาในพื้นที่จำกัดและแคบ ทำให้ไก่ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติได้

ระบบขังคอก

หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ขังปล่อยพื้นภายในโรงเรือนตลอดเวลา

ระบบปล่อยอิสระ

หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ที่ปล่อยให้ไก่ออกนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระ เพื่อให้แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ ทำให้ไก่มีความสุขและอารมณ์ดี

ระบบอินทรีย์

หมายถึง การเลี้ยงไก่ในระบบปล่อยอิสระ และเลี้ยงด้วยอาหารอินทรีย์

ระบบกรงตับ

ระบบขังคอก

ระบบปล่อยอิสระ

พันธุ์ไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

กรมปศุสัตว์ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดำเนินการ
สร้างฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ขึ้น 4 ฝูง ได้แก่ ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่,
ไก่เหลืองหางขาวบึงบอระเพ็ด, ไก่แดงสุราษฎร์ และไก่ซีท่าพระ ซึ่งมีสมรรถภาพ
การเจริญเติบโตสูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไปและสามารถปรับตัวเข้ากับระบบการ
เลี้ยงปล่อยอิสระหาอาหารกินตามธรรมชาติได้เก่ง

	ประดู่ หางดำ เชียงใหม่	เหลือง หางขาว บึงบอระเพ็ด	แดง สุราษฎร์	ซี ท่าพระ
ลักษณะทางเศรษฐกิจ				
อายุเมื่อไข่ฟองแรก (วัน)	183	189	192	224
น้ำหนักตัวเมื่อไข่ฟองแรก (กรัม)	2,037	1,937	1,843	1,706
น้ำหนักไข่ฟองแรก (กรัม)	36	36	36	39
น้ำหนักตัวแรกเกิด (กรัม)	32	31	28	29
น้ำหนักตัวอายุ 12 สัปดาห์ (กรัม)	1,235	1,133	1,099	1,157
น้ำหนักตัวอายุ 16 สัปดาห์ (กรัม)	1,621	1,530	1,504	1,507
อัตราแลกเนื้อ (0 – 12 สัปดาห์)	3.3	3.6	3.7	3.3
อัตราแลกเนื้อ (0 – 16 สัปดาห์)	3.8	4.0	4.0	3.8

โรงเรียนและพื้นที่เลี้ยงไก่ระบบปล่อยอิสระ

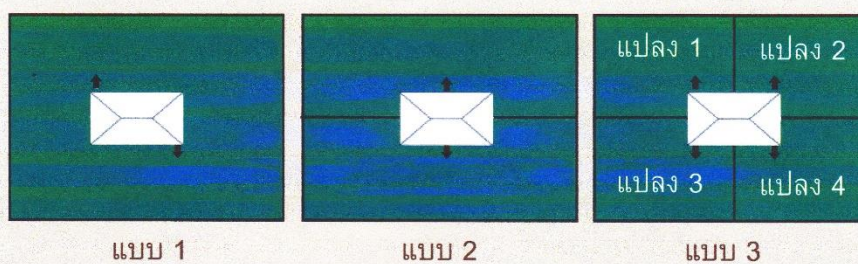
1. ที่ตั้งฟาร์มควรห่างไกลจากชุมชน เป็นที่ดอนน้ำไม่ท่วม
2. เป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกหญ้าสำหรับให้ไก่กินได้ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยใช้สารเคมีที่ห้ามใช้อย่างน้อย 3 ปี หรือได้มีการตรวจสอบคุณภาพดินว่าปราศจากสารเคมีหรือโลหะหนักที่เป็นอันตราย
3. โรงเรียนและพื้นที่ปล่อยเลี้ยงอิสระต้องแยกจากพื้นที่พักอาศัยชัดเจน โดยยึดหลักในโรงเรียนใช้พื้นที่ 0.1 ตารางเมตรต่อตัว สำหรับไก่ขุน และ 0.5 ตารางเมตรต่อตัว สำหรับไก่พ่อแม่พันธุ์ โดยมีพื้นที่ปล่อยอิสระที่มีหญ้าให้กิน 5 ตารางเมตรต่อตัว
4. พื้นโรงเรียนควรเป็นคอนกรีต ต้องมีวัสดุรองพื้นคอก หนา 3-5 นิ้ว และต้องมีรั้วไซ้ 1 ช่องต่อแม่ไก่ 4 ตัว มีประตูเข้าออก 2 ด้าน เพื่อหมุนเวียนปล่อยไก่ออกสู่แปลงปล่อยอิสระ

รูปแบบแปลงโรงเรือน

หากเลี้ยงไก่พ่อแม่พันธุ์ จำนวน 100 ตัว ใช้โรงเรือนขนาด 50 ตารางเมตร
ใช้พื้นที่ปล่อยอิสระ 500 ตารางเมตร โดยแบ่งเป็นแปลงย่อยได้หลายแบบ
ดังนี้

การเปิดประตูโรงเรือน

ให้เปิดประตูโรงเรือนเพียงประตูเดียวในแต่ละวันตามรอบการ
หมุนเวียนแปลงหญ้า

การหมุนเวียนปล่อยแปลง

แบบ 1 - ไม่แบ่งแปลงย่อย ให้ไก่ออกสู่แปลงหญ้าได้อย่างอิสระในช่วง
กลางวัน โดยเปิดประตูสลับด้านให้ไก่ออก

แบบ 2 - แบ่งเป็นแปลงย่อย 2 แปลง ขนาดเท่าๆ กัน ปล่อยให้เข้ากิน
หญ้าแปลงย่อยละ 30 วัน

แบบ 3 แบบแบ่งเป็นแปลงย่อย 4 แปลง ขนาดแปลงย่อยเท่าๆ กัน
ปล่อยให้เข้ากินหญ้าแปลงย่อยละ 10 วัน

อาหารและน้ำ

ในระยะแรก ควรเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปไก่ไข่ตามระยะเวลาของไก่ หลังจากมีประสบการณ์แล้ว สามารถเลือกใช้อาหารได้ตามความเหมาะสม อาหารสัตว์ต้องปลอดภัยจากสารเคมีที่ก่อให้เกิดอันตราย และไม่มีการเสริมยาปฏิชีวนะ มีน้ำสะอาดให้กินอย่างสม่ำเสมอ แต่หากเป็นการเลี้ยงไก่ระบบอินทรีย์ จะต้องให้กินอาหารอินทรีย์ เกษตรกรสามารถเสริมวัตถุดิบหรือผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น มะละกอ ข้าวโพด ก๋วย ตันก๋วย ฟัก ผักสวนครัวและสมุนไพร เป็นต้น

อุปกรณ์สำหรับให้อาหารและน้ำ

1. อุปกรณ์ให้อาหาร สำหรับลูกไก่ช่วงอายุ 7 วันแรก ให้ใช้ถาดแบน 1 ถาดต่อลูกไก่ 50 ตัว หลังจากนั้นใช้ถึงแขวน 1 ถึงต่อไก่ 25 ตัว โดยแบ่งให้อาหารวันละ 2 ครั้ง และมีอาหารกินอย่างเพียงพอ
2. อุปกรณ์ให้น้ำ สำหรับไก่ช่วงอายุ 1 - 2 สัปดาห์แรก ให้ใช้ถังน้ำขนาด 4 ลิตร 1 ถึงต่อไก่ 100 ตัว หลังจากนั้นใช้ถังน้ำขนาด 8 ลิตร 1 ถึงต่อไก่ 50 ตัว และมีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

การเลี้ยงไก่ขุน

1. เตรียมโรงเรือน อุปกรณ์ แพลงหญ้า อาหารและน้ำให้พร้อมก่อนนำไก่เข้ามาเลี้ยง
2. เมื่อลูกไก่มาถึงฟาร์ม ให้เลี้ยงขังในโรงเรือนกกลูกไก่เป็นเวลา 21 วัน จึงปล่อยไก่ออกมาภายนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้า และนำไก่กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
3. หลังจากนั้นปล่อยให้ไก่ออกมาภายนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้าและนำไก่กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
4. ไก่ควรได้รับแสงสว่างตามธรรมชาติ หรือหากมีการเพิ่มแสง ควรให้แสงสว่างที่ไม่จ้าเกินไป (ไม่เกิน 15 ชั่วโมง/วัน)
5. ทำความสะอาดอุปกรณ์ให้น้ำทุกวัน และถางอาหารอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

การเลี้ยงไก่พ่อแม่พันธุ์

1. ใช้พ่อพันธุ์ 1 ตัวต่อแม่พันธุ์ 8 - 10 ตัว ผสมแบบฝูงใหญ่จะยุ่งยากน้อยกว่า และมีอัตราการผสมติดสูงกว่า
2. ให้อาหารในพ่อแม่พันธุ์ตามโปรแกรม เพื่อให้ลูกไก่มีภูมิคุ้มกันโรคจากพ่อแม่
3. ในกรณีใช้ตู้ฟักไข่ ให้หมั่นเก็บไข่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะช่วงเช้าที่มีแม่ไก่ไข่จำนวนมาก เพื่อลดจำนวนไข่บูบแตก ร้าว และความสกปรกของไข่ฟัก

บันทึกข้อมูลการให้ไข่รายวัน

สถิติไข่ ฟาร์ม.....

พันธุ์.....เกิดวันที่.....วันที่เริ่มไข่.....

เดือน ที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	รวม หมู่ พันธุ์			
1																																			
2																																			
3																																			
4																																			
5																																			
6																																			
7																																			
8																																			
9																																			
10																																			
11																																			
12																																			

การบันทึกข้อมูลฟาร์ม

ไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์พันธุ์.....แหล่งที่ซื้อ/รับมา.....
รับมาวันที่.....วันเกิด.....
จำนวนที่ซื้อ/รับมา.....ตัว

ว/ด/ป	อาหารที่ให้	เหลือ	กิน	จำนวนไก่	กินเฉลี่ย (กรัม/ตัว/วัน)	จำนวนไข่	%ไข่	หมายเหตุ
								ราคาอาหาร..

**เก็บข้อมูลเมื่อไก่อายุ 16 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทุกวันจันทร์

กิน = อาหารที่ให้ - อาหารที่เหลือ

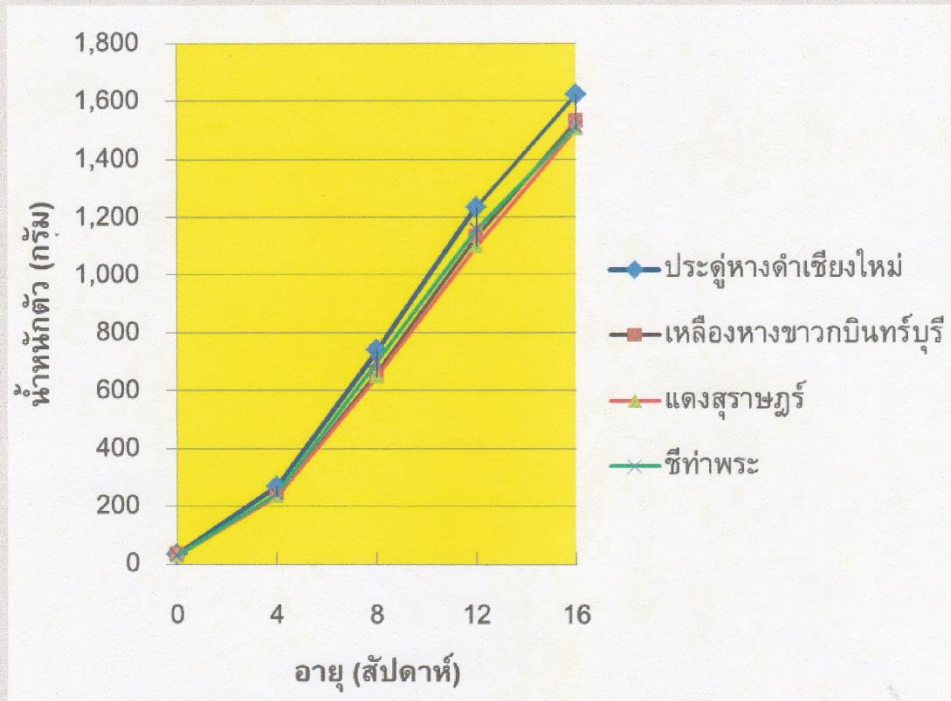
จำนวนไข่ = จำนวนไข่รวมใน 1 สัปดาห์

$$\% \text{ไข่} = \frac{\text{จำนวนไข่}}{\text{จำนวนแม่ไก่}} \times 100$$

**บันทึกราคาอาหาร เมื่อซื้ออาหารชุดใหม่

น้ำหนักตัวไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

ตารางเปรียบเทียบระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ลักษณะ	ขังคอก	ปล่อยอิสระ	อินทรีย์
โรงเรือน	มี	มี	มี
ปล่อยนอกโรงเรือน	ไม่	มี, หลัง 21 วัน	มี, หลัง 21 วัน
อาหารอินทรีย์	ไม่	ไม่	ใช่
จำนวนไก่ต่อพื้นที่ โรงเรือน			
- ไก่ขุน (ตัว/ตร.ม.)	10	10	10
- พ่อแม่พันธุ์ (ตัว/ตร.ม.)	4	2	2
- พื้นที่ปล่อยอิสระต่อแม่ไก่	-	5	5
- ไก่ขุน (ตัว/ตร.ม.)	-	5	5
- พ่อแม่พันธุ์ (ตัว/ตร.ม.)	-	5	5
แปลงหญ้า	ไม่	≥40%	≥80%
ตัดปาก	ได้	ไม่ได้	ไม่ได้
ยาปฏิชีวนะ	ให้	ไม่ (มีข้อกำหนด)	ไม่ (มีข้อกำหนด)
วัคซีนและการถ่ายพยาธิ	ให้	ให้	ให้

การจัดการสุขภาพและความปลอดภัยทางชีวภาพ

ระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) เป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับการป้องกันโรค โปรแกรมการทำวัคซีนป้องกันโรค

วัคซีน	อายุทำ (วัน)	ระยะคุ้มโรค
มาเร็ก	1	ตลอดชีพ
นิวคาสเซิล + หลอดลมฯ	3	ทำซ้ำ 21 วัน
กัมโบโร	10	ตลอดชีพ
นิวคาสเซิล + หลอดลมฯ	21	3 เดือน
ฝีดาษ	35	1 ปี
อหิวาต์ไก่	75	3 เดือน

*หลังจากนี้ให้ทำวัคซีนนิวคาสเซิล+หลอดลมฯ, อหิวาต์, ถ่ายพยาธิภายใน และ ภายนอกทุก 3 เดือน

การจัดการอื่นๆ

1. พ่นน้ำยาฆ่าเชื้อในโรงเรือนที่ทำความสะอาดแล้ว 1 สัปดาห์ก่อนนำไก่เข้าเลี้ยง
2. คัดไก่ป่วยออกหรือแยกรักษาและหยุดส่งไข่/เนื้อไก่ อย่างน้อย 2 สัปดาห์หลังให้ยา
3. การใช้ยารักษาโรคไก่ ให้ใช้ภายใต้คำแนะนำของนักวิชาการ
4. ไก่ที่ตายหรือคัดทิ้ง ควรทำลายโดยการฝังหรือเผาอย่างถูกต้อง

ปัญหาและข้อปฏิบัติที่ดี

ลูกไก่นอนสุมมุมใดมุมหนึ่งของกก	- สาเหตุจากลมโกรก ควรแก้ไขโดยปิดกั้นผ่านกันลมโกรกไว้โดยรอบ
ลูกไก่ไม่อยู่ใต้แผงกก	- สาเหตุจากอุณหภูมิใต้แผงกกสูงเกินไป ควรปรับลดอุณหภูมิใต้แผงกก หรือยกแผงกกให้สูงขึ้น
ลูกไก่นอนสุมใต้แผงกก	- สาเหตุจากอุณหภูมิใต้แผงกกต่ำเกินไป ควรปรับเพิ่ม อุณหภูมิใต้แผงกก หรือลดระดับแผงกกให้ต่ำลง
ไก่ให้ไข่ต่ำ	- ตรวจสอบชนิดและปริมาณอาหารที่ให้ไก่กิน - คัดไก่ที่หยุดไข่ออกจากฝูง
ไก่ป่วย	- พบน้อยตัวให้คัดออกจากฝูงให้เร็วที่สุด - พบมากตัวให้ปรึกษาเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เพื่อรักษา
อาหารหกหล่นบนพื้น	- ให้ปรับระดับถังอาหาร และแขวนถัง 1-2 ชั่วโมง
เปลือกไข่สกปรก	- ให้เก็บไข่บ่อยครั้งขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเช้าถึงเที่ยง
หญ้าไม่เพียงพอ	- จัดระบบปล่อยแปลงให้เหมาะสม ปลูกหญ้าที่ให้ผลผลิตสูง และตัดหญ้าเสริมให้ไก่กิน
วิธีให้อาหารที่ถูกต้อง	- ใช้อาหารสำเร็จรูปไก่ไข่ตามระยะอายุไก่ โดยไม่ผสมวัตถุดิบอาหารอื่น - สามารถเสริมพืชผัก ผลไม้ หนอนแมลง ฯลฯ ให้ไก่กิน

หน่วยผลิตไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
1	ศูนย์วิจัยฯ เชียงใหม่	ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ 50120	0-5331-1836
2	ศูนย์วิจัยฯ ตาก	ต.ไม้งาม อ.เมือง จ.ตาก 63000	0-5551-1728
3	ศูนย์วิจัยฯ ทับกวาง	ต.ทับกวาง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี 18260	0-3635-7319
4	ศูนย์วิจัยฯ สุรินทร์	ต.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000	0-4454-6109
5	ศูนย์วิจัยฯ หนองกวาง	ต.ปณ.9 อ.เมือง จ.ราชบุรี 70000	0-3222-8418
6	สถานีวิจัยฯ พะเยา	ต.ปณ.14 อ.เมือง จ.พะเยา 56000	0-5448-2343

ไก่เหลืองหางขาวกบินทร์บุรี

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
7	ศูนย์วิจัยฯ กบินทร์บุรี	ต.ปณ.52 อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี 25110	0-3728-8152
8	ศูนย์วิจัยฯ ยะลา	ต.ปณ.35 ปท. จ.ยะลา 95000	0-7320-3218
9	สถานีวิจัยฯ สระแก้ว	ต.ปณ.22 อ.เมือง จ.สระแก้ว 27000	0-3723-1806
10	สถานีวิจัยฯ พิษณุโลก	ต.หนองกะท้าว อ.นครไทย จ.พิษณุโลก 65120	0-5590-6131
11	สถานีวิจัยฯ อุบลราชธานี	ต.ปณ.80 อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000	0-4525-9952

ไก่ชิวาพระ

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
12	ศูนย์วิจัยฯ ทำพระ	ต.ทำพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40260	0-4326-1194
13	สถานีวิจัยฯ เลย	ต.ศรีสงคราม อ.วังสะพุง จ.เลย 42130	0-4280-1068

ไก่แดงสุราษฎร์

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
14	ศูนย์วิจัยฯ สุราษฎร์ธานี	ต.ปณ.32 อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84000	0-7727-4554

หมายเหตุ : ศูนย์วิจัยฯ = ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์; สถานีวิจัยฯ = สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์

ภาคผนวก ช

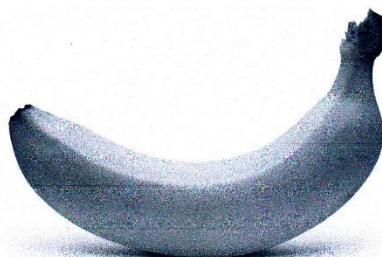
คู่มือการปลูกกล้วยหอมทอง

การปลูกกล้วยหอมทอง

วสันต์ ชุณหวิจิตร

ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6

กล้วยเป็นพืชที่ชอบอากาศร้อนชื้นซึ่งเหมาะกับการปลูกในประเทศไทย ถ้าหากอุณหภูมิต่ำกว่า 14 องศาเซลเซียสกล้วยจะชะงักการเจริญเติบโตหรือมีการเติบโตช้าลง รวมทั้งการออกดอกและติดผลจะช้าด้วย อนึ่งกล้วยเป็นพืชที่มีแผ่นใบใหญ่ดังนั้นจึงไม่ค่อยทนต่อแรงลมเพราะใบจะต้านลมทำให้ใบแตกได้ ถ้าหากใบแตกมากจนเป็นฝอยจะทำให้มีการสังเคราะห์อาหารได้น้อย ต้นไม่เจริญเท่าที่ควร ดังนั้นถ้าพื้นที่ที่มีลมแรงมากควรปลูกต้นไม้อื่นทำเป็นแนวกันลมให้ต้นกล้วย

ดินที่เหมาะสมสำหรับการปลูกกล้วย คือ ดินตะกอนธารน้ำที่ชาวบ้านเรียกว่า “ดินน้ำไหลทรายมูล” ซึ่งเป็นดินร่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีการระบายน้ำ และการหมุนเวียนอากาศดี ถ้าดินเป็นดินเหนียวควรใส่ปุ๋ยคอก จะทำให้ดินร่วนโปร่งขึ้น

ระยะปลูก

กล้วยเป็นพืชที่มีใบยาว หากปลูกในระยะใกล้กันมากอาจทำให้ใบเกยกันหรือซ้อนกัน ทำให้ได้รับแสงแดดไม่เพียงพอและดูแลลำบาก การกำหนดระยะปลูกจึงควรคำนึงถึงเรื่องแสงแดด ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และความต้องการของผู้ปลูกว่าต้องการปลูกกล้วยเพื่อเก็บเกี่ยวกี่ครั้ง หากต้องการเก็บเกี่ยวเพียงครั้งเดียวก็อาจปลูกถี่ได้ แต่ถ้าต้องการเก็บเกี่ยวหลาย ๆ ครั้ง ต้องปลูกให้ห่างกันเพื่อมีพื้นที่สำหรับการแตกหน่อ

การปลูก

ชุดหลุมให้มีขนาดความ กว้าง 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร นำดินที่ขุดได้กองตากไว้ 5 - 7 วัน หลังจากนั้นเอาดินชั้นบนที่ตากไว้ลงไปก้นหลุม ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักที่สลายตัวแล้วให้สูงขึ้นมา ประมาณ 20 เซนติเมตร คลุกเคล้าปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักกับดินชั้นบนที่ใส่ลงไปแล้วจึงเอาหน่อกล้วยที่ เตรียมไว้ วางที่ตรงกลางหลุม เอาดินล่างกลบ รดน้ำ และกดดินให้แน่น ยอดของหน่อควรสูงกว่าระดับ ดินประมาณ 10 เซนติเมตร ควรหันรอยแผลของหน่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกันเพราะเมื่อโตเต็มที่และ ติดผล ผลจะเกิดในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับรอยแผลและอยู่ในทิศทางเดียวกันเพื่อสะดวกในการทำงาน แต่หากเป็นต้นที่เกิดจากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อจะไม่มีทิศทางของรอยแผลในการวางต้นจึงไม่จำเป็นต้อง มีทิศทาง

ถ้าหากพื้นที่นั้นเป็นดินเหนียวควรทำการยกร่องจะได้ระบายน้ำและปลูกบนสันร่องทั้ง 2 ข้าง และเพื่อให้การปฏิบัติงานทำได้ง่ายควรวางหน่อให้กล้วยออกเครือไปทางกลางร่อง

การกำจัดหน่อ

เมื่อต้นกล้วยมีอายุได้ 4 - 6 เดือน จะเริ่มมีการแตกหน่อ หน่อที่เกิดมาเรียกว่า หน่อตาม (follower) กล้วยบางพันธุ์ที่มีหน่อมากควรเอาหน่อออกบ้างเพื่อมิให้หน่อแย่งอาหารจากต้นแม่ ควรเก็บ หน่อไว้ 1 - 2 หน่อ เพื่อให้เป็นตัวพวงต้นแม่เมื่อมีลมแรงและเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตในปีต่อไป วิธีการกำจัด

หน่ออาจใช้เสียมที่คมหรือมีดและลงไปหรือใช้มีดตัดหรือคว้านหน่อที่อยู่เหนือดินแล้วใช้น้ำมันกำจัดหรือสารกำจัดวัชพืชหยอดที่บริเวณจุดเจริญเพื่อไม่ให้มีการเจริญเป็นต้น แต่ไม่ควรแคะหน่อในระหว่างการออกดอก เพราะต้นอาจกระทบกระเทือนได้

นอกจากการกำจัดหน่อแล้วควรตัดใบที่แห้งออกเพราะถ้าทิ้งไว้อาจเป็นแหล่งสะสมโรค ใน 1 ต้น ควรเก็บใบไว้ประมาณ 7 - 12 ใบ

การให้ปุ๋ย

กล้วยเป็นพืชที่ต้องการธาตุอาหารมาก การติดผลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอาหารและน้ำที่ได้รับ ดังนั้นควรบำรุงโดยใส่ปุ๋ยทั้งปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักและปุ๋ยเคมีตั้งแต่เริ่มปลูก ในระยะแรกควรให้ปุ๋ยที่มีไนโตรเจนมากในช่วง 2 เดือนแรก โดยให้ปุ๋ยยูเรียเดือนละครั้ง และเดือนที่ 3 และ 4 ให้ปุ๋ยสูตร 15 - 15 - 15 ต้นละ 1-2 กิโลกรัม ส่วนในเดือนที่ 5 และ 6 ให้ใส่ปุ๋ยสูตร 13 - 13 - 21 ต้นละ 1-2 กิโลกรัม

การค้ำยัน

กล้วยบางพันธุ์มีผลตมมากโดยมีจำนวนหวีมากและผลใหญ่ ต้นที่มีขนาดเล็กหากไม่ค้ำไว้ต้นอาจล้มทำให้เครือหักได้ เช่น กล้วยหอมทอง กล้วยไข่ จำเป็นต้องค้ำบริเวณโคนเครือกล้วยไว้ โดยใช้ไม้ไผ่หรือไม้อื่นที่มีงาม

การให้ผล

กล้วยจะออกดอกเมื่ออายุต่างกันตามชนิดของกล้วย เช่น กล้วยไข่ เริ่มออกดอกเมื่ออายุประมาณ 5 - 6 เดือน และกล้วยหอมทองจะเริ่มออกดอกเมื่ออายุได้ประมาณ 6 - 7 เดือน ส่วนกล้วยน้ำว้า และกล้วยหักมุกใช้เวลาานกว่า และผลจะแก่ ในระยะเวลาที่ต่างกัน

การคลุมถุง

ถ้าหากปลุกกล้วยเพื่อการส่งออกควรทำการคลุมถุง ถุงที่ใช้ควรเป็นถุงพลาสติกสีฟ้าขนาดใหญ่ และยาวกว่าเครือกล้วย เจาะรูเป็นระยะ ๆ และเปิดปากถุงทำให้มีอากาศถ่ายเทได้ ถ้าหากไม่เจาะรูและปิดปากถุงอาจทำให้กล้วยเน่าได้

แนวทางการผลิตกล้วยหอมทองที่เขตรังสิต อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

หลังการล่มสลายของสัมรังสิตจนทำให้ชาวสวนสัมรังสิตที่ร่ำรวยจากการจำหน่ายส้ม ย้ายถิ่นฐานไปหาแหล่งผลิตส้มแหล่งใหม่กันในหลายพื้นที่ สุดท้ายหลายคนยอมยกธงยอมแพ้อีกกลับมาปลูกที่รังสิตเหมือนเดิม ขณะที่ทุ่งรังสิตวันนี้มีพืชหลากหลายชนิดเข้ามาครองพื้นที่ แต่พืชที่ครองพื้นที่มานานและได้รับความนิยมปลูกเป็นอันดับต้น ๆ

อีกทั้งยังเป็นพืชที่สร้างฐานะความร่ำรวยให้กับเกษตรกรจำนวนมากของที่นี่ก็คือ **“กล้วยหอม”** นั่นเอง ความนิยมของพืชชนิดนี้ทำให้มองเห็นสวนกล้วยหอมอยู่ตลอดเส้นทางและอาจกล่าวได้ว่าที่นี่คืออันดับแหล่งปลูกกล้วยหอมทองแหล่งใหญ่ระดับประเทศเช่นกัน ที่น่าฟังก็คือเกษตรกรรายใหญ่ของที่นี่เขาปลูกกล้วยหอมกันเป็นร้อย ๆ ไร่ อจนถึงระดับพันไร่กันเลยทีเดียว

เช่นเดียวกับคุณเกษม หลินวรรัตน์ อดีตชาวสวนส้มที่ปลูกส้มมานานตั้งแต่ครั้งพ่อ-แม่ แต่หลังจากส้มเกิดวิกฤตจนต้องเลิกปลูก หันไปค้าขายอยู่ที่สี่มุมเมืองพักหนึ่ง พอมีทุนจึงคิดกลับมาทำสวนอีกครั้ง โดยมองว่ากล้วยหอมเป็นพืชที่มีอนาคตจึงปลูกกล้วยครั้งแรกในพื้นที่ 40 ไร่ หลังจากขายกล้วยแล้วเห็นว่าสร้างรายได้ดี รุ่นต่อมาจึงขยายพื้นที่เพิ่มเป็น 70 ไร่ พร้อมกับชักชวนพี่ ๆ น้อง ๆ มาปลูกกล้วยด้วยกัน

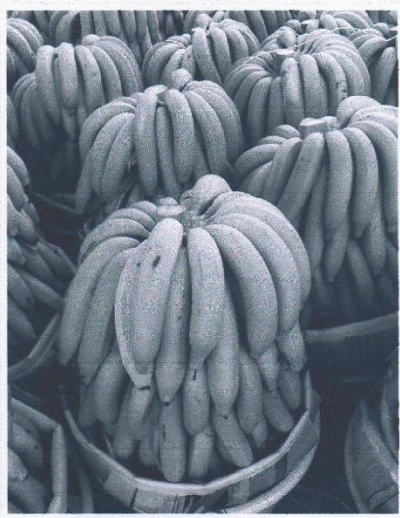
หลังจากนั้นก็ขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อยมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปีแล้ว พี่ ๆ น้อง ๆ ต่างก็ปลูกกล้วยกันเป็นอาชีพหลักกันทั้งหมด ปัจจุบันคุณเกษมมีพื้นที่ปลูกกล้วยหอมอยู่ประมาณ 920 ไร่ กระจายอยู่หลายแปลงทั้งในเขตรังสิต อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และ อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งแปลงที่อำเภอลำลูกกาเป็นพื้นที่เช่าและส่วนใหญ่ก็จะเป็นพื้นที่สวนส้มเดิมเพราะไม่ต้องไปลงทุนปรับพื้นที่ใหม่อีกทั้งพื้นที่สวนส้มเดิมนั้นก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ในบริเวณนั้นนอกจากสวนกล้วยของคุณเกษมแล้วก็มีชาวสวนที่รังสิตอีกหลายรายที่เช่าพื้นที่สวนส้มเดิมเพื่อปลูกกล้วยเช่นเดียวกับคุณเกษม ซึ่งแต่ละแปลงก็จะเป็นแปลงขนาดใหญ่ พื้นที่ระดับ 100 กว่าไร่ขึ้นไป

สำหรับการปลูกกล้วยนั้นคุณเกษมบอกว่าจะทยอยปลูกครั้งละ 50 ไร่ แต่ละรุ่นก็ห่างกัน 20-30 วัน เพราะถ้าปลูกครั้งละมาก ๆ กล้วยสุกพร้อมกันเป็นจำนวนมากในแปลงจะทำให้ตัดขายไม่ทันหรือถ้ากล้วยออกมาเจอช่วงราคาถูกก็แย่ อีกทั้งการปลูกพร้อมกันในพื้นที่มาก ๆ ต้องมีแรงงานจำนวนมากเพื่อจัดการงานแต่ละอย่างพร้อม ๆ กัน การปลูกกล้วยในพื้นที่พอประมาณและให้มีกล้วยตัดขายป้อนตลาดอย่างต่อเนื่องจะดีกว่า ซึ่งกล้วยแต่ละแปลงนั้นคุณเกษมก็จะมีคนงานประจำเพื่อดูแลกล้วยในแต่ละแปลง ๆ หนึ่ง 5-6 คน

คุณเกษมกล่าวว่ากล้วยหอมเป็นพืชที่สร้างรายได้ดี ปลูกและดูแลง่าย ขอเพียงแต่อย่าให้มีลมแรงซึ่งเป็นอุปสรรคอันยิ่งใหญ่ของการปลูกกล้วย เพราะถ้าเจอลมก็เท่ากับรายได้หายไปในวันเดียว กล้วยหอมใช้เวลาประมาณ 9 เดือนก็สามารถตัดขายได้ โดยพื้นที่ 1 ไร่ ปลูกกล้วยได้ประมาณ 300 ต้น ที่มีจะปลูกกล้วยบนร่องส้มเดิมโดยปลูกแบบสลับฟันปลา ห่างกัน 1.50 เมตรต่อต้น นอกกล้วยก็จะขุดจากในสวนไปปลูก

คุณเกษมยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า การที่กล้วยจะงามให้ผลผลิตดีหมายถึงเครือใหญ่ หัวใหญ่ ผลโต ต้องเริ่มตั้งแต่การเตรียมดินที่ดี ก่อนปลูกกล้วยในแต่ละแปลงจะปล่อยน้ำเข้าไปแช่ในแปลงก่อนประมาณ 20 วัน ปล่อยน้ำออกแล้วตากดินให้แห้ง จากนั้นใช้รถไถคราดพรวนดินบนร่องให้ร่วนซุยพร้อมกับใส่ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และปรับสภาพดิน เมื่อกล้วยอายุประมาณ 1 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 25-7-7 เดือนละครั้ง ถ้าดินไม่ค่อยสมบูรณ์ก็จะใส่ยูเรียผสมด้วยต้นละ 2-3 ช้อนแกง อายุได้ 4 เดือนเปลี่ยนมาใช้ 16-16-16 ผสมยูเรีย (46-0-0) และใส่กระดูกป่นด้วยเพื่อให้กล้วยขยายปลีได้ดี กล้วยปลีใหญ่ เครือก็จะใหญ่ หัวก็จะใหญ่ อายุ 6 เดือน กล้วยจะออกปลี เมื่อกล้วยติดผลสุดปลีแล้วจะเน้นการใส่ปุ๋ยสูตร 16-16-16 ผสมกับ 13-13-21 ลดยูเรียลงแต่ก็ผสมยูเรียด้วยจะทำให้กล้วยได้ติดหัวต่อเครือจำนวนมาก แต่ถ้าใส่ยูเรียมากเกินไปจะได้จำนวนหัวต่อเครือน้อย กล้วยจะเน้นปุ๋ยทางดินเป็นหลัก ไม่เน้นทางใบ จึงต้องให้ปุ๋ยทางดินอย่างเต็มที่ โดยในไร่ของคุณเกษมเองจะให้ปุ๋ยทุกเดือน ๆ ละครั้ง

กล้วยเป็นพืชที่ใช้สารเคมีน้อยแต่ก็ต้องพ่นสารเคมีบ้างเหมือนกัน เพื่อป้องกันเชื้อรา ที่สวนจะใช้คาร์เบนดาซิมเป็นหลัก ส่วนแมลงก็จะพ่นสารคาร์โบซิลแฟน เมโทมิล เดือนละ 1-2 ครั้ง ขึ้นอยู่กับ การระบาดของโรค-แมลง ส่วนการให้น้ำต้องรดน้ำให้ชุ่มเพราะกล้วยชอบน้ำ โดยวันหนึ่งจะรดน้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เรือรดน้ำ การจัดการอื่น ๆ ก็มีการจัดการกับหญ้าในแปลง ช่วงต้นเล็กจะจ้างแรงงานมาถอนต้น กล้วยโตแล้วก็จะฉีดยาฆ่าหญ้าได้ นอกจากนี้ก็จะมีการตัดแต่งใบเพื่อไม่ให้ที่บงจนเกินไป ไม่รกเกะกะ ให้ แสงและลมเข้าถึงได้ดี โดยให้เหลือไว้ประมาณ 11 ใบ ใบที่เบียดกับหวีกล้วยต้องหมั่นแต่งออกเพราะจะ ทำให้ผลกล้วยลายได้ และเมื่อกล้วยตกเครือหรือออกเครือแล้วต้องใช้ไม้ไผ่มาค้ำกล้วย เพื่อป้องกันไม่ให้ เครือหักหรือต้นล้มในยามที่มีลมแรงหรือลมกันโชก

กล้วยเมื่ออายุ 9 เดือนสามารถตัดขายได้ กล้วยงาม ๆ หนึ่งเครือจะมีประมาณ 6-7 หวี โดยหวีหนึ่งจะมี 10 ลูก ถือเป็นเกรดเอ แต่ถ้าต่ำกว่า 10 ลูกเป็นเกรดรอง และถ้าหนึ่งเครือต่ำกว่า 5 หวีแม้ค่าจะนับ 3 เครือเป็น 2 เครือ ช่วงที่เก็บผลผลิตจะเก็บผลผลิตทุกวัน ๆ ละ 2-3 คันรถ คันรถหนึ่งประมาณ 130-150 เครือ กล้วยที่สวนส่งขายหลายตลาดทั้งตลาดไทและห้างสรรพสินค้าโดยผ่านบริษัทซึ่งจะนำไปส่ง

คาร์ฟู บิ๊กซี โลตัส โดยกล้วยที่ส่งห้างสรรพสินค้านี้จะส่งอาทิตย์ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 200 ตะกร้า ๆ ละ 4 ทีวี ราคากล้วยที่ส่งตลาดนี้จะอยู่ประมาณ 14-15 บาทต่อกิโลกรัม

นอกจากนี้ยังส่งกล้วยให้กับบริษัทการบินไทยอีกด้วย เป็นกล้วยคุณภาพที่สวยไม่มีที่ติ โดยจะส่งอาทิตย์ละ 4 วัน ครั้งละ 50-60 ตะกร้า ๆ ละ 4 ทีวี โดยคัด 3 เกรด ใหญ่ กลาง เล็ก กล้วยขนาดใหญ่ 3 กิโลกรัม ขนาดกลาง 2.5 กิโลกรัม ส่วนขนาดเล็กน้ำหนักจะต่ำลงมา ราคากล้วยที่ส่งการบินไทยจะได้ราคาสูง 38 บาทต่อกิโลกรัม สำหรับกล้วยที่ผิวไม่สวยหรือตกเกรดนั้น ก็จะนำไปขายให้กับโรงงานทำเค้กกล้วยหอม ราคากล้วยที่จำหน่ายได้ส่วนใหญ่เรือละ 180-200 บาท แต่ในช่วงที่ผลไม้ในฤดูออกมามาก ผู้บริโภคนิยมผลไม้ในฤดูกาลกันก่อน ราคากล้วยจะลงมาอยู่ที่ 150 บาท ถ้าเป็นช่วงช่วงเทศกาลตรุษจีน สารทจีน ซึ่งเป็นช่วงที่จะต้องใช้กล้วยเป็นจำนวนมากและราคาดี ราคากล้วยจะสูงถึง 230-250 บาท

กล้วยหอมมันเป็นผลไม้ที่ทำรายได้ดี แต่มีปัญหาอยู่ในเรื่องของลมพัดแรง ทำให้ต้นล้มหรือคอกหักลงมาได้ นั่นเท่ากับว่าเงินที่ลงทุนไปสูญเปล่า สนใจติดต่อสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ คุณเกษม หลีนวรัตน์ 20/1 หมู่ที่ 5 ตำบลคลองเจ็ด อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โทร. 081-919-4759

แนวทางการผลิตกล้วยหอมทองที่บ้านน้ำฉา อำเภอสวี จังหวัดชุมพร

กล้วยหอมทองเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเกษตรกรบ้านน้ำฉา อำเภอสวี จังหวัดชุมพร มีการปลูกกันอย่างแพร่หลายและมีการจำหน่ายให้กับต่างประเทศโดยส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น ซึ่งกล้วยหอมทองของที่นี่จะเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมากเนื่องจากมีรสชาติดีและมีผลที่สวยงาม ซึ่งการปลูกกล้วยหอมทองมีวิธีการปลูกและดูแลรักษา ดังนี้

การเตรียมหน่อกล้วยหอมทองสำหรับปลูกให้มีอัตรารอดสูง

การคัดเลือกหน่อพันธุ์ปลูก : เป็นสิ่งสำคัญต่อผลผลิตที่จะได้รับในอนาคต หน่อพันธุ์ที่อ่อนหรือแก่จนเกินไปจะทำให้กล้วยตกรากหรือไม่พร้อมกัน การเลือกหน่อพันธุ์ปลูกควรเป็นหน่อใบแคบหรือหน่อตาบ เป็นหน่ออ่อนที่มีใบอยู่ประมาณ 3 - 4 ใบ สังเกตได้จากใบที่เรียวยาวเล็ก หน่อลักษณะนี้มักจะเกิดอยู่กับโคนต้นเดิมและมีขนาดอวบสมบูรณ์ เหมาะสมสำหรับที่จะเลือกไปเป็นหน่อพันธุ์ปลูกอย่างยิ่ง

วิธีการแยกหน่อกล้วย : ขุดหน่อกล้วยโดยใช้ชะแลงเหล็ก ตัดหน่อให้แยกออกจากกอเดิมก่อน แล้วใช้จอบขุดให้รอบเพื่อให้รากขาด จากนั้นให้ใช้ชะแลงจัดหน่อกล้วยขึ้นมา วิธีนี้จะทำให้หน่อกล้วยที่ได้ไม่ช้ำและหลุดออกง่ายเมื่อขุดหน่อได้แล้วให้ใช้มีดคม ๆ ปาดรากกล้วยที่ยาวออกให้เหลือรากติดเหง้ากล้วยประมาณ 1 นิ้วเป็นพอ

ระยะปลูก

ใช้ระยะปลูก 3 x 3 เมตร จะปลูกกล้วยได้ 177 ต้นในพื้นที่ 1 ไร่

การเตรียมดินปลูก

ดินที่จะปลูกกล้วยหอมทองจะร่วนซุย ควรไถด้วยผานเจ็ด 2 ครั้งหรือจะใช้รถไถเดินตามไถครั้งแรก แล้วตากหน้าดินไว้ 7-10 วัน เพื่อกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชที่ตกค้างอยู่ในดิน หากมีวัชพืชงอกขึ้นมา หลังจากนั้นให้ไถกลบอีกครั้งเพื่อเป็นการกำจัดวัชพืชให้ลดน้อยลง ดินตรงไหนที่เป็นแอ่งควรปรับดินให้มีความลาดเทเพื่อป้องกันมิให้น้ำท่วมขังในช่วงหน้าฝน

ฤดูกาลปลูกที่เหมาะสม

ปลูกกล้วยหอมทองจะปลูกได้ตลอดปีถ้ามีน้ำ แต่ส่วนใหญ่จะนิยมปลูกกันมากในช่วงต้นเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน

วิธีปลูกกล้วยหอมทอง

- หลังจากวัดระยะปลูกและปักหลักเรียบร้อยแล้ว
- ขุดหลุมลึกประมาณ 50 เซนติเมตร หรือ 1 ศอก กว้างประมาณ 1 ศอก
- นำหน่อกล้วยที่ตัดรากออกกลางหลุมแล้วกลบดินเหยียบดินให้แน่นเมื่อกลบดินได้ครึ่งหลุม เพื่อให้ต้นกล้วยโยกคลอนหลังจากนั้นกลบดินให้เต็มหลุมแต่ไม่ต้องกดดิน
- นำเศษพืชมาคลุมโคนเพื่อรักษาความชื้น

การดูแลรักษากล้วยหอมทองให้ได้ผลผลิตดี

การตัดใบกล้วยหลังจากปลูก : ถ้าเป็นหน่อใบแคบหลังจากปลูกแล้วไม่จำเป็นต้องตัดใบทิ้ง แต่ถ้าเป็นหน่อที่เคยปาดเฉียงมาก่อนควรจะมีการปาดเฉียงลำต้นใหม่เพื่อที่กล้วยจะได้แตกใบใหม่ที่แข็งแรงขึ้น

การกำจัดวัชพืชในแปลงกล้วย : ถ้ามีการตัดหญ้าและพรวนดินในแปลงกล้วยตลอดเวลา จะทำให้ได้กล้วยเครือใหญ่และจำนวนหวีมากขึ้น

การให้ปุ๋ยกล้วยหอมทอง : ควรให้ทั้งปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมีควบคู่กันไปทั้งสองอย่าง ปริมาณจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของดินสำหรับปุ๋ยเคมี สูตรที่เหมาะสมสำหรับกล้วยหอมทอง คือ 21-0-0 ใช้ในอัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ หรือจะใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 หรือ 13-13-21 ในอัตรา 50 กิโลกรัมต่อไร่ โดยแบ่งใส่ 2 ครั้ง

การให้น้ำกล้วยหอมทอง : การให้น้ำกล้วยหอมทองจะให้แค่พอชุ่มในช่วงที่ปลูกใหม่ ๆ และขณะที่กล้วยหอมตั้งตัวและกำลังติดปลีติดผลดีแล้ว ไม่จำเป็นต้องให้น้ำเป็นประจำทุกวันเหมือนพืชอื่น

การตัดแต่งหน่อและใบกล้วยหอมทอง

1. การแต่งหน่อกล้วย หากปลูกกล้วยต้นเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายนประมาณเดือนมิถุนายน กล้วยจะแตกหน่อตามขึ้นมาประมาณ 4-7 หน่อต่อกอ เมื่อหน่อตามมีใบคลี่แล้วควรทำการปาดยอดทิ้งโดยปาดในแนวเฉียงขึ้นกะความยาวของหน่อที่จะเหลือไว้หลังจากปาดให้สูงจากพื้นดินขึ้นมาประมาณ 20 นิ้ว จากนั้นทำการปาดหน่อให้เฉียงกลับด้าน (ทิศตรงข้ามกับการปาดครั้งแรก) ทุก ๆ 15 วัน จะทำให้โคนหน่อกล้วยขยายใหญ่ขึ้น เหมาะที่จะนำไปปลูก

2. การตัดแต่งใบกล้วยขณะที่มีการแต่งหน่อ ควรทำการตัดแต่งใบกล้วยควบคู่ไปด้วยและควรตัดแต่งใบกล้วยไปจนกว่ากล้วยจะตกเครือ การตัดให้เหลือใบกล้วยไว้กับต้น 10-20 ใบต่อต้น ตัดด้วยมีดขอให้ชิดต้นกล้วย อย่าให้เหลือก้านกล้วยยื่นยาวออกมาเพราะส่วนที่เหลือยื่นยาวไว้นั้นจะเหี่ยวแล้วรัดลำต้น ทำให้ลำต้นส่วนกลางขยายได้ไม่มากเท่าที่ควร

ระยะเวลาในการให้ผลผลิตของกล้วยหอมทอง

ประมาณ 10 เดือนหลังปลูกกล้วยจะเริ่มแทงปลีออกมา การที่กล้วยจะออกปลีช้าหรือเร็วขึ้นขึ้นอยู่กับลักษณะของหน่อกล้วยว่ามีความแข็งแรงสมบูรณ์ดีหรือไม่ รวมทั้งการดูแลรักษาเมื่อกล้วยแทงปลีจนสุด และถ้ากล้วยหวีดินเต่าไผ่ (กล้วยดินเต่า หมายถึง กล้วยหวีสุดท้ายที่มีลักษณะไม่สมบูรณ์) ให้ตัดปลีทิ้งหรือจะตัดปลีหลังจากปลีไผ่ลงมาประมาณ 10-12 วัน ถ้าไม่มีการตัดปลีกล้วยทิ้งผลกล้วยจะเจริญเติบโตไม่เต็มที่

หลังจากตัดปลีประมาณ 90-110 วัน กล้วยจะแก่พอดีสามารถสังเกตได้จากกล้วยหวีสุดท้ายจะเริ่มกลมสีที่ผลจางลงกว่าเดิม (สีเขียวอ่อน) ถ้าปล่อยให้กล้วยแก่คาต้นมากเกินไปจะสับสนกับปัญหาเรื่องเปลือกกล้วยที่แตกทำให้ผลผลิตเสียหาย

การตัดหน่อกล้วยสำหรับเลี้ยงไว้ในปต่อไป

หน่อกล้วยที่สมควรจะคัดเลือกไว้เป็นหน่อที่ให้ผลผลิตในปีต่อไปควรคัดเลือกหน่อกล้วยที่มีลักษณะ ดังนี้

1. ควรเป็นหน่อใต้ดิน ลำต้นอวบอยู่ห่างจากโคนต้นแม่ประมาณ 10 นิ้ว
2. ควรเหลือไว้ประมาณ 2 หน่อที่อยู่ตรงข้ามกัน
3. ถ้าใช้ระยะปลูก 3 x 3 เมตร ควรตัดหน่อกล้วยอีกครั้งหนึ่งจาก 2 หน่อ ให้เหลือเพียงหน่อเดียวหรือเหลือไว้ไม่เกิน 2 หน่อ ซึ่งจะทำให้แปลงกล้วยที่ปลูกลำต้นจะสูงชะลูดและหักล้มได้ง่าย

แนวทางการผลิตกล้วยหอมทองของสหกรณ์การเกษตรท่ายาง จำกัด อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

ความเป็นมาการดำเนินงานธุรกิจกล้วยหอมทองกล้วยหอมทอง

กล้วยหอมทองเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีศักยภาพในการส่งออกโดยเฉพาะตลาดญี่ปุ่นมีความต้องการสูง ด้วยคุณลักษณะของกล้วยหอมทองที่มีน้ำหนักแต่ละลูกเรียงกันอยู่ในหวีอย่างสวยงาม สีผิวของกล้วยเมื่อสุกจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองทอง รสชาติดี มีกลิ่นหอมน่ารับประทาน อีกทั้งผลผลิตมีความปลอดภัย ไม่มีสารเคมีตกค้างปนเปื้อน ทำให้กล้วยหอมทองของไทยได้รับความนิยมเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในตลาดญี่ปุ่นซึ่งนับวันแนวโน้มความต้องการของตลาดยิ่งเพิ่มมากขึ้น

กล้วยหอมทองที่ปลูกในประเทศไทยลักษณะทั่วไปจะมีลำต้นสูงประมาณ 3 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางมากกว่า 20 เซนติเมตร กาบลำต้นด้านในสีเขียวอ่อนมีลายเส้นสีชมพู ก้านใบมีร่องค่อนข้างกว้าง เส้นกลางใบสีเขียว ส่วนของดอกที่เป็นก้านเครือจะมีขน ปลีรูปไข่ค่อนข้างยาว ปลายแหลม ด้านบนมีสีแดงอมม่วง กล้วยเครือหนึ่งมี 4-6 หวี หวีหนึ่งมี 12-16 ผล ปลายผลมีจุดเห็นชัด เปลือกบาง เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีเหลืองทอง เนื้อสีเหลืองเข้ม กลิ่นหอม รสหวานน่ารับประทาน

การเตรียมดิน : การปลูกกล้วยหอมทอง เกษตรกรต้องเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม น้ำไม่ท่วม ดินร่วนซุย ระบายน้ำได้ดี หากดินตรงไหนเป็นแอ่งควรปรับดินให้มีความลาดเทเพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน ถ้าจะให้ดินมีแร่ธาตุ มีอินทรีย์วัตถุสูง ควรเพิ่มธาตุอาหารในดินควรปลูกปอเทืองแล้วไถกลบ ถ้าเป็นดินเหนียวควรทำการยกร่อง และปลูกบนสันร่อง ทั้ง 2 ข้าง ขุดหลุมขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร นำดินที่ขุดกองตากไว้ 5-7 วัน เพื่อกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชที่ตกค้างในดิน หลังจากนั้นคลุมเคล้าปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักกับดินชั้นบน

การปลูก : นำหน่อที่เตรียมไว้วางกลางหลุม กลบดิน รดน้ำ กดดินให้แน่น ระหว่างต้นระหว่างแถวแต่ละหลุมห่างกัน 2 เมตร เพื่อสะดวกในการพรวนดิน ใส่ปุ๋ย ตัดใบ หมุนเวียนอากาศได้ดี เมื่อต้นกล้วยมีอายุ 20-30 วัน ทำการปาดหน่อเพื่อให้ต้นและแตกใบเสมอกัน ต้นกล้วยอายุได้ 4-6 เดือน จะเริ่มมีการแตกหน่อ หน่อที่เกิดมาเรียกว่า “หน่อตาม” ควรเอาหน่อออกเพื่อไม่ให้หน่อแย่งอาหารจากต้นแม่ เก็บหน่อไว้ประมาณ 1-2 หน่อ เพื่อพุงต้นแม่เมื่อมีลมแรงและเก็บเกี่ยวผลผลิตในปี

การให้น้ำ : ในพื้นที่ปลูกขนาดใหญ่ จะใช้วิธีสูบน้ำจากบ่อบาดาล หรือบ่อกักเก็บที่อยู่ใกล้สวน สูบน้ำขึ้นมารดต้นกล้วยการให้น้ำแค่พอชุ่มชื้น ในช่วงที่ปลูกใหม่ ๆ และขณะที่กล้วยตั้งตัวและกำลังติดปลีติดผลดีแล้ว ไม่จำเป็นต้องให้น้ำทุกวันเหมือนพืชชนิดอื่น

การให้ปุ๋ย : กล้วยเป็นพืชที่ต้องการธาตุอาหารมาก การติดผลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอาหารและน้ำที่ได้รับ ควรใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักตั้งแต่เริ่มปลูก การปลูกกล้วยหอมเพื่อส่งออกจะต้องเป็นการผลิตที่ไม่ใส่ปุ๋ยเคมีและไม่ฉีดพ่นสารเคมีโดยเด็ดขาด จะทำให้กล้วยหอมที่ได้ปราศจากสารพิษปนเปื้อน

การแต่งหน่อกล้วย : การตัดแต่งใบกล้วยขณะที่มีการแต่งหน่อ ควรทำการตัดแต่งใบกล้วยควบคู่ไปด้วยจนกว่ากล้วยตกเครือ ติดใบกล้วยไว้กับต้น 10-12 ใบต่อต้น ตัดด้วยมีดขอให้ชิดต้น อย่าให้เหลือก้านกล้วยยืนยาวออกมาเมื่อเหี่ยวจะทำให้รื้อลำต้น ทำให้ลำต้นส่วนกลางขยายได้ไม่มากเท่าที่ควร การปล่อยให้ใบกล้วยมีมากเกินไป จะทำให้ปกคลุมดิน คลุมโคนต้น ทำให้แดดส่องไม่ถึงถึงพื้นที่ ทำให้ดินมีความชื้นมากเกินไป

การค้ำลำต้นกล้วย : กล้วยหอมทองมักประสบปัญหาเรื่องหักล้มง่าย เครือใหญ่หนัก และคออ่อนเมื่อขาดน้ำหรือลมพัดก็หักโค่นเสียหายจึงต้องใช้ไม้ค้ำยันหรือตามกล้วยทุกต้นที่ออกปลีแล้ว และตรวจดูการค้ำยันให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง

การติดปลี : ประมาณ 10 เดือน หลังจากปลูกกล้วยจะเริ่มแทงปลีออกมา เมื่อกล้วยแทงปลีจนสุดให้ตัดปลีทิ้ง หากไม่ตัดปลีกล้วยทิ้งจะทำให้ผลกล้วยเติบโตไม่เต็มที่

การห่อถุง : การปลูกกล้วยหอมเพื่อส่งออก หลังจากตัดปลีแล้ว ควรทำการคลุมถุง ถุงที่ใช้ควรเป็นถุงพลาสติกที่ฟ้าขนาดใหญ่และยาวกว่าเครือกล้วย เปิดปากถุงให้มีอากาศถ่ายเทได้ดี

ระยะเวลาการเก็บเกี่ยว : ประมาณ 90-110 วัน กล้วยจะแก่พอดีและทำการเก็บเกี่ยว สามารถสังเกตได้จากกล้วยหรือสุดท้ายเริ่มกลม สีผลจางลงกว่าเดิม ถ้าปล่อยให้แก่ค้ำต้นมากเกินไปจะทำให้เปลือกกล้วยแตก ผลเสียหาย ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรท่ายาง จำกัด จังหวัดเพชรบุรี รับผิดชอบผลิตจากสมาชิกจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ การผลิตกล้วยหอมทองเพื่อส่งออกของสหกรณ์การเกษตรท่ายาง จำกัด จะผลิตตามที่ได้ตกลงกันในสัญญาซื้อขายกับสหกรณ์ผู้บริโภครประเทศญี่ปุ่น ทั้งสองฝ่ายจะปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด เข้มงวดในทุกกระบวนการผลิต ตั้งแต่การคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมโครงการ พื้นที่การปลูกกล้วยหอม การคมนาคมสะดวกต่อการเก็บผลผลิต ประการสำคัญสมาชิกต้องจำหน่ายให้สหกรณ์เท่านั้น สมาชิกต้องได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการผลิตกล้วยหอมปลอดสารพิษโดยไม่ใช้สารเคมี ใช้เฉพาะปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก วิธีการปลูก การดูแลรักษา ต้องพิถีพิถันมากกว่าการปลูกกล้วยหอมทองตามปกติ โดยได้รับความร่วมมือจากกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมส่งเสริมการเกษตร

การวางแผนการผลิต : สหกรณ์ผู้บริโภครประเทศญี่ปุ่นมีความต้องการกล้วยหอมทองปีละประมาณ 400 ตัน สหกรณ์จึงต้องวางแผนการผลิตปลูกในแต่ละเดือนให้สอดคล้องกับต้องการ โดยกระจายการปลูกไปยังพื้นที่ของสมาชิกอย่างทั่วถึง ลดความเสี่ยงจากการผลิตของสมาชิก เพื่อให้สามารถส่งกล้วยหอมออกไปยังประเทศญี่ปุ่นได้ตามความต้องการของลูกค้า

วิธีการเก็บเกี่ยวกล้วยหอมทอง : จะเก็บเกี่ยวกล้วยหอมที่มีความแก่ประมาณ 70% โดยสหกรณ์ จะขนส่งจากสวนของสมาชิกจนถึงสหกรณ์

เมื่อถึงสหกรณ์จะแบ่งเครือกล้วยออกเป็นหวี คัดกล้วยที่ได้ตามขนาดและมีความสมบูรณ์ หลังจากนั้นจะตัดเกสร ล้างทำความสะอาดผลกล้วย ตัดครึ่งหวีกล้วย ตัดแต่งผลที่เสียหาย แช่น้ำ 5 นาทีล้างยางกล้วย เป่าลมตามช่องเพื่อกำจัดแมลงและทำให้กล้วยแห้ง

ซึ่งน้ำหนักก่อนการบรรจุ ตัดสติ๊กเกอร์หมายเลขทุกกล่องเพื่อให้รู้ว่ากล้วยหอมทองเป็นของสมาชิก รายใด น้ำหนักของกล้วยต้องให้ผลมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 110 กรัม ประมาณ 7 ผล การบรรจุกล้วย ต้องไม่เกิน 2 เซนติเมตรจากขอบกล่อง กล่องละ 13.00 - 13.60 กิโลกรัม ห่อด้วยพลาสติก ดูดอากาศออกมัดปากถุงให้แน่น จากนั้นขนย้ายเข้าห้องเย็นเก็บรักษาที่อุณหภูมิ 13 องศาเซลเซียส การเรียงกล่องแต่ชั้นต้องไม่เกิน 10 กล่อง เพราะต้องมีช่องว่างระบายอากาศ ปิดม่านตลอด รอการขนส่งไปยังประเทศญี่ปุ่นต่อไป

การผลิตกล้วยหอมทองจำหน่ายภายในประเทศ นอกจากการส่งกล้วยหอมทองไปจำหน่ายต่างประเทศแล้ว สหกรณ์การเกษตรรท่ายาง จำกัด ยังจำหน่ายกล้วยหอมทองให้กับห้างเทสโก้โลตัส, ท็อป, จัสโก้, เลมอน วิลล่า, ฟุจิ กล้วยที่จำหน่ายภายในประเทศจะมีความแก่มากกว่ากล้วยที่ส่งไปยังประเทศญี่ปุ่น

ขั้นตอนการผลิตเหมือนกับการส่งกล้วยหอมทองไปต่างประเทศ เมื่อขนส่งกล้วยถึงสหกรณ์จะทำการคัดแยกหวี ล้างกล้วยให้สะอาด เป่ากล้วยให้แห้งด้วยแรงลมที่มีแรงอัดสูง การตรวจสอบคุณภาพจะมีการเช็คโรคแมลงอย่างละเอียด เพื่อมิให้สิ่งแปลกปลอมที่หลงเหลือติดไปกับผลกล้วย ตัดแบ่งหวีกล้วย ซึ่งน้ำหนัก บรรจุถุงพลาสติกถุงละประมาณ 5.5 กิโลกรัม เมื่อบรรจุลงกล่องนำไปบ่มด้วยแก๊สเอทิลีน 20 ชั่วโมง แล้วนำออกมาพักไว้ ก่อนเก็บรักษาในห้องเย็น รอการขนส่งลูกค้าโดยสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเพชรบุรี

ภาคผนวก ซ

การเผยแพร่งานวิจัย

Proceedings of the 13th Research Administration Network Conference

**ຄາລາມາການປະຊຸມວິຊາການລະດັບជាតີ
ເລື່ອນຳຄວາມຮູ້ສຳນຸດມາສຶກສາທົ່ວປະເທດ ຄັ້ງທີ 13**

**ຄາມໃຫ້ສັ່ງສັ່ງ “ສົບເລື່ອນຳຄວາມຮູ້ສຳນຸດມາສຶກສາທົ່ວປະເທດ ແລະ ເພີ່ມທຳອິດ
ຄວາມສຳເລັດສຳເສັດ ເພື່ອພັດທະນາປະເທດ 4.0 ໃຫ້ຍິ່ງມີຢູ່”**

ຂົງ-ຂີ້ ພຸດທິກາມ ຂົງຂີ້
ນ ສູນຄຸ້ມຄອງວິຊາການລະດັບຊາດເສຍອາໄສແກນວັດຖຸ ຈັດສັນເສຍອາໄສ

ປະເພນາຮຶກຮືມ
ພະທາດ ສຸລາມາລີ
ໄສອ ປະເພນາພິສັດ
ສັມພັນ ອຸດຸດທິພາ

ห้องที่ 3

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำห้อง 1. ผศ.ดร. ดวงจันทร์ เตียววิไล

2. อ.พัชนี สุวรรณวิมลกิจ

เวลา	ลำดับ	ชื่อผู้นำเสนอ	ชื่อเรื่อง
13.01-13.09	OH003-60	กอบกฤษณ์ ทรายเขียว	ความยืดหยุ่นทางใจในร่วาสที่ฝึกปฏิบัติสติปัญญา 4
13.11-13.19	OH003-61	กาญจนา ทาทอง	คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำกัดสาขา มหาวิทยาลัยพะเยา
13.21-13.29	OH003-62	กิติมาพร รัตนดวง	ระบบดูแลสุขภาพจิตแบบออนไลน์สำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13.31-13.39	OH003-63	ฉันทชนก ปริยะ	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของหน่วย งานตรวจสอบภายใน กรณีศึกษาสถาบันอุดม ศึกษาของรัฐในภาคเหนือ
13.41-13.49	OH003-64	ปารย์รสา อรุณ ประเสริฐพร	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของงานตรวจสอบ ภายใน กรณีศึกษามูลนิธิโครงการหลวง
13.51-13.59	OH003-65	ภูมิพัฒน์ อุ่นบ้าน	กระบวนการจัดทำฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ เกษตรกรรมระดับครัวเรือนของจังหวัดพะเยา
14.01-14.09	OH003-66	อาทิตย์ ศรีภูธร	กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้ โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
14.11-14.19	OH003-67	สุกานดา รัศมีภักดิ์	การพัฒนาและศึกษาคูณสมบัติการวัดของแบบ ประเมินจิตสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นมัธยม ศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร
14.21-14.29	OH003-68	ชนิดดา ระย้าทอง	ผลกระทบของคุณภาพการบริการที่มีต่อความพึง พอใจในการใช้บริการศูนย์ออกกำลังกาย ในเขตพื้นที่ ชามเรียง จังหวัดมหาสารคาม
14.31-14.39	OH003-69	วันวิสาข์ เพชรบุรี	สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อความตั้งใจใช้ บริการศูนย์การค้าเซ็นทรัลเฟสติวัลหาดใหญ่
14.41-14.49	OH003-70	วัชรพล พิมสา	การวิเคราะห์กฎความสัมพันธ์การซื้อหนังสือของ ลูกค้า โดยใช้ทฤษฎีการทำเหมืองข้อมูล กรณีศึกษา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม

กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตาม
พระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
The Potential Development Process of Farmers under The Royal
Initiated Farm Project, Ban Dongyen, Chomthong District,
Chiang Mai Province

อาทิตย์ ศรีภูธร¹ ขนิษฐา เสถียรพระกุล² เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง³ และ ประรณนา ยศสุข⁴
Arthit Sripoothorn¹, Kanitta Satienperakul², Kriangsak Sri-ngernyuan³
and Pradtana Yossuck⁴

¹สาขาวิชาการพัฒนากฎมีสังคมอย่างยั่งยืน คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

¹Geosocial Based Sustainable Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University, Chiang Mai
50290, Thailand

²คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

²Faculty of Economic, Maejo University, Chiang Mai, Thailand 50290

³คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

³Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University, Chiang Mai 50290, Thailand

⁴วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

⁴School of Administrative Studies, Maejo University, Chiang Mai 50290, Thailand

บทคัดย่อ: การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างคือเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดงเย็น บ้านท่ากอม่วง บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย บ้านบวักห้า และบ้านห้วยสะแพด จำนวน 165 คน โดยใช้การจัดเวทีสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การฝึกอบรม และการสาธิต ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตสัตว์มากที่สุด คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 19 ราย และการผลิตพืช คือ กล้วยหอมทอง จำนวน 11 ราย ภายหลังจากการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรโดยการฝึกอบรมและสาธิตการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ และการปลูกกล้วยหอมทอง มีเกษตรกรที่มีศักยภาพในการผลิตในการจัดการเกษตร คุณภาพผลผลิต การเก็บเกี่ยว และการตลาด ในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ 3 ราย และการปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 1 ราย

คำสำคัญ: ศักยภาพ การพัฒนา

Abstract: The objectives of this study aims to study on the potential development process on the requirement of farmers under the royal initiated farm project, Ban Dong Yen, Chomthong District, Chiang Mai Province. The sample groups are the farmers in 5 villages : Ban Dong Yen, Ban Tha Ko Muang, Ban Sop Chaem Fang Say, Ban Bwk ha and Ban Huai Sapad, totaling 165 people by using a group discussion, In-depth interviews, training, and demonstration. The studies showed that Farmers want to develop the potential for animal production the most are raising Chiang Mai Pradu Hang Dum chicken, 19 persons and crop production in Klwai Hom Thong, 11 persons, after developing the potential of farmers by training and demonstrating in terms of agricultural

management, product quality, harvesting and marketing only 3 farmers in raising Chiang Mai Pradu Hang Dam chicken, and the 1 farmer of planting Kluai Hom Thong.

Keywords: Potential, Development

คำนำ

ตลอดระยะเวลา 66 ปีที่ผ่านมา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ได้โดยเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ไปทั่วทุกแห่งหนบนผืนแผ่นดินไทย พระองค์ได้ทรงมีโอกาสนิยมเยือนประชาชนอย่างใกล้ชิด ทรงเห็นทุกข์ สุข และปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ มากมายในปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาปากท้อง ให้ความรู้ สร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ราษฎรไทย เป็นการสะท้อนความรักและความห่วงใยในฐานะ “แม่ของแผ่นดิน” พระผู้สถิตอยู่ในดวงใจชาวไทยทั่วหล้า โดยโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ทรงพระราชทานให้แก่ราษฎรในแต่ละภูมิภาค ล้วนมาจากความต้องการการพัฒนาคุณภาพของราษฎรของพระองค์ที่มีความสามารถและรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความสามัคคี ซึ่งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น เป็นอีกหนึ่งในโครงการพระราชดำริ ในหลายร้อยโครงการที่ทรงพระราชทานแก่ประชาชนไทย

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2549 เมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 เสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านห้วยสะแพด หมู่ที่ 9 ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 ทรงมีพระราชเสาวนีย์ความตอนหนึ่งว่า “...ให้จัดหาพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เพื่อสร้างอาชีพให้ราษฎรที่มีฐานะยากจนได้มีงานทำ...” ภายหลังจากนั้น นายสหัส บุญญาวิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ร่วมกับสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 จังหวัดเชียงใหม่ได้สำรวจคัดเลือกพื้นที่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าธาร บ้านดงเย็น หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ 300 ไร่ และให้จัดตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น ตำบลบ้านแปะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เป็นแหล่งสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ราษฎรที่มีฐานะยากจนได้มีงานทำ 2) เป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรจากกาปฏิบัติงานจริงเกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ และ 3) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตดีขึ้นให้กับราษฎรภายในโครงการฯ และบริเวณใกล้เคียง (Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB), 2013)

โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรประกอบด้วย การปลูกพืช เช่น การปลูกเมล่อน มะนาว มะม่วง แก้วมังกร ไม้กิมซุง พืชผักต่าง ๆ ด้านการปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงแพะนม การเลี้ยงหมูหลุม หมูสนาม การเลี้ยงไก่เนื้อไก่ไขแบบปล่อยลาน การเลี้ยงเป็ดอีเหลียง และการเลี้ยงห่าน ด้านการประมง เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงปลาคุกในบ่อดินขนาดเล็ก ตลอดจนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น นมแพะพลาสเจอร์ไรส์ ซีสมแพะ ชาผักเชียงดา กล้วยฉาบ เป็นต้น มีการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานับ 10 ปี สมาชิกที่เข้ามาฝึกอาชีพ ได้มีการลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดความชำนาญ สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพหลัก และอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดี (Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB), 2013) แต่เนื่องจากกิจกรรมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น มีมากมายหลากหลายกิจกรรม และเมื่อระยะเวลาผ่านไปในบางกิจกรรมไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกร 5 หมู่บ้านในพื้นที่รับผิดชอบของโครงการฯ ได้ ประกอบกับมีความหลากหลายในเชื้อชาติและภูมิสังคมของแต่ละหมู่บ้าน ตลอดจนความหลากหลายด้านความคิด ความต้องการในการประกอบอาชีพ และความชำนาญแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของชุมชน

การวิจัยนี้ จึงมุ่งศึกษาถึง กระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ยั่งยืน ตามพระราชประสงค์ในองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาวจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เพื่อศึกษาความต้องการด้านการเกษตร ศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร และกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ในพื้นที่รับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น 5 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยสะแพด จำนวน 548 คน บ้านดงเย็น จำนวน 387 คน บ้านบวักห้า จำนวน 393 คน บ้านท่ากอม่วง จำนวน 339 คน และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย จำนวน 397 คน และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเกษตรกรผู้สนใจเข้าร่วมในการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น จำนวน 165 คน (บ้านห้วยสะแพด 51 คน บ้านดงเย็น 28 คน บ้านบวักห้า 24 คน บ้านท่ากอม่วง 43 คน และบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย จำนวน 19 คน)

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 1) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการจัดเวทีเสวนาอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของโครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านดงเย็น ทั้ง 5 หมู่บ้าน เพื่อสำรวจหาความต้องการผลิตในชนิดสัตว์ หรือพืชของเกษตรกร และสำรวจศักยภาพทางด้านเกษตร ภายใต้ศักยภาพโครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านดงเย็น เพื่อการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร
- 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และใช้แบบบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนการศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร
- 3) การฝึกอบรม (training) จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการเกษตรในกิจกรรมการผลิตสัตว์และการผลิตพืชที่เกษตรกรสนใจ
- 4) การสาธิต (Demonstration) การสาธิตด้านเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตรในการผลิตสัตว์และการผลิตพืชที่เกษตรกรสนใจ ในโครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านดงเย็น
- 5) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participation observation) ในการติดตามประเมินผลการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรที่มีเข้าร่วมโครงการฯ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจความต้องการด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพ โดยการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ในแต่ละหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 ครั้ง วิธีการสำรวจความต้องการในการผลิตสัตว์ หรือการผลิตพืช ใช้วิธีการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิต ด้วยการคัดเลือกกิจกรรมที่สนใจและจดบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร ศึกษาศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ได้แก่ สมาชิกในครัวเรือน พื้นที่การทำ

การเกษตร ประสบการณ์ในการทำการเกษตร เพื่อทำการคัดเลือกคุณสมบัติที่เหมาะสมของเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพการผลิตสัตว์ และพืชตามที่โครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ กำหนด และดำเนินการพัฒนาศักยภาพโดยการฝึกอบรมและสาธิตให้กับเกษตรกรที่สนใจในกิจกรรมการเกษตร

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการปฏิบัติในกิจกรรมการเกษตรที่เกษตรกรเลือกตามความสนใจ คือ ด้านการผลิตสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และด้านการผลิตพืช ได้แก่ การปลูกกล้วยหอมทอง ทำการติดตามผล และสังเกตการปฏิบัติของเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพในแต่ละขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมการผลิต เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการผลิต

การวิเคราะห์ข้อมูล

การทำวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมานั้น มีความถูกต้อง โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 2010) ซึ่งได้จากการสนทนากลุ่มเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน การสัมภาษณ์ การสังเกต และจดบันทึก การฝึกอบรมและการลงมือปฏิบัติ และนำข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณานำเสนอในรูปแบบตาราง และการพรรณนาประกอบ

ผลการศึกษา

การศึกษาระบบการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 การสำรวจความต้องการด้านการเกษตรและศักยภาพด้านการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น ดำเนินการจัดเวทีสนทนาและสำรวจความต้องการของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน ครั้งที่ 1 มีเกษตรกรให้ความสนใจเข้าร่วม จำนวน 165 คน ดังนี้

- บ้านห้วยสะแพด จัดเวทีชุมชนในวันที่ 18 กันยายน 2561 จำนวนเกษตรกรเข้าร่วม 51 คน
- บ้านดงเย็น จัดเวทีชุมชนในวันที่ 20 กันยายน 2561 จำนวนเกษตรกรเข้าร่วม 28 คน
- บ้านบวักห้า จัดเวทีชุมชนในวันที่ 11 ตุลาคม 2561 จำนวนเกษตรกรเข้าร่วม 24 คน
- บ้านท่ากอม่วง จัดเวทีชุมชนในวันที่ 18 ตุลาคม 2561 จำนวนเกษตรกรเข้าร่วม 43 คน
- บ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย จัดเวทีชุมชนในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2561 จำนวนเกษตรกรเข้าร่วม จำนวน 19 คน

ทำการลงคะแนนเลือกกิจกรรมการผลิต ด้วยการ์ดสีในกิจกรรมที่สนใจ พบว่าเกษตรกรมีความสนใจในการผลิตสัตว์ที่โครงการฯ ส่งเสริม จำนวน 7 ชนิด คือ ไก่โรดไทย ไก่ไข่เล็กฮอร์น ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ หมูดำเชียงใหม่ แพะนม เป็ดอีเหลียง ห่าน และปลาตุ๊ก-ปลานิล และเกษตรกรมีความสนใจในการผลิตพืชที่โครงการฯ ส่งเสริม จำนวน 12 ชนิด ได้แก่ กล้วยหอมทอง แก้วมังกร เมล่อน เสาวรส มะเขือเทศ อาโวคาโด มะละกอเรดเลดี้ มะขามเปรี้ยวฝักใหญ่ ไม้ หัตถนางฟ้า ผักเชียงดา และผักสวนครัว

จากกลุ่มตัวอย่าง 165 คน ที่มีความต้องการด้านการเกษตรในการผลิตสัตว์และพืชแต่ละชนิด ดำเนินการสำรวจศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกร โดยการจัดเวทีชุมชน ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2561 พบว่า เกษตรกรมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร จำนวน 75 คน จาก 165 คน โดยมีความต้องการพัฒนาศักยภาพในการผลิตสัตว์มากที่สุด ใน 4 อันดับแรก คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 19 ราย รองลงมาคือ การเลี้ยงหมูดำเชียงใหม่ การเลี้ยงไก่โรดไทย และการเลี้ยงปลาตุ๊ก-ปลานิล จำนวน 17, 16, 11 ราย ตามลำดับ (ตารางที่ 1) และผลการสำรวจศักยภาพด้านการเกษตรของเกษตรกรในการผลิตพืช

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ
เครือข่ายวิจัยสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ครั้งที่ 13

พบว่าเกษตรกรมีความต้องการด้านการเกษตรในการผลิตพืช 2 ชนิด คือ การปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 11 ราย และเมล่อน จำนวน 1 ราย (ตารางที่ 1)

Table 1. Potential development in demand of animal production and plant production

Activity	Huai Sapad	Dong Yen	Bwk ha	Tha Ko Muang	Sop Chaem Fang Say	Total (N=75)
Animal production						
-Thai Rooster Eggs	5	5	2	-	4	16
-Pradu Hang Dam Chicken	5	7	3	3	1	19
- Chiang Mai black pig farming	6	4	3	-	4	17
- Catfish Tilapia	1	3	5	-	2	11
Plant production						
- Kluai Hom Thong	5	-	1	-	5	11
- melon	-	-	-	-	1	1

ในการศึกษาศักยภาพด้านการผลิตไก่ประดู่หางดำ พบว่าเกษตรกรมีความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่มากที่สุด คือ ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น การกำหนดน้ำหนักและอายุการเลี้ยงไก่ขุน จำนวน 19 ราย รองลงมาคือ ความต้องการในการฝึกอบรม และศึกษาดูงานการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 89.50 การพัฒนาศักยภาพด้านวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการเกษตรเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ในการเลี้ยงไก่ จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.20 (ตารางที่ 2)

Table 2. The requirement and agricultural potential in animals: “Chiang Mai Pradu Hang Dam chicken”

“Chiang Mai-Pradu Hang Dam chicken”(n= 19)	Requirement		Needless	
	N	percentage	N	percentage
Training	17	89.50	2	10.50
Observational Study	17	89.50	2	10.50
Practice in Management in Grown up Chicken.	9	47.40	-	-
Practice in Chicken Vaccine.	5	26.30	-	-
Practice in learning by Doing.	-	-	4	21
Practice in General Practice of Chicken.	1	5.30	-	-
Requirements in Materials for Grown up Chicken.	16	84.20	3	15.80
Equipments - Management in Grown up Chicken.	16	84.20	3	15.80
Equipments for Quality Chicken Production	3	15.80	16	84.20
Harvesting Chicken Production (Age, Weight)	19	100.00	-	-
Marketing Equipments of Pradu Hang Dam chicken.	8	42.10	11	57.90
Problem Consulting of Pradu Hang Dam chicken.	9	47.37	9	47.37

สำหรับการศึกษาศักยภาพด้านการผลิตกล้วยหอมทอง จากเกษตรกร 11 ราย โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความต้องการศึกษาดูงานการผลิตกล้วยหอมทอง เกษตรกรต้องการฝึกอบรมด้านการปลูก การดูแล การเก็บ

เกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการตลาด จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.90 และการพัฒนาความรู้ในการผลิตกล้วยหอมทอง จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.50 (ตารางที่ 3)

Table 3. The requirement and agricultural potential in Planting “Kluai Hom Thong”

“Kluai Hom Thong” (n=11)	Requirement		Needless	
	Amounts	percentage	Amounts	percentage
Training to Practice: Planting, Keeping , Harvesting, Packaging, and Marketing	10	90.90	1	9.10
Observational Study “Kluai Hom Thong”	11	100.00	-	-
- Training by Doing Planting, Keeping , Harvesting, Packaging, and Marketing	7	63.60	-	-
- Training to Plant “Kluai Hom Thong”	3	27.30	-	-
- Training to Keeping , Harvesting	1	9.10	-	-
Management in Equipments	2	15.80	9	84.20
Q/C : Needless Equipments Product	-	-	11	100
Q/C : Needless Harvesting Product	-	-	11	100
Marketing Equipments	4	36.40	7	63.60
Potential Development Knowledge “Kluai Hom Thong”	5	45.50	6	54.50

ส่วนที่ 2 การสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรทางการเกษตรทั้งด้านสัตว์และพืช ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรม 2) การศึกษาดูงาน และ 3) การฝึกลงมือปฏิบัติ โดยการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ศักยภาพด้านการเกษตร 2) ศักยภาพด้านคุณภาพผลผลิต 3) ศักยภาพด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต 4) ศักยภาพด้านการตลาด 5) ความต้องการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และ 6) ความต้องการการปรึกษาปัญหาในการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรในด้านที่เกษตรกรสนใจเข้าร่วม

2.1) การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ

- การฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2561 ณ ห้องประชุมภายในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยนายอำพล ปัญญา ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาชีพเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เจ้าของบ้านสวนแพรฟาร์ม ต.แม่แฝก อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ โดยการนำเสนอเป็นสื่อวีดิทัศน์เรื่องการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และเอกสารวิชาการเรื่อง คู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และคู่มือการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ภาพที่ 1 -2

Figure 1. Training workshop 1 August 2018.
At Dong Yen Farm

Figure 2. The guide books for raising
“Chiang Mai Pradu Hang Dam chicken”
From: Department of Livestock Development

การศึกษาดูงานการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ในพื้นที่สาธิตโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยนาย อาทิตย์ ศรีภูธร ผู้จัดการโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ เป็นวิทยากร ในหัวข้อ ดังนี้ 1) รูปแบบการสร้างโรงเรือน 2) การอนุบาลลูกไก่ 3) การให้น้ำให้อาหาร 4) การทำวัคซีน 5) การตัดจระเขยปากไก่ 6) การทำความสะอาดอุปกรณ์และโรงเรือนเลี้ยงไก่ และ 7) การเสริมฟีดอาหารสัตว์ สำหรับไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ (ภาพที่ 3)

Figure 3 Work-shop and practicing in grown up “Chiang Mai Pradu Hang Dam chicken”, 1 August 2018, At Dong Yen Farm. By Sriputhorn Arthit : Fram’s manager

2.2) การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการปลูกกล้วยหอมทอง ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ

- การอบรมความรู้เรื่องการผลิตกล้วยหอมทอง ในวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2561 ณ ห้องประชุมโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตกล้วยหอมทอง คุณศรีนวล ทองเหลือง ตำแหน่งประธานวิสาหกิจกล้วยหอมทองเมืองแกน ในการผลิตกล้วยหอมทอง การปลูก การดูแลรักษา การเก็บผลผลิต การตลาด การคำนวณต้นทุนการผลิต ผ่านสื่อวีดิทัศน์การอบรม และเอกสารวิธีการปลูกกล้วยหอมทอง (ภาพที่ 4)

Figure 4. Training workshop “Kluai Hom Thong” At Dong Yen Farm, 16 August 2018 & “Kluai Hom Thong” guide book by: Promotion and Publication Department: Training Promotion Office, Kasetsart University.

ส่วนที่ 3 การปฏิบัติการการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และการผลิตกล้วยหอมทอง

จากการสำรวจความต้องการของเกษตรกรในด้านการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ซึ่งมีเกษตรกรเข้าร่วมฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน จำนวน 19 คน พบว่ามีเกษตรกรเพียง 3 ราย ที่มีศักยภาพด้านการจัดการเกษตรกร และมีความพร้อมในการ สร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ โดยใช้โรงเรือนเลี้ยงไก่ที่มีอยู่เดิม เป็นโรงเรือนแบบจั่ว 1 ราย และแบบเพิงหมาแหงน 2 ราย โดยโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น มีการสนับสนุนพันธุ์ไก่ประดู่หางดำ ที่มีอายุ 2 สัปดาห์ ให้กับเกษตรกรไปเลี้ยง เพื่อลดอัตราเสี่ยงการเสียชีวิตของลูกไก่ ตลอดจนมีการติดตามการดูแลไก่รุ่น ในการให้น้ำ อาหาร และวัคซีน จนถึงการเก็บเกี่ยว และการจำหน่าย จากการติดตามประเมินผลพบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจในประสบการณ์การเรียนรู้ และการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ ซึ่งเป็นการเลี้ยงครั้งแรกของ

เกษตรกร ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในช่วงฤดูฝน ทำให้ไก่เกิดโรค และตายไป

ด้านการผลิตกล้วยหอมทอง มีเกษตรกรเข้าร่วมฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน จำนวน 11 คน พบว่า มีเกษตรกรที่มีความพร้อมเชิงพื้นที่ปลูก เพียง 1 ราย ที่ผ่านการคัดเลือกจากโครงการฟาร์มตัวอย่าง ฯ โดยมีการปรับปรุงแปลงปลูกเดิมที่เคยปลูกกล้วยหอมทอง และปรับปรุงดิน เตรียมแปลง และจัดซื้อหน่อกล้วยหอมทองพันธุ์ปทุมธานี มาปลูก และแยกหน่อจากกอกล้วยเดิมที่เคยทิ้งร้าง และดำเนินการปลูก ดูแลรักษา วิธีป้องกันโรคแมลงก่อนการปลูก การบำรุงรักษาต้น การให้น้ำ การกำจัดวัชพืช จนสามารถตัดผลผลิตจำหน่ายได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ปัญหาที่พบคือ เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ แต่ยังขาดความเอาใจใส่ในการดูแลรักษาตามขั้นตอนต่าง ๆ

วิจารณ์

ข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

- เกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตรด้านสัตว์ : การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่ จากจำนวนเกษตรกรเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพ 5 หมู่บ้านภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ที่ผ่านการคัดกรองข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์เอกสารประกอบ ในจำนวน 19 ราย มีเกษตรกรที่มีศักยภาพและสามารถเข้าร่วมในโครงการจำนวน 8 ราย และพบว่าเกษตรกรที่มีศักยภาพและเหมาะสมที่สุดมีเพียง 3 ราย ที่มีความพร้อมในด้านพื้นที่โรงเรือนและการเลี้ยงดูไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ โดยทางโครงการได้ให้การสนับสนุนพันธุ์ไก่ อาหารไก่อ่อน และวัสดุอุปกรณ์ วัคซีน วิธีการอนุบาลลูกไก่จนเป็นไก่ที่พร้อมจำหน่ายตามระยะเวลาในการเลี้ยง และการให้คำแนะนำด้านการตลาด พบว่า เกษตรกรสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการเลี้ยงไก่ได้เป็นที่น่าพอใจ โดยเกษตรกร รายที่ 1 สามารถจำหน่ายไก่ฯ ได้เงินทั้งหมด 10,465 บาท จากต้นทุนทั้งหมด 6,560 บาท และได้กำไรทั้งสิ้น 3,905 บาท เกษตรกร รายที่ 2 จำหน่ายไก่ฯ ได้เงินทั้งหมด 8,760 บาท ต้นทุนทั้งหมด 6,475 บาท และได้กำไรทั้งสิ้น 2,285 บาท และเกษตรกร รายที่ 3 จำหน่ายไก่ฯ ได้เงินทั้งหมด 8,880 บาท ต้นทุนทั้งหมด 6,525 บาท และได้กำไรทั้งสิ้น 2,355 บาท จากการสอบถามพบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจในการเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่และจะพัฒนาการเลี้ยงให้ดีขึ้น ตามลำดับ จากประสบการณ์การเลี้ยงไก่ฯ และปัญหาอุปสรรคที่พบไก่ตายในช่วงฤดูฝน และการทำวัคซีนป้องกันในการเลี้ยงไก่ฯ และความสามารถในแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้าในการเลี้ยงไก่ฯ สามารถจำหน่ายไก่ฯ ได้ราคาตามท้องตลาด และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพการพัฒนาเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ

- เกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตรด้านพืช : การปลูกกล้วยหอมทอง จากจำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาจาก 5 หมู่บ้านภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ที่ผ่านการคัดกรองข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์เอกสารประกอบ ในจำนวน 11 ราย มีเกษตรกรที่มีศักยภาพ และสามารถเข้าร่วมในโครงการจำนวน 8 ราย แต่พบว่ามีเกษตรกร เพียง 1 ราย ที่มีความพร้อมในการเตรียมพื้นที่ และปรับปรุงแปลงเพื่อปลูกกล้วยหอมทอง จำนวน 180 หน่อ โดยโครงการได้สนับสนุนหน่อกล้วยหอมทองพันธุ์ปทุมธานี จำนวน 100 หน่อ และแยกจากกอเดิม จำนวน 80 หน่อของเกษตรกร ปัญหาที่พบ คือ เกษตรกรมีด้านความรู้ความเข้าใจในการปลูกกล้วยหอมทองในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดความละเอียดรอบคอบในการดูแลตามขั้นตอนต่าง ๆ ตามที่ได้อบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกร เนื่องจากไม่สามารถให้น้ำและปุ๋ยตามรอบการดูแลกล้วยหอมทองได้ จึงส่งผลให้มีต้นกล้วยเสียหายไปบางส่วน อีกทั้ง หน่อกล้วยที่ซื้อมาในสวนมีอายุน้อยเกินไป เป็นสาเหตุที่ทำให้เจริญเติบโตช้า สำหรับแปลงเดิมที่ปรับปรุงมีการดูแลอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติตามขั้นตอนตามคำแนะนำวิทยากร

ของโครงการฯ ตามระยะเวลาที่กำหนด สามารถให้ผลผลิตกล้วยหอมทองที่ดี และสามารถเก็บผลผลิตเพื่อจำหน่ายในตลาดชุมชนบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย ครั้งที่ 1 จำนวน 15 หวี ๆ ละ 20 บาท เป็นเงิน 300 บาท การเก็บเกี่ยวผลผลิตครั้งที่ 2 เก็บผลผลิตกล้วยหอมทองจำหน่ายในตลาดชุมชนบ้านสบแจ่มฝั่งซ้าย วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 จำนวน 20 หวี จำหน่ายในราคาหวีละ 20 บาท มีรายได้ เป็นเงิน 400 บาท รวมการจำหน่ายกล้วยหอมทองเป็นเงิน 700 บาท ทำให้เกษตรกรมีรายได้และมีความพึงพอใจในการผลิตกล้วยหอมทองในระดับหนึ่ง และเกษตรกรมีความตั้งใจที่จะพัฒนาผลผลิตกล้วยหอมทองให้เพิ่มขึ้นตามคำแนะนำของวิทยากรจากโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ

ซึ่งทางโครงการฯ ได้มีรูปแบบการบริหารจัดการโครงการกิจกรรมที่มีขั้นตอน เป็นระบบ และเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ที่เป็นสมาชิกและเป็นเครือข่ายทางการเกษตรในโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ

โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ เป็นแหล่งให้ความรู้ ชี้อแนะนำวิธีการปฏิบัติ และความช่วยเหลือในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ให้กับสมาชิกเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร และมีการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรตามกระบวนการมีส่วนร่วมได้ตามขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และการคัดสรรกิจกรรมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเลือก และตัดสินใจในการเลือกกิจกรรมที่ต้องการ และเป็นที่น่าสนใจของเกษตรกรจึงสามารถพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรได้ตามจุดมุ่งหมายของโครงการฯ

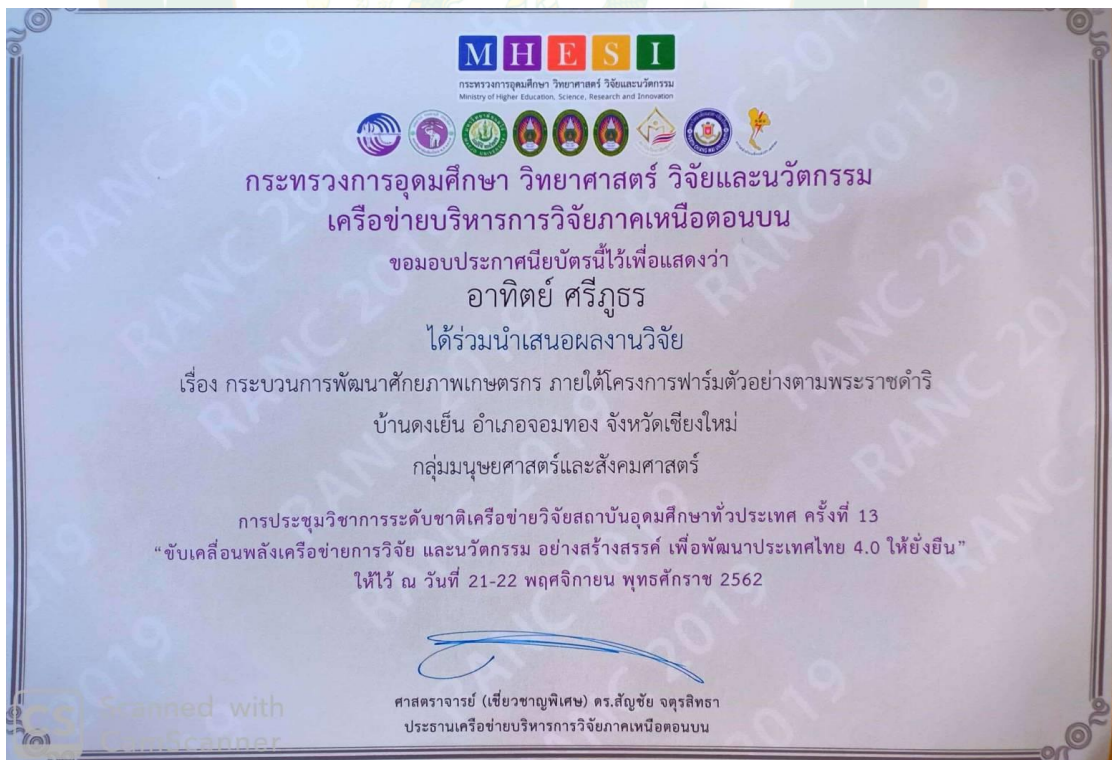
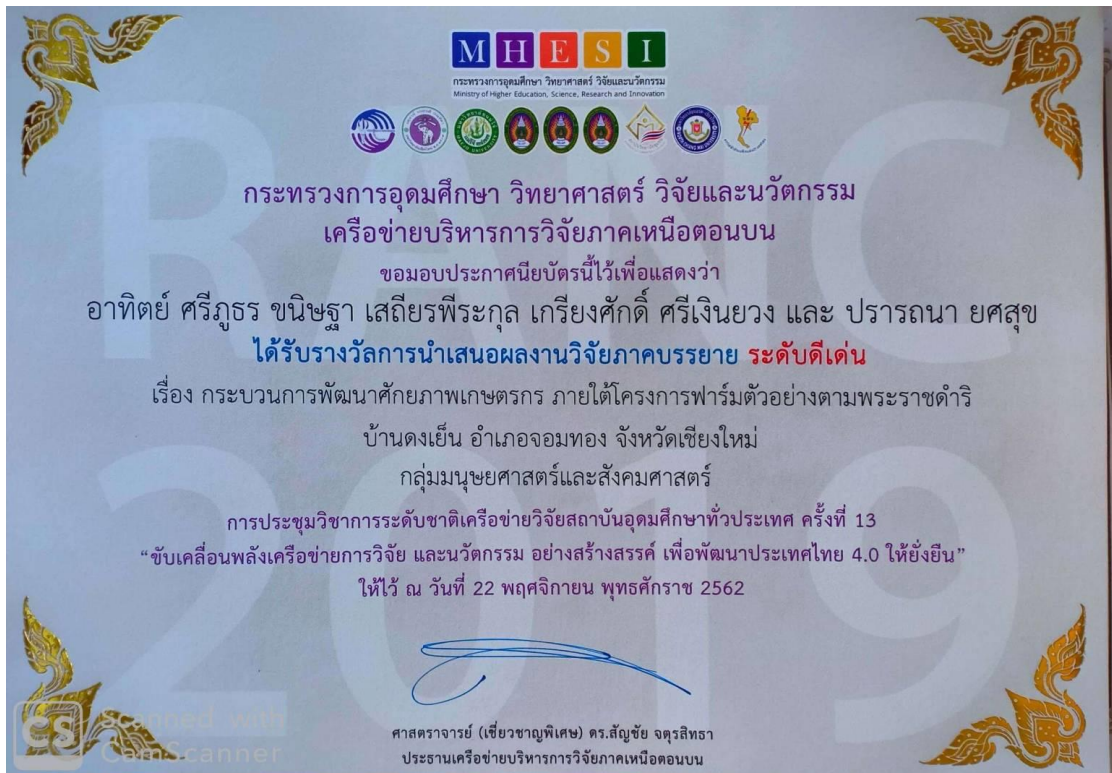
การศึกษาบริบทของสมาชิกเกษตรกรในโครงการฯ เพื่อให้เลือกกิจกรรมการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทและ ภูมิสังคมของเกษตรกร การนำความรู้ และปัญหาที่เกษตรกรประสบมาปรับปรุงเพื่อหาแนวทางแก้ไข การจัดเวทีการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การพัฒนาผลผลิตของสมาชิกเกษตรกรและการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ความรู้ เทคนิควิธีการในการจัดการความรู้ การฝึกอบรม การปฏิบัติให้เกิดองค์ความรู้ที่เกิดจากการพัฒนาภายในของเกษตรกรเพื่อตั้งศักยภาพที่แท้จริงของเกษตรกรออกมาให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความต้องการพัฒนาที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของเกษตรกรอย่างแท้จริง

สรุป

การศึกษาระบบการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและความต้องการด้านเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกรภายใต้โครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านดงเย็น สามารถมีส่วนร่วมสนับสนุนให้เกษตรกรที่ผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตรตามความต้องการของเกษตรกร ได้นำความรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งด้านการเลี้ยงสัตว์ คือ การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ และด้านพืช คือ การปลูกกล้วยหอมทอง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกร ดึงที่ผลการประเมินความพึงพอใจของเกษตรกรที่สามารถจัดการผลผลิตทางการเกษตรของตน และมีผลการดำเนินงานเป็นที่น่าพอใจของเกษตรกรได้ในระดับหนึ่ง และจะมีการพัฒนาให้ดีขึ้น พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรในพื้นที่โครงการฟาร์มตัวอย่างฯ ตามบริบทของพื้นที่ของเกษตรกรอีกด้วย การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าตามที่ได้มีการเรียนรู้ จดจำ บันทึก สังเกต และนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายของกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร และสามารถต่อยอดได้ในอนาคต ทั้งการเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางการเกษตรที่ติดต่อกันกับโครงการฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านดงเย็น ที่มีการประสานงาน การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน ตามวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริบ้านดงเย็น

เอกสารอ้างอิง

- Bureau of Animal Development. 2016. Chiang Mai Pradu Hang Dam guide book for raising chicken. Department of Livestock Development. (in Thai)
- Denzin, N. 2010. An Introduction to Triangulation. Geneva, Switzerland: UNAIDS.
- Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB), 2013. Royal Farm Sample Project, Ban Dong Yen, Tambon Ban Pae, Chom Thong District, Chiang Mai Province. [Online System]. Source.http://www.rdpbproject.com/press56/index.php?option=com_content&view=article&id=264&Itemid=155 (4 October 2017). (in Thai)
- Wasan Choonwichitra. 2015. Kluai Hom Thong guide book. Promotion and Publication Department: Training Promotion Office. Kasetsart University. (in Thai)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายอาทิตย์ ศรีภูธร
เกิดเมื่อ	4 มิถุนายน 2521
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2542 ปริญญาตรี คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2540 อนุปริญญาวิทยาศาสตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏเลย จังหวัดเลย พ.ศ. 2538 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสุวรรณคูหาพิทยาสรรค์ จังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2535 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสุวรรณคูหาพิทยาสรรค์ จังหวัดหนองบัวลำภู
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2544 – ปัจจุบัน โครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สำนักพระราชวัง กรุงเทพมหานคร